

TÜRK
İDARE DERGİSİ
İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 40

Mart– Nisan 1969

Sayı:316

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TETKİKLER :

3	Türkiye’de Personel Reformu	Tahir AKTAN
14	Mahallî İdarelerimize Yapılan Haksızlık
Giderilmelidir	Fethi AYTAÇ
22	Çeşitli Kanunlara Göre Yapılan Toplantılar
ve Bu Toplantılara Gönderilen Hükümet
Komiserleri	Mustafa BEZİRGAN
38	Filim ve Filim Senaryolarının Kontrolünde
Şahıs Bakımından Kayıtlamalar	Dr. Jur. Alim
Şerif ONARAN
72	Şişen Piramit	Doğan PAZARCIKLI
77	Uzay Araştırmalarında Ütopik Görüş Üzeri-
ne Bir Deneme	Ergün TEZEL

TERCÜMELER :

81	Fransa’da Senato ve Bölge Düzeninde Yapıl-
ması Öngörülen Reform	Nurettin ALAGÖK
99	Jandarma	Hüseyin IŞIK
106	Kamu Kuruluşlarında İnsan Kaynağı	Şerif TÜTEN

İDARİ COĞRAFYA :

123	Kelkit İlçesinin İdarî Coğrafyası	Güngör ERDOĞAN

KARARNAMELER :

140	HABERLER:	Yiğit KIZILCAN

TETKİKLER

TÜRKİYE'DE PERSONEL REFORMU

TAHİR AKTAN, M.A., LLJ).

Ortadoğu Teknik Üniversitesinde

Yardımcı Profesör

GİRİŞ :

Türkiye’de personel idaresinin daha etkili ve daha rasyonel bir şekilde kurulması ve işlemesi amacını güden «reform ve reorganizasyon» çalışmalarının, hemen hemen 20 yıllık bir mazisi vardır. Başlangıçta «personel idaresi» nin teşkilât ve tekniklerinden ziyade, sadece maaş ve ücret idaresiyle ilgili problemler, başka bir deyimle memurların maddî refahı ve hukuku gibi dar ve sınırlı yönler üzerinde duruluyordu.

Personel reformu ile ilgili ilk rapor ve araştırmalar ve öne sürülen fikirler, kronolojik bir sıraya göre alınırsa, şöylece özetlenebilir ;

1949 Yılında İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Dr. F. Neumark’a Başbakanlıkça hazırlattırılan «Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Hakkında Rapor»’da, genel rasyonalizasyon problemleri arasında; memurların sayıları, hizmet kalitesi, ücretler ve genel tensikat problemine temas edilmisti (*) Daha sonra, Barker Misyonu tarafından 1951 yılında yayınlanan Barker Raporu, personel idaresiyle ilgili daha somut fikirler getirmiştir. Rapor’da personel hizmet mevkilerinin genel bir «revizyonunun» ve bir «vazife tasnifinin» (sınıflandırma) yapılması, maaş, emeklilik, malûliyet sigortası, işe alma, terfi ve tensikat gibi meselelere bir düzen vermek üzere merkezi bir Devlet Personel Dairesi kurulması teklif ve tavsiye olunuyordu (**).

(*) F. Neumark - Devirt Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları, (Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1949).

(* *) Türkiye İktisadî Kalkınması Hakkında Rapor, Ankara, 1951.

Merkezî bir personel dairesi kurulması gerekliliği, daha sonraları yayınlanan bir başka raporda da belirtiliyordu (*).

Personel meselelerini bir bütün olarak ele alıp inceleme teşebbüsü ilk defa, 1952 yılında gerçekleşmiştir. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu'nca hazırlanmış olan bu rapor (**), aslında ücret konusunun çok dışına çıkıyor ve personel idaresinin çeşitli teknikleri ve teşkilâtı üzerinde yeni ve şimdiye kadar - hemen hemen - üzerinde hiç durulmamış meseleleri mukayeseli bir şekilde inceliyor ve özellikle bir merkezî personel idaresinin kurulmasını tavsiye ediyordu.

Aynı Bakanlıkça ve hükümet adına hazırlanmış olan Devlet Personel Kanunu Tasarısı (1956), bu rapordan mülhem olmuştur.

Bu raporların dışında M. Chailloux - Dantel tarafından 1959 yılında hazırlanan Devlet Personel reformu ile ilgili üç ciltlik orijinal araştırma da önemli sayılabilir. Personel idaresinin temel meselelerini inceleyen ve bazı çözüm yolları tavsiye eden bu raporla birlikte idareyi bir bütün olarak inceleyen Leim Gruber raporu ve Maliye Bakanlığının teşkilât, metot, sevk ve idare ve personel meseleleriyle idarenin bazı genel sorunlarını inceleyen Martin ve Cush raporları da konuya ışık tutan önemli dokümanlardır.

Fakat, personel reformu alanında en radikal teşebbüs, hiç şüphesiz, 1960 yılı sonunda bir merkezî Personel Dairesinin (Devlet Personel Dairesi) kurulması olmuştur. Bununla birlikte ilk ciddi teşebbüsün bazı güçlüklerle karşılaşacağı aşikârdı. Zira o güne kadar alışılmamış yeni bazı kavramların başta siyasî organlar olmak üzere bizzat kamu görevlilerine kabul ettirilmesi sanıldığı kadar kolay olmıyacaktı. Öte yandan, bu alanda bazı yeniliklerin yapılması da bir zorunluluk haline gelmişti : Öyle ki, sistem, «genellik» ve «bütünlük» gibi bir personel rejiminde bulunması gerekli temel özellikleri bütünü ile kaybetmiş, bir istisnalar ve özel statüler rejimi, veya bir «eşitsizlikler» ve «ayrıcılıklar» manzumesi haline gelmişti (***)•

(*) James W. Martin - Frank C. E. Cush, Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Çalışmaları Hakkında Rapor, (Ankara : 1951).

(**) Türkiye'de Devlet Memurlarının ücret Rejiminin İslahı Hakkında Rapor, (Ankara : Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını 1952).

(***) Tahir Aktan, «The New State Personnel Department in Turkey», International Review of Administrative Sciences, Vol. XXXIII (1967), No. 2.

Aslında, personel sistemini islâh hareketi çerçevesinde memur refahına bir yer vermemek de düşünülemezdi. Nitekim, 1952 yılında yayınlanan Maliye Bakanlığı Raporu'nda, harp yıllarının getirdiği hayat pahalılığının memur refahım ciddi surette sarstığına, dolayısıyla memur rejiminin malî sistemini zedeleyen bir hal almakta olduğuna açıkça işaret edilmişti.

Ücretlerin, yalnız kifayetsizliği değil, fakat aynı zamanda, geçim endekslerini takibedecek esneklikten mahrum olması söz konusu idi. Bu husus sistemin önemli eksikliklerinden biriydi.

Maaş ve ücret konusundan başka, personel idaresinin diğer teknikleriyle ilgili olan eksiklikler ve kusurlar da mevcuttu : Bunlar arasında, devlet dairelerinin eleman ihtiyaçlarıyla hizmet yükü arasında bir denge sağlayacak tedbirlerin alınmamış bulunması da vardı. Bu bakımdan, belki de herşeyden önce devlet, çeşitli hizmet alanlarında istihdam ettiği personeli hakkında bilgi sahibi olmalı; personel ihtiyaçları, rasyonel Ölçülere göre tesbit edilmeliydi.

Ayrıca, hizmete alma, nakil, terfi, emeklilik veya tensikat gibi işlemlerde eşitlik ve adaleti sağlayacak liyakat sistemini yerleştirmek için objektif değerlendirme yolları bulunmalı ve uygulanmasına girişilmeliydi.

Memurların hizmetten - önce, hizmetin - ilk - yıllarında ve hizmetin - orta ve ileri kademelerinde görevlerine intibakını, hizmette kalitelerinin yükselmesini dolayısıyla idareye daha yararlı bir hâle gelmelerini sağlayacak çok - yönlü ve değişik - kademede öğretim ve eğitim programları uygulanmalı idi.

İhmâl edilmeyecek alanlardan birisi de, devlet memurlarının kolaylıkla bir araya gelmelerine, meslekî ve sair problemlerini idare önüne getirebilmelerine imkân verecek sendikalar kurabilmeleri ile ilgili idi.

Bütün bu sayılan sakınca ve eksikleri tek bir sebebe bağlamak mümkündü : O da devletin genel ve belirli bir personel siyasetinin yokluğu idi. O halde, bu dönemde herşeyden önce yapılması gereken şey, personel idaresinin genel siyasetini tâyin etmek ve personel meselelerini bir bütün halinde ele almak.

Bu işin gereği gibi yerine getirilebilmesi için de merkezî bir personel dairesinin kurulmasına ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç, gittikçe arta-

rak ve yoğunlaşarak, 1960 yılına kadar devam etti. Nihayet 1960 yılında Devlet Personel Dairesi'nin kurulması ile ciddi çalışmaların temeli atılmış oldu.

DEVLET PERSONEL DAİRESİ

Devlet Personel Dairesi kurulduğu zaman, yalnız siyasetçiler değil, bizzat bu dairenin yöneticileri de ne kadar ağır bir sorumluluğun omuzlarına çökeceğini düşünememişler, ve büyük bir iyimserlikle, çok muazzam bir işin üstesinden gelebileceklerini sanmışlardı.

Bununla birlikte bu daireye yönetilen tenkitlerde insaflı olmak gerekir; zira bir an için araştırmacılık ve istişare görevlerini gereği gibi yerine getiremediği kabul edilse bile, her halde bu dairenin, ne yüksek kademe ve ihtisas mevkillerini işgal edenlerden, ne de Devlet idarecilerinden ve yasama meclislerinden gerekli cesareti ve teşviki görememiş bulunduğunu da itiraf ve teslim etmek gerekir.

Aslında, Devlet Personel Dairesi, fikir ve araştırma alanında, kendi çapında ve hiç de azımsanmayacak çalışmalar yapmış ve yaptırmıştır. Meselâ, Devlet Personel Dairesi, personel reformuna esas olacak «Prensipler» i hazırlamış ve hükümetin tasvibine sunmuş ve bunu takiben bir «Ön - Rapor» hazırlamış ve en sonunda, 1963 tarihli «Teklifler» i tesbit ederek hükümetin onayını almıştır.

Gene, bu arada, Devlet Personel Dairesi, bugüne kadar çeşitli yabancı uzmanlara hazırlattığı raporları da bir araya getirerek yayınlamıştır. Bütün bunlardan sonra ilgili Daire 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu hazırlamış ve T.B.M.M. ne sunmuştur.

Devlet Personel Dairesi, bilindiği gibi hükümete istişarî mütalâalar vermek, araştırmalar yapmak, kanun tasarıları ve sair mevzuat hazırlık ve revizyonları yapmak üzere kurulmuştur. Böylece, «icraî» olmaktan ziyade bir «kurmay» organı hüviyetindedir. Dairenin Başbakanlığa bağlı bir organ olarak, hükümeti aydınlatıcı, hattâ uyarıcı bir nitelik kazanması beklenirdi. Ancak, yüklendiği tarihî görevi liyakatla başaracak bir «statünün» ve «kadronun» kendisinden esirgenmiş olması büyük bir talihsizlik olmuştur.

Neticede, bu daire, kısa zamanda bürokratik bir hüviyete bürünmüş, personel alanında öncü ve reformcu olmaktan yavaş yavaş uzaklaşmıştır.

PERSONEL REFORMU GEREKLERİ

Bir ülkede, hangi konuda olursa olsun, reformdan yani yeniden düzenlemeden anlaşılan şey, köklü bir değişme ve iyileştirmedir. Böyle köklü değişme ve iyileştirme ise, uzun hazırlık ve emek sarfını gerektirir; bu itibarla, her reform teşebbüsünde olduğu gibi, personel konusunda girilecek reform çalışmalarından da kısa zamanda büyük neticeler beklenmesi hatâ olur. Her şeyden önce, hazırlık devresinde belirli bir kadronun reform için hazırlanması gerekir. Personel reformu esaslarını saptayacak olanları yetişkin hale getirmek bile, başlı basma bir problemidir ve bu yapılmadıkça reform hareketi daha başlangıcında başarısızlığa, mahkûm edilmiş olur. Bu sebeple, reformun esaslarını hazırlıyacak olanların yetenekli olmaları şarttır.

Öte yandan, reforma konu olan personel idaresinin çeşitli zaaflarının derin sosyal, ekonomik, İdarî, teknik... hattâ tarihî ve geleneksel bir sürü temel sebepleri olabilir. İşte bu sebeplerdir ki, personel reformu ele alınırken yapılacak şey, bugünkü sistemin oluşumunu etkileyen bütün faktörleri gözönünde tutmak ve bunları bilimsel ve sistemli bir şekilde incelemek olmalıdır. Bunun için, İlmî metodlara uygun olarak önce yakıların tesbiti ve gerçek durumun ortaya çıkarılması ve daha sonra da problemlerin önem derecesine göre, önceliklerin tesbiti, gerekirse - konu bakımından - bazı sınırlamalar konulması gerekir.

Personel reformunun ele alındığı dönemlerde memur ve hizmetliler, genellikle, İslâhat hareketinin ardından tensikat ameliyelerinin geleceğinden haklı olarak endişe ederler. Aslında, tensikat gibi tatsız ve sevimsiz bir operasyona zorunlu olmadıkça aslâ başvurmamak ve bu zorunluluğun insan gücü ile iş hacmi arasındaki dengenin aşırı şekilde bozulduğu hallere inhisar ettirmek isabetli olur.

Bu sebeple, memurların reform söylentileri üzerine endişeye düşmelerini, (hattâ telâşa kapılmalarını) makul karşılamak, bunlardaki kuşkuların doğmamasına, ortaya çıktıysa yok edilmelerine gayret ve dikkat göstermek gerekir. Aksi halde, reforma genellikle destek olması beklenen memurlardaki bu menfî tutum, reformun başarısını önemli derecede etkiler.

MAAŞ ve ÜCRET İDARESİ

Türkiye’de personel idaresi alanında girişilen İslâhat teşebbüslerinde, herşeyden önce, ücret konusunun ele alındığına, personel idaresi reformundan, uzun yıllar, «ücret rejiminin İslahının» anlaşıldığına daha önce dokunulmuştu. Türkiye’de Devlet Personel Dairesinin kurulmasından sonra, personel idaresinin çeşitli unsurlarının ele alınacağı tabii idi. Ancak çalışmalardan «ücret» konusuna önemli bir yer ayrılması da zorunlu gözüktüyordu. Zira memurlar, personel reformu ile beraber, maddî sıkıntılarının artık son bulacağına, kısacası reformun maaşlara - zam getireceğine kuvvetle inanıyorlardı. Eğer, personel reformu - hiç olmazsa manevî yönde - bir ölçüde memur kitlelerinin desteğini kazanmış ise, bu durumu, memurların maddî dertlerine çare bulunacağı ümidini taşımaları vakıası ile izah etmek mümkündür.

Buna karşılık, bu konuda devletin reform ile ilgili «prensip» i vazettiği günden bugüne kadar, devlet sektöründe maaş ve ücret idaresiyle ilgili hiç birşey yapılamamıştır.

Hattâ bugün bile, Devlet Personel Dairesinin büyük emeklerle hazırladığı Personel Kanunu, hemen hemen adı edilmez bir metin haline getirilmiş, aynı kanunun malî hükümlerine bel bağlanmış, personel reformu ile «kanunun malî hükümleri» adetâ bir tutulmuştur.

Zaman zaman yapılan maaş artırımlarının şüphesiz personel reformu ile bir ilgisi yoktur.

Maaş artırımları zaman zaman ferahlatıcı bir tesir yaratsa bile, devletin maddî kaynakları bu yükü çekmeye yetmemektedir. Öte yandan, yalnız maaş artırımları ile ücret sistemindeki bozukluğu ortadan kaldırımağa imkân yoktur. Gerçekten, personel idaresi ve özellikle maaş ve ücret idaresinde reform yapmayı tasarlayanlar, herşeyden önce, iki faktörü, malî imkân ve âdillik faktörlerini, gözönünde bulundurmak zorundadırlar. Millî gelir ve refah artışı, devlet kaynaklarının zenginleşmesi, müessir vergi toplama, personel ve verimli devlet işletmeciliği ... bir kelimeyle ekonomik kalkınma ve refah artışı sağlanmadıkça kifayetli bir maaş rejiminin tesisi herhalde mümkün olamayacaktır. Bu bakımdan, belki de yapılacak şeylerin başında, devletin malî kaynak ve imkânlarının rasyonel bir şekilde incelenmesi, devletin memurlarına ödediği maaş ve sağladığı her ' türlü maddî avantajların genel bir bilançosunun çıkarılması gelir.

Çünkü bugün, ücret ve maaş idaresiyle ilgili ödemelerin açık ve seçik hesabının Hazine tarafından dahi bilindiğinde tereddüde düşenlere hak vermek lâzımdır. Böyle bir bilânço çıkarılmadıkça da maaş ve ücret idaresinde rasyonel tedbirlere giden yolun açılması imkânsız olacak, dolayısıyla maaş ve ücret idaresinde adâlet prensibi hiç bir zaman gerçekleştirilemeyecektir.

REFORMUN DESTEKLENMESİ

Her yenilik hareketinin getireceği değişikliklere karşı bir mukavemetin kendiliğinden geleceğini beklemek hatalı olmaz. Nitekim, Türkiye’de de personel reformu çalışmaları sırasında, bazı çevrelerin reformu benimsememiş olduklarını görmek, insanı yanıltmamalıdır. Değişmede başkaca isteksizlik, kazanılmış hak ve menfaatlarının zedeleneyeceğinden endişe duyanlardan gelir. Türkiye gibi, personel hak ve menfaatları yönünden ayrıcalık ve eşitsizliklerin yoğun bulunduğu bir personel sisteminde reform hareketini hoş karşılamıyacak olanların bulunacağını bilmek gerekir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde müşahade edilen bir gerçek de şudur : Sadece bazı yeni «müesseseleri» iktibas etmekle bünyede büyük ve «mânidar» değişikliklerin ve iyileşmenin olacağı umulur. Bu, şüphesiz, yanlış bir yargıdır. Yeni alınan ve benimsenmeye çalışılan müesseseler, kısa zamanda şekil ve muhteva değiştirirler ve mevcut şartlara uyarlar. Böylece bir süre sonra yenilikten eser kalmaz. Çünkü topluma hâkim olan sosyal davranış kalıpları, ahlâk kuralları, mantık ve geleneksel tutum, köklü bir değişmeye karşı bir ortam yaratırlar. Gerçekte, Türk personel idaresinde reform çabalarına girişilirken sadece bir personel dairesinin kurulması ve bir kanun yapılması ile problemin çözülebileceği ve bilhassa yeni bir uygulamaya geçilebileceğini beklemek hatâ olmuştur. Çünkü, yenilik getiren kanun, kısa zaman sonra, istisnalar vazeden yeni yeni hükümleri de mutlaka beraberinde getirecektir.

Gerek reform hazırlığı gerekse reform uygulaması sırasında, devlet tam bir şekilde gücünü ortaya koyabilmeli ve teşebbüsü destekleyebilmelidir. Bunun için de reform hareketinin başlama zamanı iyi seçilmeli, psikolojik bakımdan idare böyle bir harekete hazır olmalıdır (*). İdarenin büyük siyasî çalkantılar içerisinde bulunduğu

(*) İdarî Reform ve Reorganizasyon, (Ankara : Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü, İdarî Reform Serisi : 12, 1961), s. 10.

kritik dönemlerde personel reformuna gerekli ilgi gösterilemez ve zaman da ayırlamaz. Demek oluyor ki reformun başarısında devletin (idarenin) istekli olması ve güçlü bulunduğu bir devreyi yaşaması şarttır.

Hattâ, idari ve siyasî ortamın reform lehine olması gerekliliği yanında, özellikle demokratik rejimlerin hâkim olduğu ülkelerde, geniş vatandaş kitlelerinin reformu destekler bir tutumda olmalarının da reform başarısına yardımcı olacağı öne sürülebilir.

SINIFLANDIRMA

Hemen hemen her memlekette olduğu gibi Türkiye’de de personel reformunun üzerinde en çok tartışılan konularından birisi «sınıflandırma» konusu olmuştur. Personel idaresi teorisinde, sınıflandırma ameliyesinden büyük faydalar umulduğu belirtilir: bu faydaları iyi anlamış olan Devlet Personel Dairesi de, daha personel reformu çalışmaları sırasında yabancı ve yerli uzmanlarına bu konuda mukayeseli çalışmalar yaptırmış ve hükümete sunduğu personel reformu ilkeleri arasında «sınıflandırma»nın gerekliliği ve dayanacağı esaslara işaret etmiştir (*).

Nitekim, sınıflandırma, 657 sayılı kanunun temel ilkelerinden biri olmuştur. Ancak uygulamaya geçilir geçilmez bazı güçlükler baş gösterdi. İlk güçlük, sınıf tüzüklerinin hazırlanması için iki ay gibi kısa ve gerçekçi olmayan bir zamanın ayrılmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Böyle bir güçlüğü ortaya çıkacağını hesaplıyarak daha uzun bir zaman ayrılması gereği, sonradan anlaşılmıştır. Gerçekten, personel idaresinde sınıflandırma ameliyesinden bahsedilirken, bu ameliyenin mahzurlarının başında zaman faktörü gösterilir. Çünkü çeşitli hizmet yerlerinin (mevkilerinin) etrafı bir incelemesi yapılmak lâzım gelir. Bunun için de, memurlar (hizmet mevkileri) hakkında hizmet fiilen görülmekte iken sözlü ve yazılı anketler yapılır, memura, âmirine hizmetin icaplarıyla ilgili sorular sorulur, gerçekler tesbit edilir. İşin mahiyeti hakkında yapılan analiz ve incelemeler sonunda hizmetin (mevkiin) genel bir tasviri yapılır ve bu hizmet tasviri yazılı bir hâle getirilir. Bütün bu işlemler uzman veya teknisyenlerin, memur ve çevresinde çalışanların pek çok zamanını alır ve bir hayli masraflıdır.

(*) Yeni Personel Rejimi Hakkında Bakanlar Kurulu Tarafından Kararlaştırılan Prensipler, Bakanlar Kurulu Kararı No. 6/1701, 8/5/1963..

Sınıflandırmada, maksat, hizmete bir tanım ve değer verilmesidir. Yâni hizmetin icapları tesbit edildikten sonra, aranan kalitede adam alınır ve belli maaş kategorileri (taban ve tavan) arasına sokulur. İşte çatışma da bu noktada belirir : her gurup veya kategori daha üstün vasıflar isteyen, dolayısıyla daha önemli olan ve böylece idare için daha büyük bir değer taşıyan bir mahiyette olduğu iddiasındadır Böylece, ücret - maaş ve tavan hadlerinin daha yüksek tutulması istekleri, hizmetli guruplar arasında çatışmaya yol açar.

Türkiye'nin bu konuda geçirdiği tecrübe, bu bakımdan, farklı olmamıştır.

İlkin, sınıf tüzüklerinin hazırlanışı sırasında, İlmî ve rasyonel olmaktan uzak bir çalışma yapılmıştır. Uzman incelemeleri ve anketlere göre değil, daha çok sübjektif yargılara göre bir sürü sınıf ortaya çıkarılmıştır. Bunların her biri ise ücret - maaş bakımından daha yukarılarda olmak istemiştir. Böylece ortaya çıkan uyumsuzlukların derecesini zamanın Maliye Bakanı B. İhsan Gürsan'ın ifade ettiği gibi tasvir etmek üzere, 230 tüzük tasarısı için, 10 bin itirazın yükseldiği gerçeğini hatırlatmak yeter (*).

GENEL İDARİ REFORM

Aslında personel reformu, hemen hemen belki de bütün âmmeye idaresini kavrayan şümullü bir İdarî reform çerçevesinde ele alınarak gerçekleştirilebilir. Hattâ İdarî reformdan da öteye giderek, yukarıda değinildiği gibi, devletin İktisadî ve malî imkânlarını arttıracak tedbirler manzumesi ile birlikte düşünmek gerekir. Fakat, herhalde personel reformunun uygulanmasında asgarî başarı faktörlerinden birisi de, merkezî idare birimleri arasında âhenkli bir görev bölüşümü, yetki alanlarında açıklık ve bu arada da Devlet Personel Dairesi'nin statüsünün yeniden tesbitinin sağlanmasıdır. Öte yandan Bakanlık ve merkezî idarelere ait personel şubeleri ile Devlet Personel Dairesi arasındaki ilişkilerin çatışmalara varmadan devam etmesi, reform hedeflerine işbirliği halinde hizmet etmeleri gereklidir. Bu bakımdan reform hazırlığı ve uygulamasında personel şubelerinin ve genellikle her kademede yöneticilerin personel reformu konusunda yetkili ve yetenekli bir hâle getirilmeleri şarttır.

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1966.

MEMUR SENDİKALARI

Personel reformunun hazırlık ve uygulamasında memur sendikalarının da bir payı olmak gerekir.

Ayrıcalıklar sistemi halinde olan Türk personel idaresine âdil ücret, liyakat ve «terfih» gibi bir takım genel prensiplerin yerleşmesinde ve her şeyden önce meslekî şuurun kuvvet kazanmasında personel sendikalarının önemli katkıları beklenir. Bununla beraber, Türk memur sendikacılığının henüz emekleme çağına olduğu şu dönemde, bu konuda fazla iyimser olmak için vakit henüz erkendir.

Bir defa, Türkiye’de müzakere - istişare - temsil gelenek ve alışkanlığının henüz yerleşmediği bir vâkıdır. Bu bakımdan sistem henüz gerektiği şekilde işlememektedir. Sonra, memurlar arasında sendikalaşma şuru henüz yoğunluk kazanamamıştır.

Diğer taraftan, idare de, memur sendikalaşmasına, daha doğrusu memurların şuur kazanmasına ve topluca harekette bulunmalarına henüz hazırlıklı görünmemektedir, bu konuda ilgisiz ve kayıtsız kalmaktadır.

Grev yasağına rağmen, iş yavaşlatmaları ve isteksizlik, yıllardır açık bir şekilde ortadadır, ve kendisini pekâlâ hissettirmektedir. Bu bakımdandır ki, grev olmasa dahi, memurların çeşitli yollarla durumlarını etkili bir şekilde kamuya açıklamaları, ve zamanla kamu - oyunu kendilerine çekmeleri çok mümkündür.

Personel reformuna olumlu katkıda bulunmaları gereken Türk personel sendikalarının ideolojik - siyasî yönleri itilmesini engellemek, hareketin fırsatçı ellerde dejenere olmasına göz yummamak şarttır. Ancak, bunun için hükümetlerin personel reformunu gerçekleştirmeleri gerekir. Zira, gittikçe artan memur huzursuzluğunun sendikaları nerelere sürükleyebileceğini bugünden kestirmek kolay olmasa gerektir.

SONUÇLAR

Personel reformu esaslarının nisbeten kısa zamanda hazırlanması ve hemen uygulamasının gerçekleştirilmesi, esasında, aşırı bir iyimserlik olurdu. İngiltere geçen asırda reforma teşebbüsten ancak 30 yıl sonra - bugüne kadar hemen hemen yarım yüzyılı aşkın bir süre dayanıklılığını muhafaza eden - köklü bir iş alma ve sınıflandırma sistemi kurabilmişti.

Herhalde Türkiye’de de ilkin sınıflandırma ameliyesi indî ve takribi usullerle ve ekspres metodlarla değil, İlmî ve köklü çalışmalara dayatılmak lâzım gelir. Personel sınıflandırması yapılmadıkça mevcut rekabeti ve çatışmaları önlemek mümkün değildir. Hükümetin bu konuda kararlı olması ve gücünü ortaya koyması gerekir.

Sonra, reform yapıcıları, gelişen memleketlerde yaygın belirli direnmeleri yenmek kudretini de gösterebilmelidir. Bu konuda, başta siyaset ve idare adamları olduğu kadar, her kademedeki devlet memurlarına, bilimsel kuruluşlara ve genellikle bütün aydınlara büyük sorumluluklar düşmektedir.

Buraya kadar çizilen karamsar tablonun yanında, insanı iyimserliğe sevkedecek bazı iyi işaretlerin de bulunduğunu belirtmek mümkündür.

Bir defa, reforma öncülük edecek bir Daire mevcuttur. Sekiz senelik tecrübelerin ışığı altında bu Dairenin durumu yeniden ele alınmalı ve etkin bir rol oynayacak şekilde takviye edilmelidir. Bütün başarısızlıklarına rağmen, bu Daire elinden geleni yapmaktadır.

Devlet daire ve müesseselerindeki personel müdürlükleri de, personel şubelerinin sadece «sicil ve arşiv» dairesi olmaktan öteye gitmesi gerektiğini anlamış bulunuyorlar. İşe almada, organizasyon ve metod faaliyetlerinde ve özellikle eğitim alanında personel şubeleri oldukça aktif ve başarılı olmak yolundadır. Kısacası, personel idaresinin hemen hemen 20 yıl önce başlayan öğretim ve eğitimi meyvelerini vermeğe başlamış ve yeni yeni personel teknikleri Türk personel idaresinde yavaş yavaş yerleşmiş bulunuyor.

Son olarak, 1961 Anayasası rejiminin hızlandırdığı personel reformu hareketinin belki de en manidar ve öncü fikri olan memur sendikacılığına temas etmek gerekir. Memur ve idare, artık istişare - müzakere ve beraber kararlaşdırma dönemine girmelidir. Hem memurların, hem de idarenin değişmekte olan şartlara kendilerini tedricen uydurmaya çalışmalarını beklemeliyiz.

MAHALLİ İDARELERİMİZE YAPILAN HAKSIZLIK GİDERİLMELİDİR.

Fethi AYTAÇ

İçişleri Bakanlığı Mahallî

İdareler Genel Müdür

Yardımcısı

Giriş :

Demokratik ülkelerde MAHALLİ İDARELER, toplumda kamu hizmetlerine karşı ilgi ve sorumluluk duygularının yaratılması; her alanda mahallî girişkenlik gücünün ve halkın demokratik yollarla YÖNETİM'e katılma ve onu denetleme yeteneklerinin gelişmesi; plânlı bir çalışma döneminde de ulusal kalkınma plânlarının başarısı için gerekli psikolojik ortamın hazırlanması gibi hususlarda büyük önem taşıyan kuruluşlar olarak kabul edilirler ve değerlerince saygı görürler.

Kaynağını demokratik düzenin tarihsel gelişmesinden alan Anayasamız da 116. maddesi ile İl, belediye ve köy tüzel kişilikleri nitelikleri içinde kabul ettiği mahallî idarelerimize aynı saygıyı davet etmek için bunların genel karar organlarının halk tarafından seçileceğini; seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetme konusundaki denetimin ancak yargı yolu ile olacağını; birbirleri ile ve merkezî idare ile bağ ve ilişkilerinin kanunla düzenleneceğini ... belirtmiş ve maddenin son fıkrası ile de bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanması zorunluğunu kaydetmiştir.

Anayasa görüşmeleri vesilesiyle Komisyon sözcüsü «... Biz mahallî idareleri, kendi başlarına iş görebilecek birer organ haline getirmeye çalıştık ...» demek suretiyle bu kuruluşların idare yapımız içindeki niteliklerine işaret edildiği gibi 3.11.1965 tarihinde Millet Meclisinde okunan Hükümet programında : «... her işi merkezîyetçilikte ariyan bir zihniyet yerine, kanun sınırları içinde, MUHTAR MAHALLİ İDARELERİ geliştirerek vatandaş hizmetinin sürat ve

suhuletle görülmesi yolunda gerekli reformları memleket gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde ve kısa zamanda tahakkuk ettirme...; nin gayelerin başında geldiği ifade edilmek suretiyle siyasi iktidarın bu idareler hakkındaki eğilimi açıklıkla ortaya konmuştur.

Nitekim Kalkınma Plânı ve onlara bağlı yıllık programlarda belediyelerimiz için kullanılan bir sıfatla «halka en yakın kuruluşlar» olan bu idarelerimizin eskiyen mevzuatının yeni ilkeler ışığında yemden düzenlenmesi ve bu arada kendilerine yeterli gelir imkânları sağlanması öngörülmektedir.

Bununla beraber, bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanmasını âmir bulunan Anayasanın 116. maddesinin son fıkrası hükmünün henüz yerine getirilememiş olması, mahallî idarelerimizin gördükleri hizmetlerin başarıldık derecesinin ve hattâ varlık nedenlerinin tartışma konusu yapılmasına imkân vermektedir.

Halen kendilerine sağlanan kamını gelirlerin azlığı sebebiyle İl Özel İdarelerimiz adetâ merkezden gönderilen ödeneklerle hizmet gören emanet komisyonu haline gelmişken plân ilkeleri uyarınca hazırlanan ve mahallî idarelerin güçlendirilmesini öngören Emlâk Vergisi Kanunu, yeni Belediye Gelirleri Kanunu tasarısı gibi tasarıların, iki yıl önce Parlâmentoya sevk edilmiş olmasına rağmen henüz kanunlaşmamış olması ve sözü edilen tasarılar da öncülük etmesi gereken Malî Denkleştirme Kanunu (Malî Tevzin Kanunu) tasarısının ise hâlâ bir taslak olmaktan öteye gitmemiş bulunması mahallî idarelerin hayatiyeti hakkında tereddütleri arttırmaktadır.

Devlet Memurlarına verilen «avans a paralel olarak bu idarelerin personeline de avans verilmesini öngören 1069 sayılı kanun ve memurlar için mevzuatın kabul etmiş, olduğu tedavi ve cenaze giderlerinin «hizmetlilere de yaygınlaştırılmasını sağlıyan 1969 yılı Bütçe Kanunu (madde 37) gibi gelişen bazı mevzuat hükümleri carî harcamalar oranını yükselterek 2. Beş Yıllık Kalkınma plânının 1969 yılı programı ile bu idareler için öngörülen yatırımı imkânsız kılmaktadır.

1969 yılı BÜTÇE KANUNU ile mahallî idarelere yapılan «azizlik »

Açıklanan durumda İl Özel İdarelerimiz ile belediyelerimizin öz kaynaklarını geliştirecek tedbirlerin alınması âcil ve mutlak bir za-

ruret iken 1969 yılı BÜTÇE KANUNU ile gerek İl özel idarelerimizin ve gerekse belediyelerimizin kanunî bazı gelirlerinde ciddi kısıntılar yapılmış olduğu anlaşılmıştır.

Gerçekten söz konusu idarelere, 1956 yılında yürürlüğe konmuş 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 66. maddesi ile «akaryakıt istihsal vergisi» nden ve 1963 yılında kabul edilmiş 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu'nun 17. maddesi ile bu kanunun kapsadığı vergilerden paylar ayrılmış ve bunların, tahsil edildikçe, Maliye Başkanlığınca İller Bankası aracılığı ile ilgili idarelere aktarılma usulüne ilişkin hükümler sevk edilmiştir.

197 sayılı kanunun keza 17. maddesi ile bu idarelerce doğrudan doğruya trafik hizmetlerinde kullanılmak üzere, İçişleri Bakanlığı emrinde, birde «Müşterek Trafik Fonu» tesis edilmiştir.

6802 sayılı kanunun 66. maddesi uyarınca gerekli ödenek her yıl Maliye Bakanlığı bütçesine usulünce konmuş ve yine usulünce mahallî idarelere aktarılagelmiştir. Ancak 1963 yılı BÜTÇE KANUNU'nun 22. maddesine dahil edilen bir fıkra ile söz konusu 66. madde gereğince yapılacak ödemenin «bütçenin ilgili tertibine konan ödenek miktarında olacağı» kaydedilmek suretiyle ödeme tekniği ile ilgili bir değişiklik getirilmiştir.

Şu kadar ki, aşağıdaki cetvelin incelenmesinden de anlaşılacağı gibi bu değişiklik esasta bir kısıntı yapmayı gözetmemiştir :

6802 sayılı kanunun 66. maddesi gereğince bütçeden Özel idareler için pay olarak ayrılan ödenek

Yıl

1960	37.400.000	TL
1961	50.600.000	»
1962	46.400.000	»
1963	64.460.000	»
1964	64.460.000	»
1965	64.460.000	»
1966	64.460.000	»
1967	64.460.000	»

6802/66 gereğince Bütçeden belediyeler için pay olarak ayrılan ödenek:

Yıl		
1960	13.600.000	TL.
1961	18,400.000	»
1962	17.600.000	»
1963	23.440.000	»
1964	23.440.000	»
1965	23.440.000	»
1966	20.000.000	»
1967	20.000.000	»

Görüldüğü gibi her yıl Bütçe Kanununda tekrar edilen bir formülle, ilgili idarelere istikrarlı bir ödenek sağlanır ve intikal ettirilirken 1968 yılı Bütçesiyle bu kanunî gelirler ilk defa önemli kısıntıya uğratarak :

İl Özel İdareler için 44.460.000 TL.

Belediyeler için 14.000.000 TL.

olarak Maliye Bakanlığı Bütçesine konmuş ve ilgili idarelere intikal ettirilmiştir.

Ancak hisselerine düşen yıllık miktarın azalması ve dolayısıyla de bütçelerine koydukları tahmini gelirin sağlanamaması ve üstelik bu paralarında zamanında mahallî idarelerimize intikal ettirilmemiş olması 1968 yılında bu idarelerimizin çalışmalarında aksaklıklara sebebiyet vermiş ve haklı şızlanmalara konu olmuştur.

Bu tutumun olumsuz etkileri henüz devam ederken bu kerre 1969 yılı BÜTÇE KANUNU ile aynı maksatla yani 6802 sayılı kanunun 66. maddesinde öngörülen gelirler olarak

İl Özel idareleri için sadece 4.460.000 TL.

Belediyeler için de sadece 6.000.000 TL.

ödenek konduğu ve bu suretle sembolik bir meblâğa düşürülmekle acı bir «azizlik» yapıldığı anlaşılmıştır.

Halbuki :

Maliye Bakanlığının bu davranışından tabiatıyla habersiz bulunan Mahallî İdarelerimiz 1969 yılı bütçe hazırlıkları sırasında bu tertipten alacakları geliri geçen yıllar ortalamasına göre tahmin etmişler ve gelir giderlerini «istikrarlı» sandıkları bu gelire göre ayarlamışlardır.

Özellikle özel idarelerimiz için büyük önem taşıdığı için bu gelir tahminlerini de içine alan ve içinde Maliye Bakanlığı temsilcisinin de bulunduğu ve adına Merkez Tetkik Kurulu denilen kurulun incelenmesinden de geçtikten sonra ayrıca Bakanlar Kurulunca da onaylanmış bulunan İl özel idarelerimizin 1969 yılı bütçelerinde bu kaynaktan geleceği farz ve tahmin olunan gelir miktarları ise İller sırasıyla şöyledir :

Adana	1.478.016	TL.	Çankırı	475.000	TL
Adıyaman	700.000	»	Çorum	931.463	»
Afyon	644.600	»	Denizli	1.168.500	»
Ağrı	505.008	»	Diyarbakır	614.000	»
Amasya	366.000	»	Edirne	515.553	»
Ankara	3.260.000	»	Elâzığ	522.500	»
Antalya	578.456	»	Erzincan	530.669	»
Artvin	388.000	»	Erzurum	1.162.125	»
Aydın	750.000	»	Eskişehir	900.000	»
Balıkesir	1.197.300	»	Gaziantep	1.000.000	»
Bilecik	250.000	»	Giresun	790.320	»
Bingöl	350.000	»	Gümüşhane	500.000	»
Bitlis	315.000	»	Hakkâri	161.000	»
Bolu	712.000	»	Hatay	1.000.000	»
Burdur	400.788	»	İçel	1.000.000	»
Bursa	986.142	»	Isparta	567.000	»
Çanakkale	479.045	»	İstanbul	5.500.000	»

İzmir	2.500.000 TL.	Ordu	1.200.000	TL
Kars	1.288.200 »	Rize	447.486	»
Kastamonu	566.583 »	Sakarya	647.386	»
Kayseri	936.899 »	Samsun	1.400.000	»
Kırşehir	400.000 »	Siirt	621.071	»
Kırklareli	331.081 »	Sinop	350.419	»
Kocaeli	520.341 »	Sivas	1.400.000	»
Konya	2.200.000 »	Tekirdağ	542.000	»
Kütahya	747.404 »	Tokat	646.425	»
Malatya	836.180 »	Trabzon	1.143.805	»
Manisa	957.729 »	Tunceli	420.376	»
Maraş	741.240 »	Urfa	1,000.000	»
Mardin	730.798 »	Uşak	390.190	»
Muğla	481.589 »	V an	548.379	»
Muş	420.000 »	Yozgat	1.120.324	»
Nevşehir	460.000 »	Zonguldak	1.500.000	»
Niğde	870.000 »	Yekûn	59.094.390	TL

Görüldüğü gibi, 59.094.390 TL. toplamında olacağı farzedilen gelirin 4.460.000 TL. olarak konmuş olması ile İl Özel İdarelerimiz yaklaşık 54,5 milyon lira kısıntıya uğramışlardır ve bunun hizmetin görülmesindeki inikası ise tahmin edilenden daha olumsuz olacaktır.

Kısıntı yapılan diğer tertipler...

Akaryakıttan istihsal vergisi için yapılan kısıntı 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu'nun öngördüğü paylar için de uygulanmış,

6085 sayılı	Kanuna	göre	belediyelere	1960 yılında	5.002.500
»	»	»	»	1961	» 5.501.500
»	»	»	»	1962	» 6.607.900

6085/232 say. kanunlara göre	»	1963	»	7.100.000
197 sayılı kanuna göre	»	1964	»	7.100.000
» » » » »	»	1965	»	7.100.000

Ödenek ayrılmış iken

1966 yılında bu meblâğ 5.000.000 TL. na,

1967 » » 5.000.000 » »

1968 » » 4.000.000 » »

1969 » » 2.000.000 » »

indirilmiştir.

Kaldı ki yine 197 sayılı kanunun aynı maddesi gereğince teşekkül eden ve başarılı bir şekilde değerlendirilen «Müşterek Trafik Fonu» için 1988 yılına kadar ayrılan ödenek 12.425.000 TL. iken 1968 ve 1969 yılı Bütçe kanunları ile bu meblâğ 4 milyon eksiği ile 8.425.000 TL. olarak ayrılmış ve uygulamada bunun tabii sonucu olarak aksaklıklar doğmuştur.

Acaba ?...

Maliye Bakanlığının Bütçe Kanunu ile ortaya koyduğu tutum yeni davranışları hakkında tereddüt uyandırmış hiç olmazsa «temkinli ve kuşkulu olmak» zarureti doğurmuştur.

Meselâ 31.3.1969 gün ve 13162 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış 1137 sayılı «Çeşitli Vergi Kanunlarında değişiklik yapılması hakkında kanun» la 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun, tekel maddeleri safi gelirinin % 5 inin belediye payı olarak ayrılmasını sağlayan, 3. maddesi kaldırılmış (m. 37) ; buna karşılık Gider Vergileri Kanununun 68. maddesine eklenen bir fıkra ile tekel maddelerinden alınan istihsal Vergisinin gelir bütçesine irat kaydolunarak bu vergiye ait tahminlerin % 2 si nisbetinde belediyelere verilmek üzere Maliye bütçesine ödenek konulacağı öngörülmüştür, (m. 21).

Bu Kanunun tasarısı hazırlanırken ayrılması düşünülen % 2 ödeneğin kaldırılan «tekel maddelerinden payı» karşılıyacağı Maliye Bakanlığı yetkililerince ifade edilmiştir.

Fakat Bütçe Kanunu ile maruz kalınan azizlikten sonra bir «acaba?» sorusu elde olmayarak akla geliyor...

Sonuç

Gerek Anayasamızın, gerekse Hükümet programı ile Kalkınma Plân ve yıllık programlarının öngördüğü gibi muhtar mahallî idarelerimizi kendi kendilerine yeter birer yapı ve malî kaynağa kavuşturacak geliştirme tedbirlerinin alınması zorunludur. Bu tedbirler alınıncaya kadar mahallî idarelerimizi geçici olarak destekleyecek tedbirlere ihtiyaç varken bu idarelerimizin elini kolunu bağliyacık olup bittilere girişilmesi açık birer haksızlık teşkil eder ve bu haksızlığın giderilmesi keza zaruret olur.

Bu zarurettedir ki 1969 Bütçe Kanunu'nda yapılacak aktarmalarla haksız olarak kısıntıya uğratılmış bulunan miktarların bir an önce telâfi edilmesi ne kadar ısrarla temenni edilse yeridir.

**ÇEŞİTLİ KANUNLARA GÖRE
YAPILAN TOPLANTILAR VE BU
TOPLANTILARA GÖNDERİLEN HÜKÜMET
KOMİSERLERİ :**

Yazan :

Mustafa BEZİRGAN

Aydın Vali Muavini

1 —KONUNUN ÖZETİ :

2 —KONUNUN PLANI :

- A — Toplantı ve Dernek kurma hürriyetleri,
- B — Toplantı çeşitleri.
- C — Toplantılar için konmuş olan kanunî tahditler.
- D — Toplantılara gönderilecek hükümet komiserleri.
- E — Sonuç.

KONUNUN ÖZETİ

İdareyi çok ilgilendiren konulardan bir tanesi de çeşitli Kanunlara göre yapılan genel toplantılardır.

Bilhassa son yıllarda bu toplantılar çok çeşitli şekilde artmış ve önem kazanmıştır. O kadar ki zaman zaman İdareyi bir çok tedbirler almak durumu ile karşı karşıya getirmektedir. Bir taraftan Anayasamızın toplanma ve gösteri yapma hürriyetine tanıdığı geniş serbestlik, diğer taraftan bu toplantıların ve gösteri yürüyüşlerinin yapılması anlarında kamu düzenini ve genel sükûnu bozacak hareketlerin önlenmesi için alınan tedbirleri telif ederek Kanunlara

uygun bir tarzda yürütmek idare için hassas bir konu haline gelmiş bulunmaktadır.

Memleketimizde toplantıların tabi olduğu hükümler ayrı ayrı Kanunlarda yer almıştır. Bu Kanunlarda idareye tanınmış olan yetkiler ve yüklenmiş bulunan görevler de bir açıklıkla belirtilmemiştir.

Ayrıca, sür'atle gelişmekte olan sosyal ve ekonomik şartlar idareye ekonomik ve sosyal toplantılarda da bir takım görev ve yetkiler tanımıştır.

Bu yazıda aşağıda belirtilen plâna uygun olarak çeşitli Kanunlara göre yapılan toplantılar ele alınmakta ve bu toplantılara gönderilen hükümet Komiserleri veya temsilcileri meselesinin arzettiği önem üzerinde durulmaktadır.

A — TOPLANTI VE DERNEK KURMA HÜRRİYETLERİ :

Millet ve Cemiyet hayatında fertlerin çeşitli amaçları için biraraya gelerek toplantılar yapmaları ve Dernekler kurmaları temel hak ve hürriyetlerin en ehemmiyetlilerindendir. Bu ehemmiyetten dolayıdırki; Anayasamızın 28 nci maddesinde «herkes, önceden izin almaksızın silâhsız ve saldırısız toplanma ve gösteri yapma hakkına sahiptir.»

«Bu hak, ancak Kamu düzenini korumak için Kanunla sınırlanabilir.» hükmü yer almış bulunmaktadır.

Bu madde hükmünden anlaşılacağı gibi; Memleketimizde toplantı hak ve hürriyetine geniş bir serbesti tanınmıştır.

Ancak, Kamu düzenini korumak amacile bir sınır tayin edileceği kabul edilmekle beraber bu sınırlamanın bir kanuna dayanacağı da şart koşulmaktadır.

Nitekim Anayasamızın bu maddesinin son fıkrasına istinaden toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanunu çıkarılmış bulunmakta ve bu Kanunla Kamu düzenini korumak maksadile bazı kayıtlar konulmaktadır.

Anayasamızın 29 ncu maddesinde de dernek kurmak hakkında şöyle bir hüküm mevcuttur : «Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.»

«Bu hak, ancak Kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için Kanunla sınırlanabilir.»

İşte Anayasamızın bu 29 ncü maddesinde yer alan dernek kurma hakkının ne şekilde kullanılacağı ve Kamu düzeni ile genel ahlâkı koruma müeyyidelerini gösteren bir Cemiyetler Kanunu vardır.

Yine Anayasamızın 56 ncı maddesine göre de Vatandaşlar Siyasî Parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasi Partiler önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Bununla beraber siyasî partiler hakkında da bir Kanun çıkarılmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bu Kanunlarda toplantı hak ve hürriyetile, dernek kurma hak ve hürriyetine; bunlarla ilgili olarak yapılacak toplantılar ve siyasî partilerin kongreleri hakkında konulmuş tahditler yer almış bulunmaktadır.

Seçim zamanlarında yapılan açık ve kapalı yer toplantıları bu Kanunlar dışında bırakılmıştır. Nitekim toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki Kanunun 6ncı maddesinde bu husus açıkça belirtilmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkındaki Kanun Md : 6 — Seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantıları ile ilgili Kanun hükümleri saklıdır.»

Bu toplantılar hakkındaki hükümler Seçimlerin Temel Hükümleri Kanununda yer almıştır.

Bu Kanundaki hükümler, toplantı ve gösteri Yürüyüşü Kanunu, Cemiyetler Kanunu ve Siyasî Partiler Kanunlarında yer alan hükümlerle karşılaştırılınca Kanun vâzı'nın seçimlerle ilgili toplantılara daha geniş bir serbesti tanımış olduğu müşahade edilir.

Toplantı hürriyetinden söz açmışken ticarî ve ekonomik amaçlarla kurulan teşekküllerin ve meslekî kuruluşların toplantılarına da temas etmek uygun olur.

Bunların belli başlıları şirketler ve kooperatifler genel kurul toplantıları ile esnaf dernekleri ve birlikleri genel kurul toplantılarıdır.

Bunlarla ilgili toplantılar ve tabi olacakları şekil ve esaslar ayrı ayrı Kanunlarda yer almış bulunmaktadır.

Şirketler ve kooperatifler umumi heyet toplantıları Türk Ticaret Kanununa göre, Esnaf dernekleri ve Birlikleri toplantıları da 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanununa göre yapılmaktadır.

İşçi ve Memur sendikaları toplantıları ise, 274 sayılı işçi sendikası ve 624 Devlet Memurları Sendika Kanununa göre ve fakat Cemiyetler Kanununun toplantılarla ilgili hükümlerine atfen yapılmaktadır.

Bu toplantılara da hükümet komiserleri iştirak ettiklerinden temas etmek faydalı görülmüştür.

B — TOPLANTI ÇEŞİTLERİ :

1 - Siyasî toplantılar ve Siyasî olmıyan toplantılar :

İnceleme konumuz olan toplantıları niteliklerine göre siyasî nitelikte olan toplantılar ve bu nitelikte olmıyan (gayri siyasî) toplantılar diye bir ayırıma tabi tutmak mümkündür.

a) Siyasî toplantılar :

Siyasî partilerin yaptıkları olağan ve olağan üstü genel kurul toplantıları, kurultaylar, kongreler ve mitinglerle seçim zamanlarında yapılan propaganda toplantıları siyasî toplantılardır.

b) Siyasî olmıyan toplantılar :

Bunların dışındaki dernekler, Ticaret, Sanayi; esnaf odaları, Sendikalar, esnaf ve küçük sanatkarlar dernek ve birlikleri genel kurul toplantıları, şirketler ve kooperatifler umumi heyet toplantıları siyasî olmıyan toplantılardır.

Çeşitli idari, mesleki, ticari, ekonomik amaçlar ve nedenlerle yapılan konferanslar, kongreler, kanun, örf ve adet icabı yapılan tören ve bayramlar, uğurlama ve karşılama törenleri, genel ve mahalli kamu kuruluşları idare organları, kamu ve özel kurumların idare meclisi, Belediye ve İl Genel Meclis toplantıları, köy ve mahalle ihtiyar heyetleri toplantıları siyasî olmıyan toplantılardır.

Ancak bu gibi toplantıların inceleme konusu yaptığımız toplantılarla bir ilgisi olmadığından bunlardan bahis açılmıyacaktır.

Bunların dışında kalıp kanunî hükümlerle bir takım esaslarla tabi olarak yapılan ve hükümet komiserinin bulunduğu toplantılar konumuzun esasını teşkil etmektedir.

Yani toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanuna göre yapılan toplantılar, bütün siyasî toplantılar, Cemiyetler kanununa göre kurulan dernek genel kurul toplantıları, esnaf ve küçük sanatkârlar kanununa göre yapılan esnaf dernek ve birlikleri genel kurul toplantıları, 274 ve 624 sayılı Sendika kanunlarına göre işçi ve meslek sendikaları genel kurul toplantıları, Türk Ticaret kanununun hükümlerine göre yapılan şirketler ve kooperatifler genel kurul toplantılarıdır.

2 — Açık hava ve kapalı yer toplantıları :

Toplantıları yapıldıkları yere göre ikiye ayırabiliriz :

a) Kapalı yer toplantıları :

Üstü örtülü ve etrafı duvarla çevrili girişi ve kapıları olan binalarda yapılan toplantılardır. Bu toplantılar 298 sayılı kanunda ayrı, 171 sayılı kanunda ayrı hükümlere tabidir.

Ancak genel yollarla parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklerinde, T.B.M.M. nin 1 km. mesafe dahilinde, okul, kışla, ordugâh, karargâh, askeri mahfel gibi askeri bina ve tesislerde bu toplantılar yapılamaz.

b) Açık hava toplantıları :

171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkında kanununa ve 298 sayılı seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanuna göre Vali ve Kaymakamlarca ve seçim zamanlarında ilçe seçim kurullarınca teşkil ve ilân edilen açık yerlerde ve meydanlarda güneş doğduktan batıncaya kadar yapılan toplantılardır. (171 sayılı kanunun Md : 4 ve 298 sayılı kanunun Md : 50)

3 — Olağan toplantılar ve olağanüstü toplantılar :

Kapalı yerlerde yapılan siyasî parti, dernekler, sendikalar toplantıları, esnaf dernek ve birlikleri toplantıları ile şirket ve kooperatifler toplantıları olağan ve olağanüstü toplantılar diye ikiye ayrılırlar.

a) Olağan toplantılar :

Kanunlarında ve ana tüzük veya esas mukavelenamelerinde belirtilmiş olan şekil ve esaslara göre belirli zamanlarda yapılan ve yapılması şart olan toplantılardır. Bu toplantılar genellikle yılda bir defa (ender olarak 2 yılda bir defa) yapılmaktadır. Bunlara «Mutat toplantılar» da denilmektedir.

b) Olağanüstü toplantılar :

İstisnai toplantılar olup hasıl olacak lüzum ve duyulacak olağanüstü zaruret ve istekler üzerine ve bir konu hakkında ana tüzüğe göre yetkili kılınmış olanlar veya toplantıyı isteyen kayıtlı üyelerin; şirket ve kooperatiflerde ortakların muayyen bir orandaki kemiyetine ve taleplerine uyularak yapılan toplantılardır.

4 — İsteğe bağlı olan toplantılar ve kanunen yapılması gerekli olan toplantılar :

a) İsteğe bağlı olan toplantılar :

Bu toplantılardan seçim kanunlarında, toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunlarında yer almış bulunanların yapılması isteğe ve toplantıları düzenleyenlerin niyet ve iradelerine bağlı olduğundan isteğe bağlı toplantılar olarak adlandırılabilir.

örneğin; Seçim zamanlarında siyasî toplantılar yapılması gibi. Bu toplantıları tertip edip etmemekte siyasî partiler ve adaylar serbesttirler. İsterlerse yaparlar istemezlerse yapmazlar. Hattâ toplantının yapılmasına karar verdikleri hallerde dahi bu toplantılardan vazgeçebilirler, bu toplantıları yapmayabilirler. İcbar edici bir kanun hükmü yoktur.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti kanununa göre de durum aynıdır. 48 saat öncesinden yapılacağı bildirilen bir toplantı yapılmayabilir veya bu toplantının yapılmasından vazgeçilebilir.

b) Kanunen yapılması mecburi toplantılar :

Kanunen yapılması gerekli olan ve kanunen yapılması mecburi tutulan toplantılarda durum bunun aksinedir. Kanunun ve ana tü-

zük veya esas mukavelenamenin koyduğu hükümlere ve esaslara uygun olarak yapılması şarttır.

Siyasî partiler kanununa göre siyasî partilerin tüzüklerinde yer alan esaslara göre ve tesbit edilen zamanda, derneklerin 3512 sayılı Cemiyetler kanununa göre, esnaf dernek ve birlikleri 507 sayılı kanuna, sendikalar 274 ve 624 sayılı kanunlara, şirketler ve kooperatiflerinde Türk Ticaret kanununa ve özel kanunlarla kurulmuş kooperatiflerin kendi kuruluş kanunlarına ve ana tüzüklerindeki şekil ve zamanlarda genel kurul toplantılarını ve kongrelerini yapmaları kanunî ve mecburidir.

O kadar ki bu genel kurul toplantıların, toplantı gününden belli süreler önce üyelere ve ortaklara duyurulması ve ilânı icap ettiği gibi, mahallî hükümete de bildirmek mecburiyeti de vardır.

Gene toplantıların çoğunluk sağlanamaması veya başka herhangi bir sebeble geri bırakılmaları halinde durumun sebeplerde birlikte tesbit ve ilân ile üyelere veya ortaklara duyurulması ve ana tüzükte veya esas mukavelenamede belirtilen müddet içinde ve belirtilen şekilde tekrar toplantı yapılması amir hükmü vaz edilmiş bulunmaktadır.

Bu toplantılarda mecburi toplantılardır.

Bu mecburiyetleri toplanma hak ve hürriyeti için muayyen bir düzen temin etmek tedbiri olarak mütalâa edebiliriz.

C — TOPLANTILAR İÇİN KONMUŞ KANUNİ TAHDİTLER :

Konumuzu teşkil eden toplantılar için kanunlarda yer almış bulunan ve kamu düzenini sağlamak amacını güden bazı tahdit edici hükümler vardır.

1 — Toplantı ve gösteri yürüyüşü kanununa göre güneş doğmadan başlanamaz. Keza açık hava toplantıları ile yürüyüşler güneş batıncaya kadar, kapalı yer toplantıları ise saat 24 e kadar devam edebilirler.

2 — Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde hazır bulunmak üzere mahallin en büyük mülkiye amiri tarafından bir hükümet komiseri tayin edilir.

3 — Yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde en az 48 saat önce müracaat edip izin almak gereklidir.

4 — Hükümet konağı, okul, cami v.s. gibi yerlerde; trafik düzenini bozacak ve aksatacak, pazar kurulmasına engel olacak mahallerde toplantı yapılamaz.

5 — Siyasî ve Siyasî olmıyan dernekler toplantılarında en az üç gün önce mahallî hükümete haber vermek, toplantı gününü, yer ve saatini bildirmek ve bu ilânı en az iki gazetede ilân etmek mecburiyeti vardır.

6 — Siyasî ve gayri siyasî dernekler toplantılarında mahallî hükümet lüzum hissederse bir komiser bulundurabilir.

Şirketler, kooperatifler ve esnaf dernek ve birlikleri toplantılarında da Ticaret Bakanlığını temsilen bir hükümet komiserinin bulunması şarttır. Ayrıca bu hükümet komiserine toplantı için verilmiş ödev ve yetkiler çok önemlidirler.

Örneğin; Komiser gelmezse toplantı açılmaz.

7 — Şirketler, kooperatifler toplantılarının en az 15 gün evvelinden Ticaret bakanlığına haber verilmesi, esnaf dernekleri ve birlikleri toplantılarının yine on gün önceden müracaatla toplantı yerinin bildirilmesi ve hükümet komiseri tayini talep edilmesi kanunen mecburidir. (Md : 507 – 16/3)

8 — Siyasî partiler dini gösteri yapamazlar. Siyasî partiler kanununun 96 ncı maddesile yasaklanmıştır.

9 — Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütüklerinin tanzimi hakkındaki kanunun 50 nci maddesine göre açık yerlerde güneş baktıktan doğuncaya kadar toplu olarak sözlü propaganda yapıla Ulamaktadır.

10 — Yine aynı kanunun 51 nci maddesi kapalı yer toplantıları yapmak isteyenlerin en yakın zabıta amir veya memuruna, köylerde ise köy muhtarına veya vekiline haber verilmesini amir kılmaktadır.

Mabetler de, okullarda, kışla, karargâh, ordugâh gibi askeri bina ve tesislerde, askeri mahallerde, kamu hizmeti görülen diğer yerlerde kapalı yer toplantısı yapılamaz.

11— Seçim zamanlarında yapılacak olan seçimlerle ilgili açık hava toplantılarının seçim kurullarının tayin ettiği gün, saat ve sıraya göre ve tesbit edilmiş olan mahallerde yapılması gerekli olduğundan önceden bu kurullara müracaat etmek ve tesbit edilmiş sıraya göre toplantıyı düzenlemek şarttır.

Bütün bunlar kamu düzeni için kanunlarla konmuş birer tahdittir.

Kapalı yerlerle ilgili kanun maddeleri üzerinde biraz duralım. 171 sayılı kanunun 3 ncü maddesine göre kapalı yer toplantıları saat 24 e kadar devam edebilir.

Bu maddeye göre kapalı yerlerde yapılan toplantılar saat 24 te sona ermezse hükümet komiserinin toplantının bitirilmesini ve devamı halinde dağıtılmasını isteme yetkisi vardır.

Ancak 298 sayılı seçimlerin temel hükümleri kanunun 51 nci maddesinde ise seçim zamanlarında yapılan kapalı yer toplantılarının saat 24 te son bulacağına dair bir husus yoktur ve kapalı yer toplantısı saat 24 ten sonrada devam edebilir.

Fakat 298 sayılı kanunun 51 nci maddesile hoparlörle propagandayı halkın huzur ve rahatını bozmamak ve 50 nci maddesinin son fıkrasına uymak şartile kayıtladığından güneş battıktan sonra hoparlörle yayın yapılmaması ve güneş battıktan sonra yapılan kapalı yer toplantılarının hoparlörle dışarıya aksettirilmemesi gerekir.

Keza 2559 sayılı polis vazife ve salahiyet kanununun 14 ncü maddesinde «şehir ve kasabalarda gerek meskende gerekse mesken dışında 24 ten sonra her ne surette olursa olsun civar halkının rahat ve huzurunu bozacak gürültü yapanlar polisçe men olunur» denildiğine göre 298 sayılı seçimlerin temel hükümleri kanunun 51 nci maddesine istinaden yapılan kapalı yer toplantılarının saat 24 ten sonra devamı halinde civar halkın rahat ve huzurunu bozmaması aksi halde polisin ikazı gerekir.

D)— TOPLANTILARA GÖNDERİLECEK HÜKÜMET KOMİSERLERİ:

1) Cemiyetler kanununa göre yapılan toplantılarda Hükümet komiseri :

1938 yılında çıkarılmış ve bir çok maddeleri tadil edilmiş bulunan 3512 sayılı Cemiyetler kanununun 31 nci maddesinde (cemiyet-

lerin umum içtimalarında mahalli hükümet lüzum görürse bir hükümet komiseri hazır bulundurur) diye bir hüküm yer almıştır.

Toplantıların 3 gün önce mahalli hükümete bildirilmesi üzerine mahalli mülkiye amiri lüzum ve zaruret görürse yapılacak dernek genel kurul toplantısında hazır bulunmak üzere bir memur hükümet komiseri olarak görevlendirilir. Tatbikatta bu memur adliye ve Jandarma memurları ile ekonomik devlet kurumları memurları dışında kalan memurlardan seçilmektedir.

Genel olarak hukuki bilgisi olan, cemiyet işlerinden anlayan memurların hükümet komiseri olarak tayini çok şayanı arzudur. Bu durumda illerde bu işe en elverişli memur Hukuk İşleri Md.leridir. İlçelerde ve bucaklarda yapılacak toplantılarda hükümet komiseri seçip göndermek hususu önemli bir problem olarak karşımıza çıkar. Bu sebepledir ki bir kaç toplantıya iştirak etmiş ve hükümet komiseri olarak görev almış memur melege kesbettiğinden daima aynı memurun görevlendirilmesi adeta bir itiyat haline gelmiş bulunmaktadır.

Hükümet komiseri olarak görevlendirilen memur vazifesi ve ekseri zamanlar mesai saatleri dışında ve tatil günlerinde iş görmekle kendisine vazife dışı bir mükellefiyet yüklenmiş olmaktadır.

Bu günkü hayatta her külfetin bir nimeti olduğuna göre Hükümet komiseri olan memura da bir hak tanınarak maktu bir para ödenmesi hakkaniyet icabı olacağı gibi komiserlik görevinin daha dinamik ve canlı olarak yapılmasını da sağlayacaktır.

Nitekim 507 sayılı kanuna göre esnaf dernekleri ve esnaf dernekleri birlikleri toplantılarına iştirak eden komiserlere 20 - 35 lira bir ücret dernekçe ödenmektedir. Buna diğer dernek ve siyasî parti toplantılarına giden Hükümet Komiserlerine de teşmili çok isabetli bir hareket olacaktır.

2) Siyasî partiler kanununa göre yapılan siyasî partiler toplantılarında Hükümet Komiseri :

Siyasî partiler kanununun 59 ncü maddesinde «3512 sayılı ve 28/6/1938 günlü Cemiyetler kanununun 18, 19, 20, 21, 23 ve 24 ncü maddeleri hükümlerinden bu kanun hükümlerine aykırı olmıyanlar siyasî partilerin genel kongreleriyle her kademedeki kongreleri ve

yardımcı kademelerdeki kongreleri için de uygulanır» denilmektedir. Yine siyasî partiler kanununun 135 nci maddesinde Medeni kanun ile Cemiyetler kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri siyasî partiler hakkında da uygulanır hükmü vardır.

Bu kanun maddelerine istinaden mahallin en büyük Mülkiye amiri lüzum görürse siyasî partilerin her çeşit genel kurul toplantılarına hükümet komiseri gönderebilir. Nitekim tatbikatta da iktidar partisi olsun, muhalefet partileri olsun kongrelere mutlaka hükümet komiseri gönderilmektedir. Derneklerin aksine Siyasî partilerin kongrelerine gönderilecek hükümet komiserinin seçiminde mahalli mülkiye amiri titizlik ve hassasiyet göstermektedir. Buda toplantının siyasî mahiyette ve bir siyasî parti toplantısı olmasından ileri gelmektedir. Gerek Cemiyetler kanununa göre ve gerekse siyasî partiler kanununa göre görevlendirilen hükümet komiserlerinin toplantıdaki görev ve yetkileri hakkında kanunlarda bir hüküm ve sarahat yoktur.

Bu durumda hükümet komiserleri toplantılara bir resmi müşahit gibi katılmaktadır denebilir.

Cemiyetler kanununda değişiklik yapılarak Hükümet komiserlerinin toplantılardaki görev ve yetkilerinin belirtilmesi faydalı olur.

Tatbikatta Hükümet komiseri toplantılarda hazır bulunarak toplantının kanun hükümlerine ve tüzüklere göre yapılıp yapılmadığını takip etmekte, kanuna aykırı bir konuşma yapılıp yapılmadığını tesbitle yetinmektedir. Herhangi bir müdahalesi ve toplantıyı dağıtması hususunda kanunen verilmiş bir yetkisi yoktur.

Toplantı sonunda toplantının sureti cereyanı hakkında düzenlediği raporu en büyük Mülkiye amirine veya en büyük zabıta amirine verir. Zabıta bu raporu tetkik eder suç unsuru varsa Cumhuriyet Savcılığına bildirilmesi gerekmektedir.

Kongre kanun ve tüzüklere aykırı yapılmış ise bu hususu ilgili dernek yönetim kurulu başkanlığına tebliğ edilip iptal ile düzeltilmesinin istenmesi mütaalâsındayız.

3) Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkında ki kanuna göre hükümet komiserleri :

Adı geçen kanunun 9 ncu maddesinde «Mahallin en büyük Mülkiye amiri toplantıda hazır bulunmak üzere hakim sınıfından sayı-

lanlar ve adliye memurları ile jandarma dahil askeri şahıslar ve emniyet mensupları dışından bir memuru Hükümet Komiseri tayin eder». Hükümet komiseri toplantı yerinde kendi seçeceği bir mahalde bulunur.

Hükümet komiseri 8 nci madde de yazılı tedbirlerin kifayet etmemesi dolayısıyla, hadiselerin toplantının devamını imkânsız kılacak ve genel sükun ve düzeni bozacak fiille veya sözle saldırılı bir şekil alması halinde toplantıyı dağıtmaya yetkilidir.

Görülüyor ki, toplantı ve gösteri yürüyüşü toplantılarına, bir komiser tayin etmek mecburi olduğu gibi, bu komiserin yetkisi de belirtilmiştir. Hatta toplantıya «Resen veya tertip heyetinin /toplantının sükûn ve düzenini sağlayamaması sebebiyle vaki olacak talebi üzerine dağıtılabılır.

Halbuki, Cemiyetler kanununa göre veya bu kanun hükümleri içinde yapılan toplantılara hükümet komiseri tayin etmek mecburiyeti yoktur. Kanun bu hususu göreceği lüzuma göre en büyük Mülkiye amiri'nin takdirine bırakmıştır. Sonra Hükümet komiserinin yetkileri toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda olduğu gibi belirtilmiş değildir.

Bu sebepledir ki toplantının sükûn ve düzeninin sağlanmaması karşısında Hükümet komiserinin müdahale etmesi hususunda tereddütler vardır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunun 8 nci maddesine göre tertip heyeti toplantıdan önce kendi arasından veya dışarıdan en az üç kişilik bir ilâve heyeti teşkil ederek Hükümet komiserine bildirmek mecburiyetindedir.

Bu maddede anlaşılabacağı gibi 3 kişilik idare heyeti teşkil edilip Hükümet komiserine bildirilmezse toplantıya müsaade edilmeyecektir.

4) Seçim kanunlarına göre Hükümet komiseri :

Seçim kanunlarına göre yapılacak açık hava ve kapalı yer toplantılarında Hükümet komiseri bulunacağı hakkında hiç bir hüküm yoktur. Nitekim toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunun 6 nci maddesinde seçim zamanlarında yapılacak propaganda toplantılarının seçim kanunlarında yer alan hükümlere tabi olacakları tasrih edilmiştir. Seçimlerin temel hükümleri kanununun 51 nci mad-

desine göre «Kapalı yer toplantılarına, toplantıyı idare eden heyetin isteği veya yetkili seçim kurullarının kararı dışında, zâbıta âmir ve memurları, muhtar veya ihtiyar meclisleri, hiçbir suretle müdahale edemezler.

Ancak toplantıları haricen takip etmek için ve Devlet, Hükümet büyükleri aleyhine herhangi bir suç işlenmesi halinde haber almak amacıyla il idaresi kanununa istinaden en büyük Mülkiye memuru veya Zabıta amirince bir memur veya sivil zabıta memur veyahut amirini görevlendirmek mümkündür.

Yalnız bu memurun durumu ne cemiyetler kanununda bahsi geçen komiserinkine ve nede toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanunda yer alan Hükümet komiserine asla benzemez ve hiçbir müdahale etme ve toplantıya, diğer Hükümet komiserleri gibi girip muayyen ve seçeceği bir yerde oturma yetkisi yoktur. Bir vatandaş, bir dinleyici gibi girebilir veya toplantının yapıldığı meydana veyahut civarında bulunabilir.

Son yıllarda toplantılarda yapılan konuşmalar teybe alınarak sonradan tetkike tabi tutulmaktadır. Ve bu işleri daha ziyade Cumhuriyet Savcılıkları takip etmektedirler. Aynı usule siyasî partiler toplantılarında da baş vurulmaktadır.

5) Türk Ticaret kanununa göre yapılan toplantılarda Hükümet Komiseri :

Türk Ticaret kanununda devlet komiserleri başlığını taşıyan 297 nci madde şöyledir «Anonim şirketlerde kurulup umumi heyetlerinin verdikleri kararların muteber olması için toplantılarda Ticaret vekâletinden bir komiser bulunması ve komiserin zabıtların kanuna uygun bir şekilde tutulmasına nezaret ve zabıtları reyini kullanan pay sahiplerde birlikte imza etmesi şarttır».

Yine Türk Ticaret kanununun 378 nci maddeye göre kararların muteber olması için zabıtların 297 nci madde de gösterilen esaslar dairesinde tutulması şart olduğu gibi, kooperatifler umumi heyet toplantısından bahseden 488 nci madde de «kararların anonim şirketler için konan kaidelere göre» verileceğini amir bulunmaktadır. Tatbikatta il sınırları içinde Ticaret kanununa göre yapılan toplantılara Hükümet komiseri gönderilmesi için Ticaret Bakanlığı valiliğe yazı yazarak talimat vermektedir.

6) 507 sayılı esnaf ve küçük sanatkârlar kanununa göre Hükümet Komiserleri :

Bu kanunla toplantıya katılan komisere bir çok yetkiler tanınmış ve komiserin görevi açıkça belirtilmiştir.

Ancak bu toplantıya katılacak komiserin nitelikleri hakkında bir tahdit olmadığından en büyük Mülkiye amiri Hükümet komiserini dilediği şekilde seçip tayin etmektedir.

507 sayılı esnaf ve küçük sanatkârlar kanununun (Komiser başlığını taşıyan 16 ncı maddesinde) genel kurul kararlarının muteber olabilmesi için Ticaret Bakanlığını temsilen bir komiserin toplantının süresince hazır bulunması zorunludur.

Komiser bakanlık veya verilen yetki, ile idare amiri tarafından görevlendirilir.

Komiserin imzasını taşımayan toplantıya katılanlar listesi ile tutanaklar ve dolayısıyla toplantı belgeleri hüküm ifade etmez.

« Toplantı başlamadan evvel çağrının usule uygun

olarak yapıldığı, toplantıya katılanlar listesinin istenen biçimde düzenlendiği ve çoğunluğun tamam olduğu komiser tarafından incelenip tesbit edilerek görüşmelere başlanmasına izin verilir».

Komiser toplantının mevzuat, statü ve gündem esasları içinde yürümesini denetleme ve teminle görevlidir.

Bu suretle görevlendirilecek komiserlerin, miktar ve esasları bakanlıkça tesbit edilecek zaruri masrafları dernekçe ödenir.

Ancak; usulüne uygun müracaat yapıldığı halde, komiser toplantıya gelmezse toplantı icrasını temin etmek üzere mahalli idare amirine durum bildirilir. Komiser yine gelmez ise bir saat sonunda toplantıya başlanır.

Md : 17 — Komiser tarafından verilen izin üzerine hazır bulunan dernek üyeleri veya derneğin bağlı bulunduğu birlik veyahut da konfederasyon tarafından görevlendirilen temsilciler arasından bir başkan, bir başkan vekili ve yeteri kadar kâtip işarı rey ile seçilir.

7) Sendika toplantılarında hükümet komiserleri :

a — 274 sayılı sendika kanununun 32 nci maddesinde aynen (iş ve işveren sendikaları, birlikleri, federasyonları, Medeni kanun

ile Cemiyetler kanununun iş bu kanuna aykırı olmıyan hükümlerine tabidir) denilmektedir.

b — 624 sayılı Devlet personeli sendikaları kanununun 23 ncü maddesinde de (Bu kanunla düzenlenmemiş hususlarda Türk Medeni kanunu ile Cemiyetler kanununun hükümleri uygulanır). Hükümü yer almış bulunmaktadır.

Bu her iki kanun maddesinden anlaşılacağı üzere bu toplantılara da hükümet komiseri gönderilebilecek ve görevlendirilecektir.

8) Grev oylamasında hükümet komiseri :

Toplu iş sözleşme, grev ve lokavt kanununun 22 nci maddesine göre grev oylamasının en büyük Mülkiye amirinin tesbit edeceği gün ve zamanda ve onun veya görevlendireceği memurun gözetimi altında yapılır.

Görülüyor ki bu işte de bir hükümet komiseri görevlendirilmektedir.

E — SONUÇ :

Çeşitli kanun hükümlerine göre toplantılar yapılmakta ve bu toplantılara yetkili makam tarafından bir hükümet komiseri veya hükümet temsilcisi olarak bir memur gönderilmektedir. Ancak bu görevlilerin yetkileri ile görevleri kesin ve açık bir şekilde belirtilmemiştir.

Demokratik hayatın vazgeçilmez hürriyetlerinden olan toplantılara durumu çok naziktir. Çünkü yersiz sayılabilecek bir müdahale büyük tepkilere yol açan hadiselerle sebebiyet verebilir; hatta görevli hükümet komiserinin veya temsilcinin suç işlemesini hükümetin sorumluluğunu intaç eder.

Kaldı ki kanuni müdahalelerde dahi tepkiyle karşılanmakta, kalabalık psikolojisinden faydalanılarak olaylar tahrik edilebilmektedir.

Bilhassa son yıllardaki toplantılardaki çeşitlilik ve bu toplantılara tesir eden türlü cereyanlar karşısında toplantılara gönderilen hükümet komiserinin veya hükümet temsilcisinin bu toplantılardaki yeri, yetki ve görev sınırı, ne zaman ve ne şekilde müdahale edebileceği ve ne yapması gerektiği bütün ayrıntıları ile tesbit edilmelidir.

Saniyen bu toplantılar genel olarak tatil günlerinde ve çalışma süreleri dışında yapılmaktadır. Tatil ve istirahatini bırakarak bu konudaki hakkından feragat ederek toplantıya bir emir üzerine giden görevli memur ve hükümet komiserine 507 sayılı esnaf ve küçük sanatkârlar kanununa göre yapılan toplantılar hariç, herhangi bir ücret ödenmemektedir.

Kaldı ki bu toplantılar sabahtan başlayıp akşama kadar devam etmekte görevli komiser veya memur yemek yeme fırsatını dahi bulamamaktadır.

Gece toplantılarında gece yarısına kadar devam etmekte ve memurda orada toplantı sonuna kadar görev ifa etmektedir.

507 sayılı kanuna göre yapılan toplantılara Ticaret Bakanlığı genel olarak kendi bakanlık mensuplarının görevlendirilmesini talep etmekte; oysaki bir çok illerde bu bakanlığın yalnız Pamuk eksperleri vardır. Bunlar teknik eleman olup hukuki nosyonları yoktur.

Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şudur :

1 — Çeşitli kanunlara göre yapılan toplantılara gönderilen Hükümet komiserleri veya bakanlık temsilcisi memurların bu toplantıların özelliklerine ve ehemmiyetine göre görevlerinin ve yetkilerinin ne olduğu kesin olarak belirtilecek yeni hükümler konmalıdır.

2 — Bu memurlara ve Hükümet komiserlerine 507 sayılı kanunda olduğu gibi teşekkül toplantılarında o teşekkül tarafından, siyasî toplantılarda ise devletçe bir ücret ödenmelidir.

3 — Bu toplantılara hukuk bilgisi ve tecrübesi olan memurlar görevlendirilmelidir.

İlgili bakanlık veya genel müdürlük kendi memurunu himaye fikrine kapılmamalıdır.

4 — Cemiyetler kanunu yeni şartlar ve 1981 Anayasası muvacehesinde yeniden ısdar edilmelidir.

FİLİMLERİN VE FİLİM SENARYOLARININ KONTROLLTND A ŞAHİS RAKIMINDAN KAYITLAMALAR

Yazan :

Dr. Jur. Âlim Şerif ONARAN

Tetkik Kurulu Müşaviri

GİRİŞ :

Bazı gençleri ve çocukları yayın araçlarının kötü etkisinden korumak üzere kanunlarda (Anayasa ve diğer mevzuatta) özel hükümler bulundurulması en olağan bir keyfiyettir. Gerçekten yetişme çağı psikolojisinin kendine has koşulları mevcuttur; ve bunlara uyulması bir zorunluk hükmündedir.

Biz bu incelememizde, sadece, filimlerin yetişme çağındaki çocuklar ve gençler üzerinde kötü (nefaste) etki yapmaması için yabancı ülkelerde ve bizde alınmış tedbirler üzerinde duracağız.

A) Yabancı Ülkelerde :

a) Genellikle :

Bilimlerin, bazı ölçüler gözönünde tutularak, halka gösterilmesi tüm olarak yasaklandığı gibi, mahzurlu görülen bazı kısımları kesinti (coupure)'lere uğratılmak kaydıyla da umuma gösterimine müsaade edilebilir.

Buna rağmen, yetişme çağındaki gençliğin ve küçük çocukların üzerinde bırakabileceği kötü etki hesaplanarak, dünyanın hemen her yerinde belli yaşlardan küçük çocukların, umuma mahsus sinema salonuna girişleri ve bu nitelikteki filimden görmeleri yasaklanmıştır.

Terbiyeciler, politikacılar ve idareciler kadar Kamuoyu'nu temsil eden baskı gruplarının da üstün gördüğü bir sosyal vetire olarak;

bugün sinematografik hürriyet, basın hürriyeti misillü tatbikata konsa bile gerek anayasaların çocuklar ve gençlerin bedenî ve ruhî sağlıkları bakımından kabul ettikleri prensipler, gerekse eğitsel, siyasal, yönetsel ve sosyal baskılar karşısında, filimlerin gençlik üzerindeki kötü etkisini önleyecek tedbirler, şu veya bu şekilde alınmağa devam edecektir.

Bazı Güney Amerika ülkelerinde, hangi yaşta olursa olsun, evlenmemiş kızlar (femmes non mariees)'ın da sinema salonlarına girmeleri yasaklanmıştır. Daha ziyade geri bir zihniyetin ve Katolik dininin yanlış yorumlanmasının neticesi olarak bu gibi tatbikata yöneldiklerini sandığımız bu ülkeler şunlardır : Bolivia, Şili ve Ekvator (1).

Çocuklar ve Gençler Hakkındaki Yasaklamaların Nedenleri :

Sinemanın insanlar üzerinde geniş tesirler yaptığı aşikârdır. İnsanın gerek cemiyet halinde ve gerekse şahsî yaşayışı üzerinde sinemanın mühim bir rolü vardır. Bilhassa tesir, çocuklar üzerinde daha barizdir. Sinemanın tesirleri yaşa, cinse, malûmata, zekâyâ ve heyecanların değişikliğine tabidir. Entelektüel insanlarda filimler ancak üzerlerinde sanat kıymetleri hakkında münakaşa edilen şey olmaktan ileri gidemez. Fakat heyecanlarına mağlûp olan kimselerde sansasyonel filimler oldukça büyük tesirler icra ederler. Ruhî hayatları inkişaf etmemiş genç kızların ve delikanlıların meşhur artislerin ve giyimişlerini taklit etmeleri de sinemanın kötü tesirleri arasında zikredilebilir' (2).

«Modern Formen der Jugendbildung adlı eserden alınan şu görüşler film, radyo, televizyon ve basın gibi telkin vasıtaları üzerinde bazı İsviçreli ilim adamlarının düşüncelerini yansıtmaktadır (3).

Von Tschanner : «Olgun yaştaki insanlara sakinmadan gösterilebilecek filimler, henüz dengesini bulmamış yaşlardaki gençler üze-

(1) Centre National de la Cinematographie Française, BULLETIN D'INFORMATION, n. 31, Şubat 1955. sh. 40, 41 ve 42. Diğer taraftan bazı müslüman ülkelerde, ezcümle bizde, il ve ilçe merkezlerindeki bazı sinemalarda sırf kadınlara mahsus gündüz seanslarının yapılması da aynı geri zihniyetin bir tecellisidir.

(2) Dr. M. E., «Radyo, Sinema ve Televizyonun Tesirleri», PAZAR POSTASI, yıl 4, n. 40,30 Eylül 1956, sh. 9.

(3) Vedat Nedim Tör'den naklen, «Büyümüşler de Küçülmüşler Çağı - Seks içgüdüsünü Yüceltme Yolları 2», DÜNYA, 5/5/1961, sh. 2.

rinde zararlı tesirler yapabilir. Bilhassa 14 - 18 yaşları arasında çok tehlikelidir. Bu yaşlara boş yere «problemler çağı» denmemiştir. Hayatın bu «fırtına ve hamle» bölümünde canlılığın, hayat açlığının artmasına karşılık; karakter, ahlâk formasyonu henüz tam olgunluğa ermiş değildir. Onun için bu yaştaki gençlerin zararlı filimleri görmelerinin yasak edilmesi sadece bir polis, bir emniyet tedbiri değil, aynı zamanda Devletin gençliği ahlakî çöküntüden korumak için eğitim kuvvetini kullanma vazifesinin bir neticesidir».

Henggeler : «İyi kötüden, faydalı zararlıdan ayırd etme hassasının henüz kemale ermediği 18 yaşına kadarki bölümün yasak yaş haddi olarak tesbiti muvafıktır».

Ineichen : «Sinema dünyasıyla sürekli temas neticesinde «gerçek» anlayışları çarpılan gençler rüyalı bir macera romantigi içinde davranışlarının reel değerini ve manasını şuurla kavramaktan acizdirler».

Buna karşılık ileri sürülen bazı görüşlerde, bazı aykırı fikirlerin de savunulduğu görülmektedir.

Bir kere, çocukların filimlerin kötü etkilerinden korunmasına mutlak surette inanılsa bile, halledilmesi icab eden iki husus vardır :

1) Hangi yaşı yasaklamalara esas tutmalı : Çocukların olgunluk çağı bugün çok aşağı yaşlara inmiştir. İyi bir çevrede yetişmiş 13 - 14 yaşındaki çocuklar, eski çağların 23 - 24 yaşındaki gençlerinden daha iyi hayatı anlayıp fikir yürütebiliyor. Bunun için bazı Devletlerin mevzuatında 13 ve 18 yaşlar ayrı iki had olarak kabul edilmiştir.

2) Bazı terbiyeciler de. kötü etki yapacağı sanılan filimlerin olumlu etkileri olabileceğini bir anti - tez olarak ileri sürüyorlar. Bu gibi filimlerin onlardaki kötü eğilimleri tatmin edip bertaraf ettiği; kötü biçimde ortaya çıkışlarını önlediği fikrini savunuyorlar (4).

(4) İzmir'de bir filim işletmecisi (Cezri Boran) ile 21/8/1962 günü yaptığımız bir konuşma sırasında, çocukların sinemaya devamı hakkında, altı yaşından aşağı çocukların korunması için mevcut mevzuatın yeter bulunduğunu. çocukların cinsel eğitimi için faydalı olabilecek açık filimleri kayıtlanmaması gerektiğini; bugün 40 yaşları civarında bulunan neslin bu kayıtlamalar yüzünden cinsel bakımdan «ezik» yetiştiklerini; bir taraftan plajlarda alabildiğine açıklık göze çarparken, açık filimlerin çocuk gözlerinden uzaklaştırılmak istenmesinin anlamlı olamayacağını ve nihayet çocuklar on üç yaşına gelince Tabiat bile hükmünü icra edip, ge-

«Filimlerin, daha geniş bir seyirci kitlesine hitap etmesi ve herkesçe (görülebilmesi) bakımından bilhassa gençler üzerinde daha yaygın ve kötü etkiler yapabileceği yolundaki iddialara karşı bir sosyolog, «filimlerin çocuklar üzerinde behemehal kötü tesirler yapabileceği, onları yanlış yola sevkedeceği bir kaide olarak kabul edilemez. Bilâkis manasız sansür ve kayıtları yüzünden, meselelerin serbestçe tartışılmaması, örtülü kalması çocuklar ve gençler üzerinde kötü tesir yapar» «diyor» (5).

Filimler ve Çocuk Suçluluğu :

30 Ocak 1962 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde şöyle bir haber vardı : «İçişleri Bakanı Bütçe Karma Komisyonu'nda, filimlerin ve basın'ın etkisiyle çocuk çeteleri kurulduğunu ifade etti.»

Bu küçük haberde büyük bir problemin çekirdeği bulunduğu şüphe yoktur.

Kesin istatistiklerle sinemanın çocuk suçluluğundaki etkenliği sadakatle tesbit edilmemiş olsa bile, diğer âmillerle birlikte olmak şartıyla, sinemanın da kendi etkenliği nisbeten çocuk suçluluğunun artmasında âmil olmasının imkân dahilinde bulunduğunu tasavvur etmek güç değildir.

Bu konuda Bauchard, şu gözlemleri ileri sürüyor (6) :

«Sinema ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiler sorunu... belli bir anlamda çözmek (uğrunda) pek çok mürekkep akıtılmıştır. Halen şu çeşitli görüşler ileri sürülmektedir :

ce rüyalarına karşı cinsin sokulmasıyla cinsel yaşantısının şuuruna vardığına göre, gençliğin açık ama müstehcen olmayan filimlerle cinsel eğitime tabi tutulmasında faide bulunduğunu söylemesi üzerine; bu gibi filimlerin, kendi misaliyle plajlardaki çıplaklıkları serbestçe seyreden çocukta uyanan normal seziler yerine, konu içinde bir ihtiras ve şehvet örgüsü halinde çocuğa müstehcen gelebileceğini; böylesine bir filmin çoğunlukla kötü tesirler yaratabileceğinin hesaba katılması; büyüğe doğrusal gelen veya etken olmayan sahnelerin, çocukta olumsuz etkiler yapabileceğinin unutulmaması gerektiğini söylemiştik.

(5) «Yeni Bir Problem Doğdu : Yeni Dalga - Filim Sansürü Zayıfladı... Fakat...», MİLLİYET, 20/6/1962, sh. 6.

(6) Philippe Bauchard, LA PRESSE, LE FILM ET LA RADIO POUR EN. FANTS, Unesco, Paris, 1962, sh, 94 ve 95.

«1. Sinema'nın, bir çocuğun suçluluğa eğilimi üstünde ancak bir tamamlayıcı devinmesi mevcuttur; ortaya çıkmamış eğilimleri billûrlaştırır fakat kesin bir etkileyici öge değildir;

«2 — Sinema derhal çözüm isteyen tehlikeli ve kritik bir problem (un abces de fixation) teşkil eder;

«3 — Sinema - özellikle cinayet, polis ve savaş hakkındaki filimler - gençlik üzerinde derhal kesin etki yapar.

«Gerçekten, (bu konudaki) araştırmalar bölüm pürçüktür; fakat, bilhassa Çocuk Mahkemesi yargıçlarının yaptığı gözlemlere göre, sinemanın doğrusal etkisini saptamak güçtür; bir filmin görülmesiyle doğrusal biçimde sonuçlanan örnek suç (delit ideal), istisnâ olarak mevcuttur. Çok daha sık olarak, sinema çocuğun zihninde, suçu tahrik edebilecek sun'î bir âlem yaratır. Bir çok eğitimcilere, gangster filimleri, Amerikan «easy life» tipi patron ve sekreterinin şaşaalı apartmanlarda, beyaz telefonlar veya geniş arabalar kullanarak, maddî hiç bir endişe duymadan yaşadıklarını (gösteren) komedilerden daha az tehlikelidir» (7).

«Çocuk suçluluğunda sinemanın doğrusal etkisini saptamak güçtür (dedik). İkinci Dünya Harbinden sonra çocuk suçluluğunun artması, çocuğun sinema yoluyla zehirlenmesinin bir neticesi olarak yorumlandı. Aslında, öyle görülüyor ki, bu izah tarzı pek basittir ve çocuklar tarafından işlenen suçların tümü, harp sonunda sürülen hayat şartlarının doğrusal bir sonucudur. Eğer sinema, belli bir suç konusunda, oldukça istisnâ biçimde, kesin bir etki icra ediyorsa, muhtemelen, basın ve radyodan daha çok zihinlerde karışıklık ve örfü âdatta gevşemeyi artırır (denebilir) » (8).

«Bu genel gözlemler, İngiltere İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlıklarının yaptığı anketlerle teyit edilmektedir. Sinemanın çocuk suçluluğuna doğrusal etkisi konusundaki çekişmeli yönü aydınlatmak maksadiyle. İngiliz makamları, Büyük Britanya'nın tümünde sondajlara girişmişlerdi. Çocuklar üzerinde soruşturma yapan 1344 uzmandan; yüzden fazlası, 12 yaşından küçük suçlu üzerinde sinemanın bir etki yaptığını ileri sürmüşlerdir. 350'si, oniki ilâ onüç yaşları arasında sinemanın etkisinin çok kuvvetli ve zararlı olduğunu bildirmişlerdir (özellikle oğlan çocukları hakkında). Aynı gözlem, çocuklarda müşahade edilebilen moral gevşeme hakkında da yapıla-

(7) İbid., sh. 95.

(8) İdem., sh. 95 ve 96.

bilseydi; oniki yaşından küçüklerde zayıf, oniki ilâ onaltı yaşlar arasında daha kuvvetli olduğu (görülecekti) demişlerdir. Eğitimcilerin bu gözlemleri, bütün olarak, İngiltere’de çocuklara özgü mahkemelerde yapılan anketlerde elde edilen rakamlardan, Londra Üniversitesi (öğretim üyeleri)’nden Diana Scott’un sağladığı verilere göre, daha kötümserdir.

«1938’in ilk altı ayında İngiliz Mahkemeleri önüne çıkarılan 28.000 çocukla ilgili 140 suç vak’ası ile 112 moral gevşeme (relâchement moral) halinde, doğrusal olarak sinemanın etkisi söylenebilir. Bu bilgi, İçişleri ve Millî Eğitim bakanlıklarının raporlarıyla de teyit edilmiştir. 8 ilâ 15 yaşları arasındaki çocuklar tarafından işlenen suçların sayısı, ... 1948 yılının tümüne şamil olmak üzere, 38.239’dur. Bu süre içinde, aynı yaşlardan 3 - 4 milyon çocuk İngiltere’de ve Gal Ülkesinde muntazaman sinemaya gitmişlerdir. İskoçya’da, 8 - 15 yaş arasında 5.506 çocuk suçlu tutulmuşken, aynı yaştan 500.000’den fazla çocuk muntazaman sinemaya gitmekteydi. Suçların zayıf bir yüzdesinin, faillerine sinema parası sağlamak için işlenmiş olduğunu bilmek ilginçtir. 1947 yılında, bu sebebi ileri sürerek hırsızlık yaptıklarını iddia eden 248 çocuk hakkında takibat açılmıştır...» (9).

«Öyle anlaşılıyor ki, sinema, çocuk esasen bir etkilenme sahasına girmedikçe gerçekten zararlı bir etki yapmamaktadır. «Depression»’a uğramış veya sosyal çevresine uyamamış bir çocuğun gördüğü film, ruhi çöküntüye veya suça götürecektir evrimi hızlandırabilir; fakat film, kendi başına, çocuklarda asla bir muvazenesizliğin izah (yolu) veya sebebi değildir.

«Sinemanın suçluluk üzerindeki etkisi, daha önce işaret edilen şartlarda muhtemeldir; ancak, «suçlu çocuklarda diğer çocuklara nazaran sinema salonlarına devamın daha fazla olduğu ve bu miktardaki devamın suçluları etkilediği ispat edilmedikçe» kesin sonuçlarını ortaya koymak güçtür. Mesken buhranının, ev idaresinde fikir ayrılığının ve ana - babalarda eleştiri duygusunun fıkdanının; sadece sinemaya kıyasla, çocuk suçluluğunun gelişiminde çok daha fazla müsait faktörler olduğu gözönünde tutulmalıdır» (10).

(9) İdem., sh. 96 ve 97. (Yazarın dipnotu : Dr. Wall, şahidi olduğu şu anekdotu anlatmaktadır : Yargıç önüne çıkmak için mahkeme kapısında bekleyen iki çocuk birbirine akıl veriyordu : «Sinemaya gittiğin için böyle olduğunu söyle, yargıcın hoşuna gider»).

(10) İdem., sh. 98,

İsviçreli bazı bilim adamlarının çocuk suçluluğu üzerinde sinemanın etkisiyle ilgili görüşleri şöyledir (11).

Ineichen : «Cürümlerin çeşitli sebepleri olabilir : Aile şartlarının fenalığı, mesken sefaleti, alkolizm gibi sosyal sebepler, veraset gibi biyo - patolojik etkiler arasında tecrübelerle sabit olmuştur ki, kötü filimler de cürmün sosyal sebepleri arasında mühim bir faktördür.»

Dr. A. Spörri : «Gençlik mahkemelerindeki çalışmalarım, her ne kadar sinema ile cürüm vak'aları arasında direkt münasebetler kurmak her zaman güç ise de, kötü filimlerin gençler üzerindeki zararlı etkileri hakkındaki inancımı kuvvetlendirmiştir. Beyaz perdede gördükleri olaylar, gençlerin hafızalarına ve şuur altlarına gizlenirler; onların düşünce, duygu dünyalarını ve davranışlarını tesirleri altına alırlar.

«Döğüşme ve vuruşma sahneleri, gangsterlik ve cinayet maceraları paranın kuvvetini, şehvetin cazibesini gösteren konular; bilhassa aile münasebetleri bozuk, maddî durumları düşük gençler arasında sahte bir hayat anlayışına ve her hangi benzer bir durum karşısında cezayı mucip hareketlere sürükleyebilir.»

«Kısacası bugünkü anlayışa göre, film, gençlik cürümlerinin tek sebebi olmamakla beraber; terbiye hataları, sefalet ve fakirlikten doğma aşağılık duygusu ve menfi veraset vakıalarında hazırlayıcı, tahrik edici sebeplerden biri olmaktan sorumludur.

«Görülüyor ki, İsviçre gibi, ileri bir Demokrasi memleketinde bile, çocukların ve gençlerin selâmeti için, Devletin telkin vasıtaları üzerinde hürriyeti daraltıcı bazı kanunî tedbirler alması lüzumu duyulmuştur.

«Yalnız İsviçre değil, dünyanın bütün medenî memleketlerinde sinema, radyo, basın, yayın gibi bütün yığın telkin vasıtaları üzerinde Devlet, eğitsel yetkilerini kullanmaktadır» (12).

Aynı konuda Erem'in görüşleri şu yoldadır (13) :

«... Bazı müelliflere göre, sinema çocuk suçluluğunda büyük ve çok tesirli faktörlerdendir. Fakat bazı müelliflere göre de, sinema-

(11) Vedat Nedim Tör, loc, cit.

(12) İdem.

(13) Faruk Erem, ADALET PSİKOLOJİSİ, (Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara Hukuk Fakültesi Yayınlarından, n. 161, Ankara 1961, sh. 214 ve 215.

nın çocuk suçluluğunda hiç bir tesiri yoktur; veya bu tesir ihmal edilecek kadar azdır.

«Diğer taraftan, sinemanın çocuk suçluluğuna tesirini tayin için objektif bir metod bulmak ta kolay değildir. Sinemanın tesiri kabul olunursa, bu tesirin cinsel suçlarda mı, yoksa cebir ve şiddet kullanılarak işlenen suçlarda mı kendini gösterdiğini araştırmak lâzımdır.

«Çocukta «gördüğünü taklit» hassası, sinemanın çocuk suçluluğuna tesirini ileri sürenlerin haklı olacağına delil sayılmaktadır. Hayatı yanlış aksettiren, fena örnek veren, cinsî duyguları tahrik eden, meraklı cinaî usûller gösteren sinemanın; tenkid ve murakabe hassasına henüz malik olmayan çocuklarda suçâ sürükleyici tesiri olabilir.

«Fakat sinemanın suçluluğâ tesirini kabul etmeyenlere göre, artan çocuk suçluluğunu izahta aczin ifadesi olarak sinema itham olunmaktadır. Halbuki çocuk suçluluğunun sebepleri hiç te basit değildir. Çocukların sinemadaki tepkileri her şeyden evvel karakter ve terbiyelerine tabidir. Suç işleyen çocuklar arasında hiç sinemaya gitmemiş olanların adedi oldukça fazladır. Kaldı ki, sinemanın icadından evvel de çocuk suçluluğu mevcut idi. Sinema fena örnek olsa bile, bu nihayet suç işlemenin değişik ve çocuğun düşünmediği yeni bir usûl onu öğretmekten ileri gidemez, fakat çocukta suç saiki uyandırmasına imkân yoktur.

«Sinemada her çocuk kendi âlemini yaşamaktadır. Aynı filmin bir seansını orta okul öğrencileri, sonraki seansını da aynı yaşta muhtelif mesleklerde çıraklık eden çocuklar seyretse ve her iki grup çocukların filim hakkında intibaları sorulsa, farklı iki filim seyredilmişcesine kanaatlar ayrılmış görülecektir.

«Sinemanın, diğer tesirlerden tamamiyle müstakil, kriminojer bir faktör olduğuna inanmak ne kadar güçse, sinemanın, diğer faktörlerle karma bir tesir icra ettiğini inkâr etmekte o nispette güçtür. İyi bir rejisör, seyircisi üzerinde kuvvetle «telkin»'i sağlayacak san'ata malik olduğuna ve telkin, insanların hareketlerine müessir bulunduğuna göre, sinemanın suçâ tamamiyle tesirsiz kaldığı söylenemez. Kaldı ki, iyi oynanmış fakat gayriahlâkî veya cemiyete zararlı bir neticeyi meşru gösteren filimlerin, farklı «ahlâk hükümleri»'nin

(14) teşekkülündeki hissesi büyük olacaktır. Pek çok kişinin seyrettiği, hatta takdir ettiği bir filmin mevzuunda meselâ öldürmeyi haklı gösteren bir tema'nın mevcudiyeti, insanlar üzerinde «muhitin tasvibi» (15) mefhumuna müncer olacak bir tesir yapar. Muhitin tasvip edebileceği bir fiil işlemekte suçlu kolaylık bulur» (16).

(14) Erem'in atfı : Op. cit., 37 ve 38 : «... Fert müeyyideye çarpılmamak için Cemiyetin kanunlarına itaat eder. Fakat, ferdin o cemiyete karşı iç mukavemet göstermesine mani olmak imkânı yoktur. Bu suretle fert ile Cemiyet arasında bir ayrılık baş gösterir. Fertte çifte bir ahlâk telâkkisi hasıl olur : Cemiyetin istediği ahlâk, ferdin iç ahlâkı». (Ferdin iç ahlâkının olumsuz istikamette gelişmesini etkileyen etkenler içinde sinemayı da saymak yerinde olur).

(15) Erem'in atfı : Op. cit., sh. 171 : «Muhitin tasvip etmediği hareketlerden olmak suçun hususiyetlerinden biridir. Fakat ahlaken düşük bir muhitin kriminojen olmasa bile teşvik edici olmak veya suçu önleyici olmamak gibi menfi tesiri aşîkârdır... «Muhit bir (kuvvetler sistemi)'dir. Bu sistem içinde mevcut olan insanlara ve hatta eşyaya mütemedi surette tesir icra eder. Fakat bu tesirin izahı için şu prensiplerin unutulmaması lâzımdır : Bu sistemde mevcut kuvvetler de birbirlerine tesir icra ederler. Ayrıca her kuvvetin kuvvetler topluluğu üzerindeki tesirine karşı ferdin tepkisinden hasıl olan tesiri de nazara almak lâzımdır» (Nicefero, ANTROPOLGIA DELLE CLASSE POVERE, milano, 1908)

(16) Eşkiyalık ve gangsterlik üstüne çevrilmiş filimlerin, gençler üzerinde kötü tesir icra edeceğine inanılarak; bunlar, suça tahrik noktasından yasaklanmak istenir. Oysa, bu kabil filimlerin teşvikten ziyade, gençlerin macera arzusunu tatmin ettiği veya olumlu sonuçlarıyla teşvik edici olmaktan çıktıkları bellidir.

Diğer yandan, eşkiyalık ve gangsterliğin, yayın vasıtalarının etkilerinden çok. bir ülkenin : İktisadi, siyasî ve sosyal düzeninin sarsılması ve kötüye gitmesinden dolayı, asayişinin de bozulmasından ne'set ettiği bilinen bir gerçektir.

Şu halde hükümetler, kendi elinde olan veya olmayan sebeplerle, anarşi ve asayişsizlik doğmuşsa; bunun sebebini yayın vasıtalarında (gazete, dergi, kitap, filim, tiyatro ve radyo) aramaktansa, mümkün mertebe asıl amilleri ortadan kaldıracak tedbirleri almalıdır. Sansür, bu tedbirlerin olsa olsa, en sonuncusudur.

Çocuklarımıza gerekli yetiştirme imkânlarını sağlamıyoruz. Sonra da esasen mevcut olmayan huzurları, sinemayla bozulacak diye korkuyoruz. Temelli bir yetiştirme imkânı bulmuş olan bir çocuğun bu gibi tesirlerle kolay kolay bozulmayacağını da hesaba katmıyoruz.

Kendi beceremediğimiz işi fili inciye bırakıyor; ondan terbiyevî filimler yapmasını bekliyoruz. Sinema okul değildir.

Sansür Tarafından Konan Koruma Tedbirleri (17) :

Sansürün rolü, etkisi zararlı bulunan filmleri bertaraf etmek veya zararlı pasajları yasaklamaktan ibarettir.

Yasaklamalar başlıca şu durumları gösterir ;

1. Cinsel problemler (cinsî sapıklıklar v.s.);
2. Bahtsız evlilikler, sadakatsizlik, boşanma;
3. Kötü alışkanlıklar : meselâ kumar, sarhoşluk v.s. gibi;
4. Zamanımızın suçları : Yani, tekemmül ettirilmiş silâhlarla veya caniyaneusüllerle ve (daha ziyade macera ruhu üzerine kurulmuş olan polis filimlerindeki durum haricindeki) fennî metodlarla işlenen cinayetler;
5. Dehşet verici ve korkutucu filimler, canavarlar, tabiat üstü öğeler, hayaletler, ölümlere ilişkin filimler v.s.; (komik ve «burlesque» filimlerde meş'um etkiyi telâfi edecek vasat bulunduğundan kadvraların görülmesine bir dereceye kadar hoşgörü gösterilir) ;
6. Çok alaycı ve çok «sophistique» («aşırı müsamahalı») filimler;
7. Hayvanlara karşı kıyıcılık.

Bu hususların bertaraf edilmesi için, bazı sansürcüler sert bir yasanın tatbikini imkânsız telakki ederek, her filim ayrı bir nitelik gösterdiğine göre, profesyonel ruhbilimcilerin görüşünün alınması (fikrini) reddederler.

Sansürün, bir «aklı selim», hayal gücü ve sezgi işi olduğunu (ve hatta BBFC «İngiliz Filim Kontrol Komisyonu» nun (sabık) sekreteri Watkins'in işaret ettiği gibi lâtifeden anlayarak), çocuklara karşı anlayış ve sempati duyarak yapılması gerektiğini düşünürler.

Bundan dolayı, en iyi sansürcüler, çocukları iyi tanıyan, onları seven, onlarla birlikte yaşayan ve çokluk onlarla birlikte sinemaya giden duygulu ana - babalardır.

(17) H. Storck, Le Film Recreatif Pour Spectateurs Juvenils, Unesco, Paris 1850, sh. 29 ve 30,

Bununla birlikte sansürçülerin çoğu, halihazırda filim yapımının şiddet ve kısıcılık sahnelerini suistimal etmekte olduğunda müttefikler... Sinema Katolik Ofisi de (Revue Int. du Cinema, n. 48), kendi bakımından, filim sanayiinin sorumlu yöneticilerine, bazı filimlerin, yaşantısının yoksun bir tablosunu kitlelere ibram ve beşer varlığının haysiyetini iç sızlatacak kadar pespaye ettiğini hüznle müşahade ettiklerini ciddi bir edayla bildirmiştir. Sinemanın, gerçekten olumlu bir eğlence ve kültür aracı olmasını, halka namuslu bir yaşantı zevki ve günlük müşkillere karşı durma yürekliliği vermesini istemiştir.

Bir çok uzmanların fikrince, sansürün vesvesesi, haklı olsa bile, mübalâğalıdır. Bazı ikrarlara rağmen: aslında, sansür ilmi olmaktan çok, hissi emperatörlere uymaktadır. Yasak kararı verdiği hususlar, yetersizliği tebarüz ettirilmiş pedagoji prensipleriyle bağdaşmaktadır; cinsiyetten panik duyarcasına korkma, «kötü örnekler» ve bunların çocuğun karakterinin oluşumundaki aksi tesirleri gibi... (18).

Cinsiyet ve Ahlâksızlık (19) :

Perdeye cinsel sorunların (aksettirilmesi) sinemaya karşı çeşitli eleştirilerin yöneltmesine sebep olmuştur.

Dr. Le Moal, ... çocukların, zinaya pek önem vermediğine, ancak yaşça ileri olanların zinayı ahlâksızca telakki ettiklerine işaret etmektedir.

5-6 yaşlarında ergenlik çağına ulaşmaya kadar, cinsel sorunlar ve duygusal komplikasyonlar; tahrikten çok, derin bir ilgisizlik ilham etmektedir.

Glasgow Üniversitesi Profesörlerinden W. J. Inglise atfen, kişinin davranışı, başlıca, «instinctif» eğilimlerinin derecesi ve aile yaşantısıyla taayyün eder, diyebiliriz (20).

Suçluluğun sebepleri çevrenin şartlarında ve çocuğun duygusal yaşantısında aranmalıdır.

Sebepleri perdede görülen olayların tahrikiyle oluşmuş hiç bir önemli vak'a zikredilemez. Bu sebepler daha ziyade, kötü yetiştir-

(18) Op. cit., sh. 30.

(19) Ibid, sh. 31 - 33.

(20) Yazarın dipnotu : «Richard Ford tarafından CHILDREN IN THE CINEMA'da anılmıştır, sh. 76 - 77 (Ailen and Unwin, London 1939),

menin etkilerinde, has veya üvey ana - babanın ya çok anlayışsız ya da çok müsamahalı davranışlarında, işsizlik veya sefalet gibi sosyal vakialarda aranmalıdır (21).

Birkaç yıl öncesine kadar pek itibar olunan bir inanç, sinemanın çocuk suçluluklarını teşvik ettiği fikri, yargıçlar ve sosyal gözetimciler tarafından çoktan terkedilmiştir.

Armand Lanoux (Le Cinema, Fait Social, «Informations Sociales», n. 13-Temmuz 1949, sh. 894) soruyor : Sinema, daha ziyade, çoktan sosyal yaşantıya ayak uyduramamış (asocial) veya topluma karşı çıkan (antisocial) çocukların gayrimeşruluğa geçmeleri bakımından bir tesadüfi geçit teşkil etmez mi? Denebilir ki, sinema, kabiliyetli (doues) öğeler için, bir teknik... sağlamaktadır» (22).

Korku ve İç ürpermesi (23) :

Çocukların bastıramadıkları ve onlara şok etkisi yapabilecek (de les traumatiser) bazı çok kuvvetli heyecanlardan korumak için, sansür; özel bir gayret göstermektedir. Hatta normal bir film bile (görüldüğü) saati takiben, anormal bir heyecanlanma ve tahrik sonucu, saatlerce, herkesi etkileyen bir gerginlik yaratır (24).

(21) Görüldüğü gibi, bütün yazarlar, küçüklerin normal gelişmelerinde, sinemadan ziyade sosyal vakialara öncelik tanımaktadırlar. Esasen bütün kötülükleri, sinemaya ya da diğer kitle araçlarına yüklemeler, bizi ifrat ve tefritlere sevk eder. Nitekim, bu ifrat ve tefritler dolayısıyla, Sue Lyon isimli bir kız çocuğu «Lolita» adındaki filmi çevirmiş; fakat sonra, bu filmi kendisinin bile sinemada görmesine izin verilmemiştir. (Bakınız : «Sinema Tarihinin En Garip Olayı : Lanetlenen Bir Filmin Galasında, Lolita'nın Yaratıcısı (Sinemaya > Giremedi», MİLLİYET, 25/6/1963, sh. 6).

22) Yazarın dipnotu : «Bazı yazarlar, sinemada, suçluluğa karşı savaşmak bakımından bir araç (niteliği) görürler : Çocuk Suçluluğu üzerine bir kitabın yazarı olan Dr. Cyril Burt, evvelce hiç bir sinemanın bulunmadığı bir çevrede sinema açılmasıyla; çocuk suçluluklarında, kahvelere devamda ve genç kızlarla tehlikeli flörtlerde bir azalma kaydedildiğini yazıyor (Richard Ford'tan naklen) «Children in the Cinema», sh. 85)».

(23) Op. cit., sh. 33 ve 34.

(24) Yazarın dipnotu : (Pierre Chambre, «Le Cinema et l'Education», PEDAGOGIE Dergisi, n. 9. Kasım 1949, sh. 515).

Çoğu zaman çocuklar, bazı filimlerin pasajlariyle korkuya düştüklerini ve bu korkudan bazan, günlerce süren kâbus ve uykusuzluklarla müterafık ısrarlı bir hatıra sakladıklarını farkederler (25).

Şurası besbelli ki, çocuk, sinemada, heyecan verici şokları almağa amadedir. Sinema tekniği ve görüntünün telkin kudreti, bu şoklara kıyıcı bir nitelik verir (26).

Sonuçlar (27) :

Çocuğun eğitimini tehdit ettiği kadar (28), Sinemacıların anlatım özgürlüğünü de tehdit eden sansürün olumsuz taraflarım ve tehlikelerini inceledikten sonra, dürüst hareket etmiş olmak için, icraya müsait olduğu hayırlı etkilerine de işaret edelim.

Kıyıcı, şiddet (gösterileri) bulunan, alçaltıcı son derece kötümser ve olumsuz filimlerin yapımı ve yöneticilerine sansür tarafından ikaz, bizim de tasvibimizi kazanmalıdır (29).

25) İdem., sh. 34. «...Armand Lanoux (Information Sociales Dergisinin 1 Temmuz 1949 tarihli sayısında), tipik olarak çocuklar için yapılmış üç örneği ele almaktadır : Pinokyo, Pamuk Prenses ve Bağdat Hırsızı. Bu üç örnek çocuklarda korku tesiri yapmaktadır.

«Yunus'un 'mythi'ini tekrarlayarak Pinokyo, balık tarafından yutulur; çocuklar bundan (canavardan ve kapalı kalmaktan) açıkça korkmaktadırlar. Bu duygu doğumdan önceki hayatımızın anısını yansıtır. Pamuk Prenses'te (Kötü Kraliçenin) büyücü kadın kılığına girişi çocukları etkilemektedir. Bağdat Hırsızı'nda örümcekle mücadele (bu etkiyi) yapmaktadır. (Halbuki), bu mücadele. hiç de gerçek bir mücadele değildir; kâbuslar neticesinde girilmiş bir mücadeledir».

(26) loc. cit.

(27) op. cit., sh. 37.

(28) Yazarın dipnotu : öğretmen, eğitici ve rahiplerin çoğu, sinemanın eğitici yönüne pek bel bağlamazlar. Çocukların ve gençlerin zekâ ve yeteneklerine ne inançları, ne de güvenleri vardır. Netice olarak ta, inanç ve sorumluluklarını sansüre ve yasaklamalara bağlarlar. Benim görüşüme göre, Programımıza yardım eder ümidiyle sansüre bağlanmamalıyız. Sinemalarda seyirci olarak sık sık edindikleri deneylerden geçmelerini çocuklarımıza yasaklamanın zorunlusunu kabul ediyor; fakat, sansür ve çocuklar için en iyi filinden elde bulundurmaktan ibaret bulunan sorunumuzu sansürün çözeceğine inananları, kesin olarak, cerhedyorum. Bunun boş bir ümid olduğuna inanıyorum» (Dr. Edgar Dale, MOTION PICTURE FOR CHILDREN — NOW, LATER OR NEVER, Ohio Devlet Üniversitesi Başkan Yardımcısı).

(29) Yazarın dipnotu : (Dr. Le Moal, bu konuda şunları yazıyor : Çocuklar, temaşadan pay çıkarmada tamamen müstaittirler; bazı filimler onları ahlâkça yüceltir; bazıları da aksine, onları (normal bulacakları noktaya eri-

Sansürün aşırı yasaklamalarını eleştiriyorsak; bu, çocukların ufuklarını genişletmek zorunluğuna inandığımızdır.

Çocuklar ve gençler için olan sinema, tatlı olduğu kadar acı (kıyıcı) görünüşleri ile de hayatın tümünü aksettirmelidir.

Bazı görüntülerin kötülüğünü ortaya koymağa çalışmaktansa, bizce, en iyi filimleri çocuklara göstermeme (fikriyle) mücadele etmek en önemli ve en âcil bir (husus) gibi görünmektedir (30).

Özel Teşekküllerin Müdahalesi (31) :

Basın, radyo ve sinemanın yapabileceği kötü etkilere karşı çocukları korumak için müessir bir teşriî sistemin başarılı olamadığı hallerde, bir çok ülkelerde, çocuğun yeniden eğitime bağlı tutulmasını sağlamak veya anlatım araçlarının kötü etkilerini sınırlamak maksadiyle özel teşekküller kurulmuş veya kamuoyu'nu uyaran kampanyalar açılmıştır. Burada geniş bir etüd yapmaktan ziyade, ana - babaların ve eğitimcilerin kullanabileceği veya çocuklara mahsus basın, radyo yayını ve kaliteli filimler sağlanması hususunda çeşitli metodların portesiini değerlendirmeye yarar faydalı dernekler sağlamakla yetinilmiştir .

Çocukların lehinde girilmiş çeşitli teebbüsleri aşağıdaki gibi sınıflamak mümkündür :

1. Basın kampanyaları, konferanslar v.s. :

Gazetelerle kampanya (Fransa'da) :

Dinî nitelikte olmayan bir özel teşekkülün yürüttüğü kampanya (İtalyada Aile Cephesi, İsviçre'de Sosyal ve Moral Sağlık Karteli);

Dinî veya siyasi bir teşekkülün yürüttüğü kampanya (B. D.'de Erten Ordusu);

2. Dinî ve siyasi hareketlerin faaliyetleri; eğitimcilerin müdahalesi :

Katolik Kilisesi (Cotes Morales);

şinceye kadar) hırsızlığı, zinayı, haksızlığı., müsait ve aldatıcı bir ışık altında müşahede etmeğe alıştırmak suretiyle ahlâk duygularını (imha eder). (SA- UVEGAR.DE Dergisi, Kasım - Aralık 1947, n. 15-16, sh. 76),

(30) loc. cit.

(31) Bauchard, op cit., sh. 165, 171 ve 172,

Politik hareketlerle Katolik Teşekküller arasında tev'em gidiş;

3. Ana - baba dernekleri, çocukların korunması için aile dernekleri ;

4. Meslekî teşekküllerin gönüllü kontrolü ;

5. Çocuklara mahsus basın, sinema ve radyo hakkında, milletlerarası kongreler.

Bunların içinde en önemlisi olan 2 numaralı bentteki husus üzerinde biraz duralım :

Dinî ve Siyasî Hareketlerin Faaliyetleri, Eğitimcilerin Müdahalesi :

Çocukları korumanın özel sorunlarına tahsis edilmiş basın kampanyaları ve gezici sergiler, kamuoyu'na ulaşmanın etken araçlarıdır. Burada, her zaman çocuğu basın ve filme karşı korumamın devamlı tedbirlerine refakat edemeyen geçici teşebbüsler bahis konusudur.

Bundan dolayı siyasî hareketler ve dinî gruplar veya hareketler, genel faaliyetlerinin kadrosu dahilinde geniş soluklu çalışmalara girişirler.

Dinî teşekküller gerek doğrusal olarak (Katolik Kiliselerinde görüldüğü gibi), gerek teşvik ettikleri gençlik hareketleriyle (doğrusal olmayan) sıkı ve etken bir kontrol icra ederler.

Bazı ana - babalar, kendileri ideolojik ve dinî bir disipline bağlı olarak, çocuklarının da aynı eğitim prensiplerini izlemelerini temenni ederler. İşte bunun içindir ki, sinemada olduğu gibi basın sahasında da Katolik Ofisleri'nce yayınlanan «vicdanî müş'ir» («cotes Morales») 'lerin çok önemi vardır.

Ahlakî Değerler (Vicdanî Müş'ir «cotes morales») ;

Katolikliğin etkisinde bulunan (Fransa, İtalya, Belçika gibi) ülkelerde, sinema konusunda, Kilisenin formüle ettiği eleştiriler (değerlendirmeler) sadece katolik dinini uygulayanların davranışlarında müessir değildir.

(Buna mukabil, bazı katoliklerin Kilise'nin nasihatlarını her zaman tutmadıkları ve ekseriya, ilgisizce, çocuklarını, onlara uygun gelmeyecek filimlere yolladıkları da gözönünde tutulmalıdır).

Katoliklerin ancak azınlık teşkil ettiği ülkelerde, Kilise'inin manevî müş'irleri dindar olmayan seyirciler için, tutulması gerekli manevî bir değeri olduğundan dolayı referans teşkil etmektedir (A.B. D., Almanya gibi) (32).

A.B.D.'nde National Legion of Decency'nin çalışmaları, Katolik Kilisesi'ne filimler üzerinde düzenli bir kontrol sağlamak imkânını vermektedir. Katolik Basın'a haftada iki kez moral endikasyonlar yollanır. Bu teşekkülün, göze batar biçimde- basit bir kontrol komisyonundan fazla faaliyeti vardır. Etkisi, yalnız yapım üzerinde doğrusal biçimde değil — yapımcı firmalar, Legion of Decency'nin muhtemel reaksiyonlarından tedirgin olurlar — aynı zamanda iyi organize edilmiş kampanyalarla, belli dinî veya ahlâkî prensipleri ihlâl eden filimleri boykot ederler. Legion of Decency'in 1950'de 53'ü New York'ta, 15'i Hollywood'ta bulunan 68 üyeden oluşmuş bir kontrol komisyonu vardı.

Aşağıdaki tabloya bakılarak 1948 Kasımından 1949 Aralığına kadar 467 film hakkında görüşlerini formüle eden bu komisyonun faaliyeti hakkında bir fikir edinilebilir :

(32) («Centro Cattolico del Cinema'nın İtalya'daki faaliyeti gibi) Almanyada da bu sistem yürürlüktedir. Kilisenin temsilcileri, zaten gönüllü san-sur komitesi (Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft)'nın tartışmalarına katılır. Düsseldorf'ta her hafta Almanya'da gösterilen bütün filimler hakkında «Cotes Morales.- veren bir bülten (Film Dienst) yayınlanmaktadır. Batı Almanya'nın her yanına dağıtılan bu bülten, gayri ahlâkî telakki ettiği Amerikan ve Fransız yapımlarına karşı özellikle şiddetli davranır intibabını bırakmaktadır.

(Federal Almanya'da gençlerin sinemaya kabulü F. S. K.'nin izlediği yolun dışında hukukî bir temele dayanır. Gençliğin korunması hakkında 4 Aralık 1951 tarihli bir kanun bahis konusudur. Fakat aslında duruma göre bir ya da birkaç eğitimcinin katıldığı F. S. K', filimlerin : gençler için uygun, gençler için yararlı ya da gençlerin görmeleri zararlı olanlarını sınıflandırır. Limit yaş onaltıdır. Ancak Belçika'da olduğu gibi, Almanya'da da bu haddi 18'e çıkarmak için teklifler vardır (Lyon — Caen ve Lavigne, TRAITE THEORIQUE ET PRATIQUE DE DROIT DU CINEMA, Français et Compare, 2. cilt, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, sh. 94).

Sınıflama	Eleştiri Değeri	Filimlerin Sayısı
Sınıf A, Kısım I	İtirazsız bütün seyircilere gösterilebilen	193
Sınıf A, Kısım II	Ahlâk noktasından itiraza uğramaksızın yetişkinlere gösterilebilen	165
Sınıf B,	Filmin bazı kısımları ahlâk noktasından kayda tabi tutularak gösterilebilen	96
Sınıf C	Mahkûm (Red) edilmiş	13

(A.B.D.'nde) sansür hakkındaki başlıca savunma unsurlarından biri de, uygunsuz filimlerin çocuklar üzerindeki zararlı etkileri olmuştur. Bu konuda yapılan pek çok incelemeler, zıt neticelere ulaşmış; ileri sürülen deliller, açık olmaktan uzak kalmıştır.

Zechariah Chafese, Jr., (Free Speech in the U.S.A.) adlı eserinde şöyle diyor : «...Bu bizi, filim sansürünün esas savunma unsuruna getiriyor : Çocuklar. Sansürün en şiddetli taraflıları; her filmin, seyirciler arasında bulunabilecek çocukların gözleri ve kulakları için uygun düşmesini zorunlu görüyorlar. Ve böylece adeta bütün filimlerin konusunu 12 yaşındaki çocukların seviyesine indirmemizi istiyorlar. Bunun doğrusu, bazı filimleri, çocuklara göstermemelerini, böylece süt dişleri için pek sert gelecek san'at ve fikir gıdasını zaman zaman yetişkinlerin çiğnemesine imkân vermelerini sinema sahiplerinden istememiz olacaktır. Diğer yandan, çeşitli yaşlara uygunlukları bakımından filimlerin gruplandırılmasında ebeveyn gruplarına ve sair gayriresmî teşekküllere dayanabiliriz; hatta «Laissez faire» e kadar gidebilir ve yetişkinlere mahsus filimler gösterildiği zaman çocuklarını evde tutmaları hususunda ak libasında ebeveyne güvenilebiliriz. Savruk ana - babalara gelince, bugüne kadar kordelâ veya ses şeridinin çocuklarını daha kötü yapabileceğini sanmayacak kadar bilgi edinmişlerdir» (33).

(33) Inglis, FREEDOM OF THE MOVIES, The University of Chicago Press, Chicago, III., 1947. sn. 176.

b) Özellikle :

(1) İngiltere :

İngiltere’de, çocukların sinemaya devamları ile ilgili mevzuat, 1952 tarihli Cinematograph Act’tir (34). 1909 tarihli Cinematograph Act’in ve bu kanunun verdiği yetkiye (md. 2) göre çıkarılacak tüzükler şu hususları kapsayacaktı :

- Sinema gösterileriyle ilgili güvenlik;
- Sinema gösterilerinde bulunan çocukların sağlık ve refahları.

1909 tarihli kanuna göre izin belgesi vermekle yetkili kimseler şu hususları gözönünde tutacaktır :

a. İzin belgelerinde, gösterilen filimlerin çocuklara uygun olmadığını dercetmek suretiyle bu kabil gösterimlere çocukların alınmasını yasaklayan şart ve kayıtlar ileri sürmek;

b. İlgili mahallî (yetkililerce gösterimine izin verilen filimlere çocukların kabulü için (gerekliyse) hangi şart ve kayıtlar ileri sürülebileceğini gözönünde tutmak.

Çocuklar için sinema gösterilerinin kontrolü (md. 4) :

1. Bu kanunun hükümlerine göre, izin vermeğe yetkili bulunanların rızası olmadıkça, bir bina, tüm olarak veya başlıca çocuklara mahsus gösteri (mahalli) olarak kullanılamaz.

2. Bu kısımda işaret edilen muvafakatini bildirirken, yetkili makamlar, 1909 tarihli kanuna göre izin belgesi itası sırasındaki şart ve kayıtlar dışında özel şart ve kayıtlar ileri sürülebilir.

3. ...Her iki çeşit muvafakatinin yerine getirilip getirilmediğini kontrol sadedinde bu kabil yerlere izin vermeğe yetkili makamların temsilci veya memurları serbestçe girmeğe ve ceza tarhetmeğe yetkilidir.

(34) Bu kanun için, bakınız : Sir John Roughton Simpson, C. B. (Controller of Her Majesty's Stationery Office and Queen's Printer of Acts of Parliament) adına Swift (Printing and Duplicating) Ltd. tarafından basılan ve Her Majesty's Stationary Office tarafından yayınlanan (t.y.) Risale, sh. 1-5. (Bu Kanunun I. maddesi : «1909 tarihli kanunun 7. maddesi ve buna göre çıkarılan tüzüklerin, ister tutuşan ister tutuşmayan, her çeşit sinema filimlerine uygulanacağını,; âmindir).

Ticarî olmayan gösterimler, bu hükümden müstesnadır (md. 5)

(Tefsir) (md. 9) :

Bu kanunda aşağıdaki tabirler karşılarında gösterilen anlamlara gelir :

«Çocuk» : 16 yaşından küçük kimse ;

«Sinema Gösterisi» : Işık projeksiyonunu istihdaf eden her hangi bir araçla perdede hareketli resimlerin teşhiri;

«İzin Yetkilileri» : 1909 tarihli kanuna göre sinema gösterilmesine izin vermeğe yetkili makamlar.

1955 tarihli ve 1909 sayılı Sinemalar ve Sinema Bilimleri Hakkında Çocuklarla İlgili Tüzük (35) :

Gözebatar biçimde 5 yaşından küçük (olduğu anlaşılan) hiç bir çocuk, 16 yaşına ulaşmış olduğu belirli bir kimse refakat etmedikçe hiç bir sinema gösterisinde bulunamaz (md. 2).

Açıkça 12 yaşından küçük (olduğu anlaşılan) hiç; bir çocuk akşam saat 7'den sonra... 16 yaşına ulaşmış olduğu belirli bir kimse refakat etmedikçe hiç bir sinema gösterisinde bulunamaz.

İçişleri Bakanlığının 150/1955 sayılı ve 30 Eylül 1955

Tarihli Genelgesi (36) :

(1909 ve 1952 tarihli Sinema Kanunlarının ne yolda uygulanacağını yetkililere (The Clerk of County Council, the Town Clerk, the Clerk of the District Council, the Clerk to the Justices, the Chief Constable) duyuran bu genelge'nin hükümleri şöyledir) :

3. maddesinde : 1952 tarihli kanunun çocuklarla ilgili kısmının verdiği yetki ile, uygun görülürse, BBFC (İngiliz Filim Kontrol Komisyonu)'nin verdiği kararlardan mülhem olarak şart ve kayıtlar vazedilmesi tavsiye edilmekte;

11, 12 ve 13. maddelerinde : izin belgelerinde şart ve kayıtların ne şekilde vazedileceğine işaret edilmekte ve «ek» olarak şu örnek verilmektedir :

(35) Her Majesty's Stationary Office tarafından Londra'da 1961 tarihinde yeniden bastırılıp yayınlanan risale, sh. 1 ve 2. (Kanunun yürürlüğe girişi : 1/1/1956).

(36) Her Majesty's Stationary Office tarafından 1957 yılında Londra'da yeniden bastırılıp yayınlanan Risale, sh. 1-7.

EK : 1909 ve 1952 tarihli Sinema Kanunları

Örnek İzin Şartları :

1. Hiç bir film :
 - (a) BBFC'den bir «U», «A» veya «X» sertifikası alınmadıkça ;
 - (b) BBFC'ye gösterilemeyen bir haber filmi olmadıkça kamu'ya gösterilemez.
2. Açıkça 16 yaşından küçük olan hiç bir çocuk, BBFC'den «X» sertifikası almış her hangi bir filmin gösterildiği yerlere kabul edilemez.
3. Açıkça 16 yaşından küçük olan hiç bir çocuk. BBFC'den «A» sertifikası almış her hangi bir filmin gösterildiği mahalle ana - babasının veya onların izniyle 16 yaşını doldurmuş bulunan bir yetişkinin refakatinde bulunmaksızın giremez.
4. İzin yetkililerinden izin alınmadıkça ve bu izin (belgesinde ileri sürülen şartlar gözetilmedikçe, yukarıdaki şartlara uyulsa da, bir film çocuklara veya çocuk (lardan oluşmuş) her hangi bir sınıfa gösterilemez ve bu gibi yerlere refakatsiz çocuk kabul edilmez.
5. BBFC'den alınan izin belgesi, filmin perdeye aksettirilmesinden hemen sonra, okunabilecek süre ile ve salonun her yerinden okunabilecek büyüklükte perdede gösterilir.
6. Büyük ve okunabilir harflerle bir levha üzerinde, sinemanın giriş yerlerinde, şu hususlar Kamu'ya duyurulur :
 - (a) Gösterilen esas filmin adıyle, 5 dakikayı geçen kısa filimlerin adı ;
 - (b) Her filmin başlayacağı takribi vakit;
 - (c) BBFC tarafından her filme «A», «U» veya «X» sertifikalarından hangisinin verildiği;
 - (d) 16 yaşından küçüklerin çeşitli sertifikalara göre sinemaya alınıp alınmayacağı.
7. BBFC'den bir film hakkında alınan sertifikanın, niteliğine delalet eden «U», «A» veya «X» harfleri, filmin gösterildiği yerdeki her afiş ve ilanda açıkça belirtilmelidir.

8. BRFC veya izin vermeğe yetkili makamlarca görülerek izin belgesi almış olan bir filmde mevcut bulunmayan sahne ve vak'aları tasvir eden ilân ve afişler filmin gösterildiği yere talik edilmemelidir.

9. İzin yetkililerinin izin sahibine, bu şekildeki bir ilân veya afiş hakkında, teşhir edilmesi halinde zevkiselim veya nezahate aykırı görülerek suç teşkil edeceği ya da suça tahrik ve teşvik niteliğinde görüleceği veya kargaşalığa sebep olacağı ya da kamu duygusunu inciteceği cihetle aşılmaması için yazılı ihtarda bulunulduğu hallerde, bu ilân ve afişler izin yetkililerinin yazılı muvafakati bulunmadıkça teşhir edilemez.

10. İzin yetkililerinin izin sahibine, bir filmin gösterilmesi halinde; muhtevasiyle, zevkiselim veya nezahate aykırı görülerek suç teşkil edeceği ya da suça tahrik ve teşvik niteliğinde görüleceği veya kargaşalığa sebep olacağı; ya da kamu duygusunu inciteceği cihetle bu filmin gösterilmemesi için ihtarda bulunulduğu hallerde bu film izin yetkililerinin yazılı muvafakati bulunmadıkça gösterilemez (37).

İngiltere'de resmî olmayan bir teşekkülün (BBFC) değerlemelerinin resmî organlar tarafından benimsenerek uygulanagelmekte olan bu sistemin dışında bazı sosyal ve dinsel kuruluşlar, çeşitli derecelerde, sinemaya devam etmenin etkileri ile ilgilenir ve halkın filimlerden aldığı zevke nüfuz etmeğe gayret ederler.

Bu kuruluşların en önemlileri şunlardır (38) :

İngiliz Filim Enstitüsü (the British Film Institute) : Hükümetin teminatı altında- bir sanat olarak sinemanın gelişmesine ilgi gösteren ve herkesin katılabileceği bir kuruluştur. Bu kuruluş, (gösterilen) bütün filimleri inceleyen ve aşağıda görüldüğü biçimde tasnif eden aylık bir bülten (Monthly Film Bulletin) yayınlr :

(37) İzin belgesi veren makamların görüşlerine uyulmaması halinde terettüp edebilecek işlem hakkında BBFC'nin sekreteri John Trevelya'nın bu incelemeyi yapana gönderdiği 4.Şubat.1964 tarihli mektuba göre : mahallî yetkililer veya polis tarafından bu gibi yerlerin çalıştırılmasına dair evvelce verilmiş olan izin belgesi iptal edilir, (sinema salonu kapatılır). Ancak İni kayıtlamalar altındaki kanunî kovuşturmalar son derecede seyrektr.

(38) PRESS, FİLM, RADIO iv. 1950, Unesco Paris 1951, sh. 377. Bu kuruluşlar, faaliyetlerini birinci derecede, küçüklerin sinemanın zararlı etkilerinden korunmasına teksif etmişlerdir.

«A» : Sadece erişkinler için ;

«B» : Sadece erişkinler ve (13 - 18 yaşındaki) gençler için ;

«C» : Aile halindeki seyirciler için; yani ana - babanın, çocuklarını, sahne ve karakterler bakımından çocukları korkutan veya tedirgin eden bir husus bulunmadığını bilerek birlikte götürdükleri veya gönderdikleri filimler ;

«D» ; Çocuklar için filimler (7 yaşın üstünde); yani, çocukların tüm olarak hoşlanacakları ve korkutucu veya tedirgin edici hususları ihtiva etmeyen filimlerdir.

Bu bülten, BFI'nün, aralarında bir çok öğretmen ve eğitim kuruluşları da bulunan üyelerine dağıtılır.

Kamu Ahlâkı Heyeti (The Public Morality Council) ; Her çeşit eğlenti aracıyla ilgilenen bu kuruluş'un seçkin filimleri görmeyi mümkün kılacak faaliyette bulunan bir Filim Kurulu vardır. Bu Kurul, yayınladığı yıllık raporunda diğer hususlarla birlikte, her yılın tiyatro ve sinemasındaki ahlâkî eğilimi gözeterek genel görüşünü yayınlar; ve kendi fikirlerince ahlâka zararlı gördükleri oyun ve filimleri takbih ettiklerini halka duyurmağa gayret eder. Üyeleri arasında halkın içinden gelen kimselerle dinî kuruluşların temsilcileri bulunan Hey'et. tavsiyeye değer filimlerin de listesini dağıtır.

Milletlerarası Katolik Sinema Ofisi'nin dünya ölçüsünde sağladığı hizmeti İngiltere'de yürüten Katolik Filim Enstitüsü'nün (Katolik gazeteler ve «Focus» adlı dergi vasıtasıyla) yaptığı yayınlarda filimler, seyirciye uygunluğu bakımından incelenir; ahlâkî değerlere özel dikkat sarfedilir ve filimler şu şekilde tasnif edilir :

«A» ; Yalnız erişkinler için uygun ;

«B» ; Erişkin ve gençler için uygun ;

«C» : Bütün yaşlar için uygun ;

«D» ; Özellikle çocuklar için uygun.

(2) Belçika :

(3)

Belçika'da «rationae materiae» sansür mevcut değildir; «rationae personae» sansür mevcuttur; Onaltı yaşından küçüklere, özel müsaade veya hususî şartlar dışında, her (temaşa) yasak edilmiştir (39).

(39) Jamelot, LA CENSURE DES SPECTACLES (Doktora Tezi), Editions JEL, Paris 1937. sh. 221.

Brüksel Serbest Üniversitesi (Université Libre de Bruxelles) Solvay Sosyoloji Enstitüsü'nün 20 - 25 Nisan 1959 tarihinde tertiplediği xxvii. Sosyal Üniversite Haftası münasebetiyle, Belçika Filim Kontrol Komisyonu Başkanı M. P. de Cant, tarafından yapılan konuşmanın sonradan yayınlanan (40) özetinde şu görüşler belirtiliyordu :

Sinematografik filimlerin kontrolünü yapan komisyonun işleyişi 1 Eylül 1920 tarihli çocukların korunması hakkındaki kanunla münasebetli olarak sağlamıştır.

Bu kanunun ruh ve gayesi, Adalet Bakanı Vendervelde'nin, kanunun uygulanması dolayısıyla yolladığı bir emirden alınan şu ifadeden daha iyisiyle anlatılamaz : «1920 Kanunu, bir sansür kanunu değildir. Komisyon kendisine tevdi edilen filimlerin siyasal, felsefi ve dinî yönleriyle meşgul olmaz; münhasıran çocukları korumanın yararlarından esinlenecektir.

«Bir filim komisyona tevdi edildiği zaman, komisyon üyelerinin. bu filmin çocuk ruhiyatı ve sağlığı için zararlı bir etki yapıp yapmayacak niteliği üzerinde durmaları; diğer yandan, (tüm yasaklama) mümkün olmazsa, filmi herkesin görebilmesi için bir veya bir kaç kesinti yapmaları uygundur.

«Kanunun prensibi her filmin 16 yaşından küçüklere yasak olduğudur.

«Bundan dolayı bir filim yapımcı veya dağıtımcısının komisyondan vize istemeksizin filmi göstermesi kanuna uygundur : Böylece bir filim, onaltı yaşından aşağı çocuklara gösterilmeksizin, halka irae edilerek ticarî kariyerini tamamlar. Zaten çoğu filmler bu yoldan gösterilir» (41).

«Komisyona irae edilen filimlerin tümünün % 60 nispetinde olduğu kabul edilirse; bunlardan ; % 30'unun açıkça çocuklar için uygun olmadığından reddedildiği; diğer %30'unun da çocuklara uygun olarak açıkça kabul edildiği söylenebilir. Geri kalan % 40'ı (hakkında) karar vermenin güçlüğü şüphe götürmez.

(40) M. P. de Cant, «La Censure», LE CINEMA, FAIT SOCIAL (Adı anılan Üniversitenin Millî Eğitim Bakanlığı desteğiyle yayınladığı ve yukarıda adı anılan kitap) sh. 183 - 186.

(41) de Cant, loc, cit., sh. 183.

«Kendi değerlendirmelerine sunulmuş filmler hakkında her bir üyenin fikir yürütmesi; bir çok hallerde, günün şartlarının, Kamuoyumun dalgalanmalarının ve diğer başka şartların etkilediği sübjektif bir nitelik taşımaktadır. Çoğu zaman, filimler küçük bir yoğunlukla, yani ikiye karşı üç yoğunlukla kabul veya reddedilir» (42)

«Komisyonun çocuklara gösterilemeyecek filmler için şu endikasyonları gözönünde tutması gerekmektedir :

«1. Genç seyircide taklit arzusunu uyandıracak nitelikteki suç oluşlarını gösteren sahneler;

«2. Çok kaba bir gerçekçilikle şiddet sahnelerini ihtiva eden filmler»

«3. Aile ve ebeveyn otoritesini ihlâl eden ya da alaya alan sahne veya filmler;

«4. Hükümet otoritesini sarsmayı istihdaf eden, yerleşmiş nizamı ihlâl eden veya alaya alan filmler» (43).

(42) İbid., sh. 184. («Komisyon üyelerinin görevi kolay değildir. Daha çok olumsuzdur. Gerçekten, başka bir şey düşünülmezsizin, sadece bir plân veya bir sekansın, meselâ altı, yedi ya da 16 yaşındaki bir çocuğun taze dimağında., kötü örnek olması bakımından, bırakabileceği etki gözönünde tutularak «kesilmesi» bahis konusudur. Burada sinemanın sanat yönünün, muhakkak ki, bir yeri yoktur.

«(Komisyonca) güzel filimlerin tavsiye edilmesi değil, zararlı olabilecek filimlerin bertaraf edilmesi bahis konusudur. Peki ama, zararlı olabilecek olan nedir ? Sekiz yaşındaki bir çocuğun reaksiyonları, onbeş yaşındaki bir delikanlı veya genç kızınkinden farklıdır. Şehirlerdeki eğitim de köydekinin aynı değildir. Çocuk velilerinin eğitim metodları; çevreye, felsefi görüşe göre çeşit çeşittir. Bütün bunlardan bir tertip yaparak, beş kişinin müşterek objektif bir ayırımda bulunmaları gerekmektedir (Geerts, loc. cit., sh. 211).

(43) İbid., sh. 184 ve 185. (de Cant'ın «expose»sinden sonra yapılan açık oturumda: bir dinleyici, komisyonda bir çocuk doktoru veya çocuk ruhiyatı uzmanının bulunmayışından şikâyet edince, B. de Cant, korku filmlerinin incelenmesi bahis konusu olunca böyle bir uzmandan faydalanılabileceğini; ama, her hangi bir filmin «moralite»'si üstüne karar verirken, bir sosyolog veya moralist olmağa lüzum bulunmadığını; ancak tecrübenin, zamanla komisyona psikoloji ve psikiyatri uzmanlarının sokulmasının uygun olup olmayacağını göstereceğini söylemiştir.

Kendisine televizyonun kahvelerde v.s. umumi yerlerde çocuklara yasaklanmış filmler göstermesi hususunda fikri sorulunca; hatip : bunun tek çaresinin, komisyondan vize alınmış filmin umuma gösteriminin yasaklanması ol-

(4) Fransa :

Devlet Müşaviri Huismans'ın başkanlığındaki bakanlıklar arası bir komisyon, daha 1950 yılında, oybirliğiyle, (3 Temmuz 1945 tarihli kanunla 16 olarak tespit edilen) sinematografik olgunluk yaşı (majorite cinematographique)'nın 18'e çıkarılmasını teklif etmişti. Yetkili bakan reddetti. Bu tedbire başvurulursa, «sinemanın bugünkü durum karşısında fazla bir yük teşkil edebileceğini» ileri sürüyordu (44).

duğunu, kahve işletenlere televizyon ekranında gösterilecek bu kabil filimler hakkında önceden bilgi verilmesinin de uygun olacağını söylemiştir (op cit., sh. 184).

(Açık oturuma katılanlardan) M. İle Racine bir başka meseleyi ortaya koydu : «Sinemanın tehlikelerinden bahs açılınca, daha çok salonlarda gösterilen filimler kastediliyor. Etken olan, sadece çocukların perde karşısında geçirdikleri saatler değil, aynı biçimdeki sinema afişleri ile., basında, özellikle sinematografik basında geniş yer alan neşriyat ta aynı zararı yapar. Gerek şiddet yönünden, gerek şehvî ve erotik ve fazla «sadique» niteliğiyle küçük çocuklar için son derece zihin bulandırıcı, etken ve göze çarpıcı fotoğraflar vardır. Daha geçen yıl, Prof. Bayer (Fransız), Brüksel'de yaptığı bir konuşmada, afişlerdeki bu etkenlik üzerinde durmuştu. Basın bakımından, resimli gazetelerde ilk bakışta göze çarpmayan, fakat yavaş yavaş nüfuz eden bazı makaleleri düşünüyorum.»

B. de Cant, M. İle Racine'in, çocukların korunması hakkındaki çok yerinde, olan görüşlerine iki bakımdan cevap vermiştir : «İlkin, sinemadan tüm ayrı bir konu olan basını ele aldınız. Sonra da sinema filimlerinin reklâm edilmesini. Filim reklâmları hakkında, bir kaç yıl önce, ben de imâda bulunmuştum. (Fakat Anayasa düzeni bakımından sanırım ki, imkânsızdır). Demiştin ki : «Sinemaya müteallik bütün reklâm, afiş ve fotoğraflar komisyonun vizesine tabi tutulsun». Ancak, (çocuklara müsaade edilen filimlerle, müsaade edilmeyen filim reklâmları arasında bir ayırma yapmanın doğru olacağına işaret ederek) bu çeşit reklâmlar ister istemez birbirine karışıyor. Sanırım ki reklâm afişleri, çocuklar için büyük bir problem teşkil ediyor. Filmin kendisi kadar bu fiş ve fotoğrafları da etken, cazip ve zihin bulandırıcı olabiliyor. Ama hal çaresi bulmak pek kolay değil, anayasal düzen bakımından önemli itirazlar ortaya çıkıyor : Sinematografik basın için basın özgürlüğü, afişler için anlatım hürriyeti. Ancak şurası muhakkak ki, mesele kendisini ortaya koymuştur».

Hatip'e... Şimdiki 16 yaş haddinin yerinde olup olmadığı soruldu. Cevap olarak : «...bu haddin fertten ferde değiştiğini; ancak herkes için ortalama sayılacak bir yaş haddi bulunması gerektiğini; bunun her ne kadar kararlar (conventionnel) bir yaş olacağına da, hiç değilse, «ehveni şer» teşkil edeceğini; yaş haddinin 14'e indirilmesi için teklifler yapıldığını; kabul edilmediğini» söyledi.

(44) Yazarın dipnotu : (Haberalma Bakanı H. Teitgen'in Meclisteki beyanatından - R.EJSMİ GAZETE, 14 Haziran 1950. sh. 1606).

Pratik olarak, yasaklama ancak pek küçük yaşlarda carî oluyor: bir yasaklamanın ilânı da halkın merakını celbediyor ve işletmeci için fevklâde reklâm teşkil ediyor; hususiyle yasaklanmayan filimlerin ahlâkî ve fikrî değeri de pek yüksek olamıyor. Sansür sinemanın gençliği bozmasını hiç bir şekilde önlemiyor; filimlerin en göze batanlarını yasaklamakla iktifa ediyor (45) (45 bis).

Buna rağmen, Fransa'da, Kamuoyu'nun, bilhassa aile derneklerinin baskısı neticesinde, uygunluk yaşının medenî kanunla aynı hizaya getirilmesi hakkındaki görüş üstün gelmiş ve 1959 yılında 18 yaşından küçüklere de yasaklamalar yapılmaya başlanmıştır. Nitekim 1959 yılında uzun metrajlı filimlerin kontrolü sonucunun

	Fransız.	Yabancı
	<u>Filimleri</u>	<u>Filimler</u>
İzin verilen	135	258
Tamamen Yasak Edilen	0	3
Küçüklere Yasak dilen (16, sonra 18 yaş)	16	29
İhracı Yasak Edilen	6	0
Kesintilerle İzin Verilen	7	12

olduğu görülmüştür. (1958 yılında küçüklere 12'si Fransız olmak üzere tüm olarak 37 filim yasaklanmıştı) (46).

Fransa'da Sinema Sanayii Kanunu'nun 19 - 22. maddelerinin uygulanışını gösteren ve 18 Ocak 1961 tarihli ve 61-62 ve 61-63 sayılı kararnamelerle yürürlüğe sokulan «decret»'lerin daha çok gençliğin korunmasını hedef tuttuğu açıkça görülmektedir (47).

(45) Yazarın dipnotu : (Millet Meclisi'ndeki görüşmelere ait aynı kaynak, Domat-Mont-Chretien Yayını, Paris 1955, sh. 221. sh. 1604).

(45bis) Roger Pinto, LA LIBERTE D OPINION ET D'INFORMATION

(46) Henri Mercillon, «La Reforme du Controle des Films, II-, LE MONDE, 7 Nisan 1960. sh. 13.

(47) (Yeni sistemin çocukları koruyacak nitelikte olacağı hakkında) Fransız Millet Meclisi'nde (Haberalma Rakam) bir tartışma sırasında şöyle diyordu: «...Gerçekte sansüre pek o kadar inanmıyorum... Fakat, Fransız gençliğini savunmak zorundayız; o kadar ki, Fransız Hükümeti adına (bu hususta)

18 Ocak 1961 tarihli ve 61-62 sayılı kararnameyle yürürlüğe sokulan «decret»nin 4 ve 6. maddelerinin hükümleri şeyledir :

Madde 4. Haberalma, Bakanlığı. Sinema Sanayii Kanunu'nun 19. maddesinde anılan Denetleme Belgesini (visa de censure), birinci maddede öngörölen Sinema Filimler! Denetleme Kurulu'nun görüşünü aldıktan sonra verir.

Kurul, sinematografik filimlerle tanıtına filimleri (bandes annonces, fragments) hakkında aşğıdaki tedbirlerden birinin alınmasını gerektiren görüşünü bildirir :

— Filmin her çeşit seyirci önünde gösterilmesine izin veren denetleme belgesi;

— Onüç yaşından küçöklere filmin gösterilmesini yasaklamayı gözetten denetleme belgesi;

— Filmin tüm olarak yasaklanması.

Madde 6. Dağıtımcılar tarafından salon işletenlerin tasarrufuna terkedilen ilân malzemesi hakkında (bu malzemeler) kullanılmadan önce Denetleme Kurulu'nun vizesi alınacaktır.

18 veya 13 yaşından küçöklere yasaklanan filimlerin gösterildiği sinemaların önüne konan büyük afişler (fenerler), resimli ise, ancak Denetleme Kurulu'nun uygun gördüğü fotoğraf ve afişlerden doğrudan doğruya alınmış veya çıkarılmış resim ve reproduksiyonlardan başkasını ihtiva edemez.

Bu hükümlerin dışında, 18 Ocak 1961 tarihli ve 61-63 sayılı kararname ile yürürlüğe sokulan «decret» hükümlerine göre :

Madde 1. Bir sinema salonunda, onsekiz ya da onüç yaşından küçöklere yasaklanan bir filim gösteriliyorsa, üzerinde «18 yaşından küçöklere yasaklanmıştır» veya «13 yaşından küçöklere yasaklanmıştır» yazılı, kenarları 50'şer santimetrelilik bir afiş; bilet satılan gişelerin üstüne, mevki fiatlarını veya seanslarını gösteren tablonun altına göze çarpar biçimde konulacaktır; ilgili filimlere ilişkin her

konusabilirim ve o nu savunacağımızı söylüyorum...» Bu bir kaç cümle problemin şumölünü ve sınırlarını iyice belirtiyor: Gençliğin korunmasının (vazgeçilmez) amacı... Utanmazlığın sokaklara dököldüğü ve «streap-tease» gösterilerinin her zaman görölen şeylerden olduğu bilinmezlikten gelinerek, bütün çöküntülerin tek sebebinin sinema olduğu sık sık ileri süröldüğü bir dünyada, modern bir sansürün anlaşılması böyle olmalıdır». — Mercillon, La Reforme du Contrôle des Films, 111» LE MONDE, 8 Nisan 1960. sh. 13...

çeşit reklâmlarla tanıtma filimlerini de içine alacak olan bu levhaların yazıları çok okunaklı olmalıdır.

Madde 2 (fıkra 3). Önceki fıkralarda anılan kimseler (sinemanın işleticisi ve salona girişi kontrollu görevli kimse), müşterinin yaşını ispat etmeğe yarar kimlik cüzdanı veya resimli bir belge gösterilmesini talep edebilirler. Müşteri küçük yaşta görünür ya da böyle bir belge ibraz etmezse, ona refakat edenlerden kendi kimliklerini ispata yarar bir belge ile küçüğün gerçek yaşını açıklayan yazılı bir belge istenebilir.

Bu hususta konulmuş kurallara uymayanlar hakkında olunacak işlem ve uygulanacak cezalar, aynı kararname ile yürürlüğe sokulmuş «decret»'nin 1 - 4. maddelerinde belirtilmiştir :

Madde 1. (Filmin belli yaşlardan küçüklere yasaklandığına dair afişin sinemanın methalindeki göze batar yerlere konulmaması halinde)

Sinema salonu idare edip te, yukarıdaki şartlarda bir yasaklama levhası sağlamayan kimseler, 400 Yeni Frank'tan 2.000 Yeni Frank'a kadar (takriben 720 liradan 3600 liraya kadar) para cezasına uğratılır.

Madde 2. 18 ya da 13 yaşından küçüklere yasaklanan bir filmin gösterildiği sinemanın işleticisi, bu binaya bu kabil küçüklerin sızmasına mahal verirse, 400 Yeni Frank'tan 2.000 Yeni Frank'a kadar para cezasına çarptırılır.

Aynı ceza, 18 veya 13 yaşından küçüklere yasaklanan filim gösterilen bir salona girişi kontrol etmekle görevli olup ta bu binaya bu kabil küçüklerin sızmasına mahal veren kimselere de uygulanır.

1 ve 2. fıkralarda öngörülen hallerde, suç isnad edilen kimse küçüğün yaşı hakkında hataya düştüğünü isbat edebilir. Özellikle- bir önceki fıkrada (yukarıda anılan 3. fıkra) yazılı belgeyi göstererek, delil ibraz ederse, hiç bir ceza uygulanmaz.

Madde 3. Kendi yaşındaki seyircilere yasaklanan bir filmin gösterildiği sinema salonuna küçük yaştaki bir çocuk girerse, bu çocuğun gözetimi ile yükümlü olan kimselere 3. Y. Franktan 20. Y. Frank'a kadar (takriben 5.50 TL.'ndan 37 TL.'na kadar) para cezası hükmolunur.

Kendi yaşındaki seyircilere yasaklanmış bir filmin gösterildiği sinema salonuna bir küçüğü sokmak üzere refakat etmiş kimse hak-

kında, 2. maddenin 3. fıkrasında öngörülen şartlarda (bu küçüğün 18 veya 13 yaşından büyük olduğunu yazılı olarak bildirmişse) 400 Y. Frank'tan 2.000 Y. Frank'a kadar para cezası hükmolunur.

Madde 4. Ceza Kanunu'nun 38/9 maddesine halel gelmeksizin vizesiz olarak ya da Filim Denetleme Kurulumun vizesinde ileri sürülen şartların ihlâl edilmesi yoluyla reklâm malzemesi dağıtılması halinde 400 Y. Frank'tan 2.000 Y. Frank'a kadar para cezası hükmolunur.

18 veya 13 yaşından aşağı çocukların göremeyeceği filimler in gösterildiği bir sinema binasının ön yüzüne, Denetleme Kurulu'nun uygun gördüğü fotoğraf veya afişlerden doğrudan doğruya alınmış ya da çıkarılmış resim veya reproduksiyonlardan başka tasvirleri ihtiva eden büyük reklâm afişleri (fenerler) asılması halinde de aynı ceza uygulanır.

(4) İtalya :

24 Eylül 1923 tarihli kanuna göre 16 olan sinematografik olgunluk yaşının, rüşet yaşına intibak ettirilmesi hakkında İtalya'da kuvvetli bir cereyan mevcuttu.

Bu cereyanın neticesi olarak hükümet tarafından hazırlanarak Senatamun 19 Ekim 1661 tarihli oturumunda bazı değişikliklere maruz bırakılan ve sonra da hükümet tarafından yeni baştan değiştirilen kanun tasarısının 3. maddesi, küçüklerin alınmayacağı temaşaları şöyle tanımlıyordu :

«...komisyonlar, gelişme yaşının kendine has duyarlılığı ve moral bakımdan korunması icaplarına göre filimlerin gösterilmesinde... 14 ya da 18 yaşlarından küçüklerin bulunup bulunmayacağını tespit eder».

Bilâhare İtalyan Parlâmentosu tarafından kabul edilerek 12 Nisam 1962 tarihinden itibaren yürürlüğe sokulan «İtalya'da Filimlerin ve Tiyatro Eserlerinin Denetimine Dair Kanun»un 5. maddesi yine bu esasa dayanarak ve bir fıkra ilâvesiyle şu şekle sokulmuştur :

«...izin belgesi verilmesi için görüşlerini bildiren kurullar, 14 veya 18 yaşından küçüklerin, yetişme çağının özel duyarlılığı ve moral eğitimlerinin gerekleri uyarınca filmin gösterimlerine katılıp katılmayacakları hususundaki görüşlerini de açıklarlar.

«Küçüklerin ayırık tutuldukları hallerde, o yerin sahibi ve müdürü gösterinin afişlerinde iyice görülebilir biçimde, bu hususu kamu'ya duyuracak tedbirleri almakla görevlidir. Bundan başka, küçüklere yasaklanmış filimlerin gösterildiği yere, bunların girememesi için gerekli tedbirleri de almalıdır.»

Görüldüğü gibi, kabul edilen kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasıyla, daha önceki tasarının 3. maddesi arasında mucip sebebler bakımından ayniyet mevcuttur.

Daha 18 yaş haddi kabul edilmeden önce, bazı filimlerin İdarece, 18 yaşından küçüklere yasaklanması kaydıyla gösterimine izin vermek gibi kanunca öngörülmemiş bir tutuma yöneldiği de bir vakiadır.

İlkin gösterimine izin verilmemişken- bu şart kabul edildiği takdirde gösterimine izin verilen filimlere de rastlanmıştır (48)

(48) 1961 yılının son aylarında, (evvelce umuma gösterilmesi yasaklanmışken, sahibinin «istisnai olarak 18 yaşından küçüklere yasaklanmıştır («Eccellenzialmente vietato ai minori di 18 anni») kaydıyla gösterimde bulunmayı kabul etmesinden dolayı) gösterimine izin verilen Pier Paolo Pasolini'nin «Accattone» isimli filmi bunlardan biridir.

Hangi filimlerin, ne gibi şartlarla çocuklara yasaklanmasının uygun olacağı hakkında büyük tartışmalar açılmasına sebep olan bu film hakkında bir idareci ve iki hukukçunun görüşleri Basın'da şu şekilde yer alıyordu («Üç Katolik Accattone üzerine Konuşuyor», LA FIERA DEL CINEMA, yıl 3, n. II, Kasım 1961, sh. 14) :

Renzo Helfer (Turizm ve Temaşa Bakanlığı Müsteşarı) : (İtalya Ajansı muhabirlerinden biriyle bu konuda görüşürken) : Cemiyetin kıyısında yaşayan ve % 99ü ...fahişeler, hırsızlar belâlılar olan kişileri canlandıran böylesine bir filmin perdede gösterilmesinin düşünülemediğini; mevzuatın bunun için gözetmekte olduğu 16 yaşın, «Accattone bakımından çok düşük olduğunu; filmin ümitsizlik ve kötümserliği kesin biçimde çizen havasının yarattığı şok'a gençlerin dayanamayacağını; ruhen ve bedenlen olgunlaşmamış bünyelerde baş artiste verilen sempatik hüviyetin «müsait olmayan» tesirler yapmakta müessir olacağını; yeni kanunun getireceği yaş haddinin (18 yaş), bu gibi filimlerin zararların nispeten tahfif edebileceğini» söylemiştir.

Arturo Carlo Jemolo (Hukuk Doçenti) : (Filmin «ibreti müessire teşkil etmesi bakımından ıslahhanelerde ve Kilise'ye bağlı müesseselerde gösterilmesini tavsiye etmektedir)... «Filmi gören hiç bir çocuk çıkıp ta «Böylesine bir ölüme razıyım. Yeter ki böylesine bir hayat yaşayayım» özentisine kapılmaz. Bilâkis: «Böylesine bir hayat yaşamaktansa; en az kazanan, en yorucu bir mesleğe razıyım», der, demiştir (PAESE SERA Gazetesi'nin 21/10/1961 tarihli sayısından).

Francesco Cernelutti (Hukuk Doçenti) : «Bach müziği (aynı zamanda filimde fon müziğidir) nasıl kapaklık ruhun acılarını sunarsa; Pasolini de, bu fil-

Kontrol komisyonlarının bu kabil yasaklamaları (değerlemeleri) ticaret âlemini ve Kamuoyu'nu aydınlatmak bakımından Roma'da yayınlanan «giornale dello Spettacolo» nun eki «Borsa Film»'de muntazaman neşrolunmaktadır (49).

(5) İsveç (50) :

İsveç, Devletin filimleri için sansürü kabul ettiği ilk Avrupa ülkesidir. Bu sansür, son zamanlarda tadil edilen 22 Haziran 1911 tarihli bir kanuna uygun olarak. Milli Eğitim Bakanlığı emrindeki (Statens Biografbyra) adındaki bir sansür kurulu tarafından yürütülür. Sansürcüler Kurulu, hükümet tarafından tayin edilen üç devamlı üyeden ibarettir. Hinihacette, meselâ zihni hastalıklar bahis konusu olduğu zaman tabibler davet edilir, gerektilke diğer şahısların da yardımı istenir.

Filimler büyüklere de, küçüklere de uygun olarak veya sadece yetişkinlere mahsus olarak tasdik görür. 16 yaşından büyük kimseler büyük addolunur. Kontrol edilen bilimlerin % 60 kadarı çocuklara yasaklanıyor. İsveç, faal biçimde Danimarka, Norveç ve Finlândiya ile, bölgesel bir plân dahilinde, sinema sansürü konusunda hizmet teatisinde bulunur.

miyle, şer gerçeğinin acısını sunmuştur. Salondan çıkan seyirci nefretle doludur. Ama, bu nefretin kaynağı filim değildir. Hayatın bizzat kendisidir... Sansür müsaade ederse, filmi mutlaka görünüz.. Bu filmin aksettirdiği gerçek karşısında, (devekuşu gibi başımızı kuma sokamayız) (15/10 1961 tarihli MESSAGGIERO'dan).

(49) Meselâ geçen yılın yasaklamalarının bir icmalı Av. Fausto Batini tarafından derlenerek bu gazetede yayınlanmıştır («Notiziario ANEC - Censura», GIORNALE DELLO SPETTACOLO, yıl XXI, n. 2, 16 Ocak 1965, sh. 6). Buna göre :

Turizm ve Temaşa Bakanlığı nezdinde uzun metrajlı /ilimlerin halka gösterilmesi için izin vermekle görevli komisyonların 1964 yılı çalışmalarına ait istatistiklere göre :

— Tüm olarak 579 filim sansür edilmiş (İtalyan ve duble edilmiş yabancı filim);

—203 filmin çocuklara gösterilmesi yasak edilmiştir. (Bu miktar kontrol edilen filimlerin tümünün % 35 ini teşkil etmektedir).

Yasaklanan filimlere ait istatistik :

—104 (% 18) filim 14 yaşından küçüklere yasaklanmıştır.

— 99 (%17) filim 18 yaşından küçüklere yasaklanmıştır (Yekûn % 35).

Temyiz ve itiraz komisyonu da, 15 yasağı kaldırmış; 9 yasağı 18 yaşından 14 yaşına indirmek suretiyle değiştirmiştir.

(50) Bauchard, op. cit., sh. 155 ve 156.

Sansür için kabul edilen ölçüler «Sinema Hakkında Hükümet Emirnamesinde gösterilmiştir. Her film normal olarak Kurutun sadece bir üyesi tarafından incelenir; fakat, şüphe mevcut olduğu hallerde, Kurutun tümü işi ele alır, t ilimlerin ekseriya yasaklanmasına âmil olan hususlar şunlardır : kısıcılığa tahrik eden, tehlikeli imâ karakterli olan ve çok «sensationel» muhtevalı veya kanunlara itaatsizliğe yüreklendiren nitelikteki filimler.

Sansür Kurulu, onbir yaşından küçük çocuklara yasaklayabilecekleri yenibir film kategorisi kabul ederek yasaklamalarında ayrıntılar yapmak istemiştir; bir diğer kategori de 11-16 yaşındaki çoğu İdari gözetmektedir.

B) Yurdumuzdaki Durum :

a) Mevzuat Kifayetsizliği Şeklinde özetlenebilecek Mevcut Durum :

Türkiyemizde «Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu» adıyla anılan 1117 sayılı ve 21/6 1927 tarihini taşıyan bir kanunla çocuklar bakımından zararlı olabilecek bazı neşriyatın «tahdide tabi tutulması» mümkün bulunmasına rağmen (51), filimlerin kötü tesirlerinden çocukları ve yetişmekte olan gençleri korumağa yarayacak hiç bir mevzuat mevcut değildir (52),

Bu boşluğun kapatılması için, gerek tiyatrolarda, gerekse sinemalarda zaman zaman sinema ve tiyatro sahiplerinin belli yaşlardan

(51)Günümüzün şartları bakımından kifayetsiz görülen ve sadece çocuklar için zararlı olabilecek basılı yayınlar hakkındaki bu mevzuatın yerine «Küçükleri Zararlı Eserlerden Koruma Kanunu adıyla onbeş yıldan beri hazırlanıp tekemmül ettirilen kanun tasarısı 1968 yılında Büyük Millet Meclisi'ne intikal ettirilmişse de bu tasarının bu devrede kanuniyet kesbedemediği anlaşılmaktadır. Bu tasarıda yalnız basılı yayınlar değil, sinema dahil diğer yayınlar da derpiş olunmuştur.

(52) 6 ve 12 yaşından küçüklerin bedenî sağlığının korunması bakımından isdar edilmiş bulunan 6/5/1930 tarihli ye 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 167. maddesi ile buna dayanarak, 12 yaşından küçük çocukların görebileceği filimleri karara bağlamakla görevli kılınan Filim Kontrol Komisyonları baklandaki Filimlerin ve Filim Senaryolarının Kontroluna Dair Nizamname'nin 13. maddesi konumuzun dışında telâkki edilmiştir.

küçüklere bazı temsil veya gösterimlerin yasaklandığına dair ilânlarda bulundukları görülmektedir (53).

Bizde umuma gösterilecek filimlerden çocukların istisna edilebilmelerini mümkün kılan bir mevzuatın bulunmamasının, en olumsuz etkisi- bu filimlerin kontrolü sırasında, filmin küçüklük tarafından da görülebileceği endişesi ile kurul üyelerinin titizlikle hareket ederek, lüzumsuz kayıtlamalara gidebilmeleri ve gösterimi çocuk hali nahiyesine göre tahdit etmek gibi garip bir duruma düşebilmeleri ihtimalidir (54).

b) Bu Durumu Telâfi Etmek Üzere Girişilmiş Çeşitli Teşebbüsler :

(1) Osman Şevki Uludağ'ın Kanun Teklifi :

Oldukça derin bir inceleme mahsulü olan ve mucip sebepleri teferruatlı olarak gösterilen bu kanun teklifi, 16 yaşından küçüklere

(53) Senarist yönetmen Dr. Arşavir Alyanak, 18/3/1963 günündeki bir konuşmamızda şu hatırasını nakletti : «Cumhuriyetin ilk yıllarında, sessiz sinema zamanında, İstanbul'da, Beyoğlu'nda, Elektra Sineması'nda (sonraları Alkazar adını alan, bir müddet kapalı kaldıktan sonra yeniden açılan sinema), gösterilen bazı filimler dolayısıyla «18 yaşından aşağı kızlar giremez», şeklinde ilânlar yapıldı. Bu ilânlar belli bir sansür prensibinin tatbikinden çok, reklâm için yapıldı. Bunları gören gençler, merak saikasıyla sinemaya koşuşurlar, doluşurlardı.»

Yine 6/4/1963 gününde. Ankara Radyosu'nda «Haftanın Sanat Olayları» sunulurken : Alman Kültür Ateşeliği tarafından tertiplenen ve Çocuk Dostları Derneği adına Küçük Sahne'de aynı gece verilecek olan (Albrecht Roser ve Ina von Vacano tarafından idare edilen) «Soytarı Güstav ve Arkadaşlar» «Kukla Topluluğu'nun temsiline 16 yaşından aşağı çocukların alınmayacağı bildirilmişti. Mevzuatla ilgisi olmayan bu yönteme uyulması zorunluğu olmadığı gibi, nevima bu konudaki Alman mevzuatının yurdumuzda uygulanmak istenmesi gibi bir durum da husule gelmiştir.

1964 yılında İstanbul Genar Tiyatrosu'nda temsil edilen «Aşk Zinciri» adlı oyunun da, gerek tiyatronun kapısında, gerekse gazetelerindeki ilânlarında (meselâ MİLLÎYET, 14/12/1964), (18 yaşından küçüklere yasak) olduğu bildiriliyordu.

Daha çok reklâm için yapılan bu ilânlara uymak zorunluğu yoktur.

(54) Truffaut, «Jules et Jim» adlı filminden bahs ettiği bir yazısında (Cinsiyet ve Hayat», DOST Dergisi, c. 9, n. 18, sh. 6), «Sinemada cinsiyet konusunu işlerken, seyircinin, cinsiyet motifleri düzeye çıkar çıkmaz, çokluk 12 yaşındaki çocuklar gibi düşüneceğini, yönetici, aklından çıkarmamalıdır», der.

Bu söyleyiş daha çok sansürcü için doğrudur. Sansürcü utanç verebilecek sahnelerde ya çok müsamahalı (sophisticated) veya çok çocukca reaksiyon gösterir. Belki çocukların bu filmi seyredeceğini hesaba katarak takındığı bir ruh halidir, bu.

sinemanın kötü etkilerinden koruma amacıyla 4 madde olarak 1943 yılında hazırlanmış; günün siyasi şartları bakımından kanuniyet kespnetmesi imkânı hasıl olmamıştır (55).

(2) Emniyet Genel Müdürlüğü 9. Şube Müdürlüğünün Bir

Etüdü :

«Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununa Dair Etüd» adını taşıyan bu inceleme 1945 yılında hazırlanmış; fakat gün ışığına çıkamayarak arşivlere karışmıştır.

(3) Baykam Teklifi'nin Meclis Komisyonlarında müzakeresi Sırasında İçişleri Bakanlığınca Hazırlanan Rapor ve Kanun Tasarı Taslağı :

Bu incelemenin yazarı tarafından İçişleri Bakanlığı adına hazırlanan işbu rapor ve «Türk Sinema ve Filimciliğinin Kalkındırılması ve Filim Kontrolü Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı», 13/VII/1964 günü Turizm ve Tanıtma Alt, - Komisyonuna sunulmuşsa da «cadım» olan Baykam Teklifi ile birlikte Meclis arşivlerine karışmıştır.

(4) İstanbul'da Toplanan Sinema Şûrası Sansür Alt - Komisyonu Raporu :

10/XI/1964 tarihini taşıyan bu raporla, belli yaşlardan küçük çocuklara bazı filimlerin gösterilmesinin yasaklanması ve buna dair alınacak tedbirlerle, bunlara uyulmaması halinde uygulanacak müeyyideler gösterilmişse de; işbu rapor da bir temenniden öteye geçememiştir.

Sonuç :

Her türlü sansürün Anayasa'ya aykırı olduğu fikrini benimseyenlerin çoğunluğu bile, kendi kendini sansür ile çocukları korumak için yapılacak kontrolün Anayasaya aykırı olmadığı düşüncesindedirler.

Bu bakımdan, bizde de, filimlerin kontroluna dair mevzuat demokratik ve anayasal ölçülere göre yeniden düzenlenirken; bugün medenî batı ülkelerinde ele alınan esaslara göre, çocukların filimlerin kötü etkilerinden korunması için gerekli mevzuatın tedvini keyfiyetinin de bir an önce gerçekleştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

(55) Dr. Osman Şevki Uludağ'ın bu konuda yayınladığı bir de küçük kitap vardır : ÇOCUKLAR, GENÇLER, FİLMLER, Kadem Basımevi, İstanbul 1943.

ŞİŞEN PİRAMİT

«Parkinson Kanunu» (1)

Doğan PAZARCIKLİ

Göksün Kaymakamı

C. Northcote Parkinson, bir İngiliz Âmme İdarecisidir. Âmme İdaresi alanına giren birçok sorunu derinliğine incelemiş ve ortaya çıkardığı gerçekleri kendi adını taşıyan kanunlarla formüle etmiştir. Kullandığı dil, alaycı bir dildir. Bu yüzden, yalnızca Âmme İdarecileri tarafından değil, fakat okumaktan hoşlanan herkes tarafından ilgi görüyor. Önceleri mizahî bir eser okumakta olduğunu sanan okuyucu, sonuçta kendisini büyük bir gerçekle karşı karşıya buluyor. Aşağıda Parkinson Kanunlarının en ilgi çekicilerinden birisini özetliyoruz.

«Şişen Piramit» (2) başlığı altında verilen bu kanun, şöyle diyor : «Devlet dairelerinde çalışan memur sayısı, Parkinson Kanununa tabi olarak durmadan artar.»

Parkinson'a göre, bir işin - özellikle yazısına, çizişine işlerinin - hacmi ile bu işin yapılması için gerekli olan zaman arasında doğrudan doğruya bir ilişki yoktur. İşin yapılması için ne kadar zaman varsa, iş, o zamanın tümünü kapsıyacak biçimde genişler. Örneğin, zamanı bol yaşlı bir hatun kişi, bir başkasının üç dakikada yapabileceği bir işi - diyelim bilmem nerede tahsilde bulunan yeğenine bir bayram tebriği yazma işini - sabahtan akşama dek sürdürebilir. Madem ki iş ve zaman arasında bir ilişki yoktur (ya da çok zayıf bir ilişki vardır.) o halde denilebilir ki, işin hacmi ile bu işin yapılması için tayin edilecek memur sayısı arasında da bir ilişki yoktur. (Ya da çok az bir ilişki vardır.)

(1) Parkinson's, C. Northcote; Parkinson's Law or the Pursuit of Progress. John Murray Paperbacks, 1962, Londra.

(2) Bu kanun, Üniversitelerimizde «İmparatorluk Kurma» şeklinde adlandırılıyor.

Parkinson, yâni diyor, memur sayısı artar... artar ama bu artış aslında iş hacminde meydana çıkan bir artışın normal sonucu değildir. İş hacmi artsın, artmasın, hattâ isterse ortada yapılacak bir iş kalmasın, memur sayısı artmasına devam edecektir.

Fakat neden? Şu iki genel eğilimden ötürü :

1. Âmir, emrindeki memur sayısının artmasını ister, rakip istemez.
2. Memurlar, işi birbirleri için yaparlar.

Bu iki faktörün uygulamada nasıl çalıştıklarını göstermek üzere Parkinson ilgi çekici bir resim çiziyor (3).

Memur 'A', azalmakta olan enerjisinin bir sonucu olarak son yıllarda işinin ağırlaşmış bulunduğundan şikâyet etmektedir. Bu durumda memur 'A' için üç çözüm yolu vardır : İstifa etmek; işin ikiye bölünerek memur 'B' ile birlikte yapılmasını istemek; iki yardımcı istemek. (Memur 'C' ve memur 'D'.) Böyle bir durumda memur 'A' nın son çözüm şeklini değil de ilk iki çözüm şekline birisini seçmesi olağan değildir. İstifa ederse emeklilik hakkı güme gidecektir. Memur 'B' ile birlikte çalışmayı istemesi halinde, terfi yolunda cedelleşmek zorunda kalacağı bir rakip yaratmış olacaktır. Dolayısıyla- memur 'C' ve 'D' nin yardımcı olarak tayinlerini istemek en akıllıca olan harekettir. Fakat, 'C' de vakti gelip iş fazlalığından şikâyet başlarsa, 'A', 'C' nin bu şikâyetine karşı anlayış gösterecek ve ona yardım etmek üzere iki memurun daha tayinini teklif edecektir. (Memur 'E' ve memur 'F') Ama madem ki 'C' nin durumu ile 'D' nin durumu arasında bir fark yoktur, o halde iki yardımcı da 'D' için teklif edilmelidir. (Memur 'G' ve memur 'H'.) Böylece, artık, evvelce bir kişinin yaptığı işi şimdi yedi kişi yapmaktadır.

Bu yedi kişi, işi birbirleri için yapmaktadırlar. Nasıl? Gelen evrak, sıra ile her birinin önünden geçmektedir. Memur 'E', önüne gelen işin aslında 'F' nin yetki alanına girmesi gerektiğine karar verir ve evrakı ona gönderir. 'F' bir cevap müsveddesi hazırlayarak 'C' ye sunar. 'C' müsveddetyi dipten doruğa değiştirir ve sonunda 'D' ye danışmağa karar verir. 'D', işi incelesin diye 'G' ye havale eder. Fakat tam bu sırada 'G' izne ayrılır. Giderken de evrakı 'H' ye devreder. 'H', bir tasarı hazırlar, 'D' ye imzalatır. 'D' tarafından 'C' ye verilen yazı son defa gözden geçirilir ve 'A' ya sunulur. Peki,

(3) Parkinson'un anlatım biçimine büyük ölçüde sadık kalıyorum,

‘A’ ne iş görür? O. önüne gelen evrakı okumadan imzalamak için her türlü mazerete sahiptir. Çünkü artık kafası çözüm bekliyen dünya kadar başka sorunla doludur. Gelecek yıl terfi edeceğinden, kendisinden boşalan yere ‘C’ nin mi, yoksa ‘D’ nin mi terfi ettirilmesi gerektiğine karar vermek zorundadır. ‘G’, izin istiyor. Yerine getirsin mi bu isteği, yoksa... ‘G’ ile ‘F’ nin arasındaki geçimsizliği gidermek için ne 3'apmalıdır? Bir de ‘E’ nin Emekli Sandığına nakil dileği var. ‘A’, bu kadar iş arasında bile önüne getirilen evrakı yeni baştan gözden geçirir, gereksiz paragrafları çıkarır, dilbilgisi yanlışlarını düzeltir ve sonunda, eğer ‘C’ den ‘H’ ye kadar işe karışan memurlardan bir teki bile yeryüzüne hiç gelmemiş olsaydılar nasıl bir cevap verecek idiyse, o biçimde bir cevap - yazı ortaya çıkarır.

Görüldüğü gibi, hiçbir memur boş oturmamış, hepsi de harıl harıl çalışmışlardır. Tabiidir ki, ortada daha çok memur olsaydı, aynı sonucu almak için daha uzun bir şiiere gerekecekti.

Parkinson, memur sayısındaki bu artışı göstermek üzere, İngiliz Amme İdaresinden aldığı rakamları veriyor :1914’de İngiliz Harp Filosunun gücü 146.000 subay, astsubay ve er; 3.249 tersane memur ve kâtipi ile 57.000 tersane işçisi idi. 1928’lerde yalnızca 100.000 subay, astsubay er ile ancak 62.439 tersane işçisi vardı. Fakat, buna karşılık, tersane memur ve kâtipleri sayısı 4.558’e yükselmişti. Harp gemilerinin sayısına gelince; 1928 deki rakam, 1914 'dekine oranla pek düşüktü. Aynı süre içinde Deniz Kuvvetlerinde çalışan memur sayısı da 2.000 den 3.569’a yükseliyor ve böylece karada muhteşem bir deniz filosu yaratılmış oluyordu.

Rakamları aşağıdaki tabloya alalım :

	Yıllar		Artış-Azalış oranı
	1914	1928	
Sefere hazır büyük gemiler	62	20	—67,74
Harp Filosu subay ve diğer görevlileri	146.000	100.000	— 31,5
Tersane işçileri	57.000	62.439	9,54
Tersane memur ve kâtipleri	3.249	4.558	40,28
Deniz Kuvvetleri memurları	2.000	3,569	78,45

Dikkat edildiği üzere, 1914'de 2000 olan memur sayısı, 1928'de 3.569'a yükselmiştir ve ortada bu yükselişi haklı gösterecek bir durum - bir iş artışı - görülememektedir. Söz konusu süre içinde Harp Filosu, insan gücü bakımından 1/3 ve gemi sayısı bakımından 2/3 oranında azalmıştır. Oysa, bu ondört yıllık süre içinde memur sayısında % 78 lik bir artış görüyoruz. Her yıl, bir yıl önceki toplam üzerinden % 5,6 lık bir artış...

Parkinson'un üzerinde ısrarla durduğu bir konu var ki o da iş hacmi ile izlenen artış arasında hiçbir ilişkinin bulunmadığıdır. Diyor ki : «Örneğimizdeki Harp Filosu tamamen ortadan kalkmış dahi olsaydı memur sayısı aynı oranda artmağa devam edecekti.» Deniz Kuvvetlerinde görülen bu şişme, ileriki yıllarda da devam etmiştir. Nitekim, 1935'de Deniz Kuvvetlerinde çalışan memur sayısı 8118 iken, bu rakam 1954'e varmadan 33.788'e yükseliverdi.

Parkinson, Sömürgeler Bakanlığı ile ilgili rakamlar da veriyor ki bu rakamlar özellikle ilgi çekicidir. Çünkü, İngiltere, 1943'te sömürgelerinin büyük bir kısmını kaybetmiş bulunuyordu. 1947'den bu yana ise sömürgeler sıra ile istiklallerini kazanarak İngiliz topluluğundan ayrılıyor ve dolayısıyla Sömürgeler Bakanlığının sorumluluk alanı giderek azalıyordu. Şimdi, böyle bir dönemde adı geçen Bakanlıkta olup bitenlere bakalım :

Yıllar	1935	1939	1943	1947	1954
Memur sayısı	372	450	817	1139	1661

Görülen durum, yukarıda sık sık tekrarlanan iddiayı ispata yeterlidir. Bir de bu Bakanlıktaki artış oranı üzerinde duralım. II. Dünya Savaşı sırasında sorumluluk alanındaki daralmaya karşılık memur sayısındaki hızlı artışı görmezden gelerek barış zamanı oranlarına bakalım : Oran, 1935 -1939 arasında % 5,24'ün, 1947- 1954 arasında ise % 6,55 in üzerindedir. Ortalamayı alırsak- % 5,89'luk bir oran buluruz ki, bunun biraz önce Deniz Kuvvetleri için bulunan orana pek yakın olduğu ortadadır.

Parkinson, bütün bu gözlemlerinden sonuçlar çıkarıyor ve ortaya koyduğu gerçekleri matematiki bir şekilde formüle ediyor. An-

cak, burada işin bu tarafına girmenin gereği yoktur. Hattâ, mizah yollu vâzedilmiş böyle bir kanunun varlığın da bilmenin tek başına büyük bir yararı yoktur. Bu kanun, bizim için ancak benzer araştırmaların Türkiye’de de yapılmasından sonra geçerlik kazanacaktır

Şurası da unutulmamalıdır ki, yukarıda özetlemeğe çalıştığımız kanun «Bürokratik bir hastalığın» teşhisi niteliğindedir ve «teşhis! ideale giden yolun ancak çıkış noktasıdır.

**UZAY ARAŞTIRMALARINDA
ÜTOPIK GÖRÜŞ ÜZERİNE
BİR DENEME**

Ergün TEZEL
Gelendost Kaymakamı

«Etme ar, öğren oku tedavi gör ehlinden
Herşeyin ilmi güzel cehlinden.»

ŞAİR NABİ

APOLLO - 8 AY YÖRÜNGESİNDE :

Apollo - 8 24/12/1968 tarihinde yörüngesine girmiştir. 110 Km. yakınından ay'ı gören ilk dünyanın Astronot Lovell'in intibaları şöyledir :

«Ay, ilk bakışta, kül rengi gibi gözüktüyor, ayırt edici bir rengi yok. Sanki alçıdan yapılmış gibi... Denizler bölgesinin doğusunda yer alan «Bolluk denizi» yer yüzünden görüldüğü kadar kolaylıkla ayırt edilemiyor.»

Lovell'den sonra William Anders ise; «Ay, doğrudan doğruya güneşin ışığı ile aydınlandığı vakit daha çok şey görünüyordu ama yine de geniş kraterler rahatlıkla seçilebiliyor...» derken Frank Borman ise : «Dünya buradan çok büyük görünüyor.» şeklinde konuşmuştur.

DÜN VE BUGÜN

Jules Verne'nin «Aya Seyahat» adlı muhayyel eserinin kaleme alındığı tarihten bu yana geçen 150 yıl zarfında insanoğlu, daha doğru bir ifade ile dünyalılar, hayal ile gerçek arasında, akıp giden zamanı kendi adlarına başarı ile değerlendirilmesini bildiler. Gün-

müzün en önemli bir konusu olarak, etrafında çeşitli görüşlerin teati edildiği olay, pek öyle küçümsenecek cinsten değildir zannedirim.

TEKNİK VE HUKUK MESELESİ

Apollo - 8, yer çekimi olayının tesirinden kurtulunca, saatte 62764 Km. hızla ay yoluna devam etmiş ve neticede 25/12/1968 çarşamba günü saat 8,00 de ay etrafındaki dönüş turlarını yaptıktan sonra tekrar dünyamıza müteveccihen yola koyulmuştur. Ve 27/Aralık 1968 cuma günü saat 17.40 da da dönmüş oluyor. Konunun bu yönü, teknikle ilgilidir. Bizim tartışmak istediğimiz konu ise, milletler arası hukuk açısından bu çalışmaların geleceği hakkında meseleye enternasyonal bir yön vererek devamlılık sağlamak ve teknik gelişim vetiresini hukukileştirmek ve hızlandırmaktır.

DEVLETLER EK HUKUKUNUN MAHİ YETİ

Milletler arası camianın gelişme durumunu ve bugün erişebildiği merhaleyi gözönünde tutmadan, bu camiayı sosyal müesseseseleşmesinin müttekâmil bir örneği olan devlet ile devletler hukukunun da iç hukukla karşılaştıranlar, devletler hukukunun noksanlarını görmekte güçlük çekmemişleri (1) ve meselâ bu hukuka karşı itirazlarını yaparlarken devletler, esas itibariyle egemen oldukları için kendi üstlerinde mecburi emirler veren bir yüce otorite ya da kanun koyucu teşrii organ veyahut da anlaşmazlıkların önüne getirilmesi ve vereceği kararlara uyulması mecburi mahkemelerin de (2) bugün için varlığından söz edilememektedir.

MİLLETLERARASI CAMİANIN VARLIĞI,

İLİM VE TEKNOLOJİ

Ancak milletlerarası alanda emir verecek otorite ya da kuvvet unsurunun mevcut olmayışına rağmen devletler hukukunun varlığından söz etmek isteriz.» Devletler hukukundan bahsetmek için önce bir milletlerarası camianın mevcudiyetini kabul etmek gerekir. Böyle bir camianın bağları nisbeten gevşek ve millî camianınkilerden büyük ölçüde farklı da olsa varlığını inkâr edilemez. Bir taraftan, mahiyetleri itibariyle milletlerarası olan, olma temayülünde bulunan

(1) Prof. Seha L. Meray «Devletler hukukuna giriş» shf. 58 vd.

(2) A.g.e,

ilim, teknoloji ve sanat diğer taraftan tarım, endüstri ve bilhassa ticaret sayesinde milletler arası bir muhit, milletlerarası bir camia teşekkül etmiş görülmektedir (3).

İKİ DEV-İKİ SİSTEM YERİNE ‘DÜNYA DEVLETİ» GÖRÜŞÜ

Bugün için ilim ve teknoloji alanında bilhassa uzay çalışmaları sahasındaki başarılar, milliyetçilik görüş ve tesiri altında kollektif bir hüviyet kazanamamakta, uzaydaki başarılar iki devrin adeta gök yüzündeki gövde gösterilerine sahne olmaktadır. Uzay çalışmalarındaki başarı oranını daha da arttırmak için bu konuda sarfedilen mesainin milliyetçilik duygu ve tesirini kaldırarak meseleye bir dünyalı gözüyle bakarak hareket noktasını tayin etmekte ciddi ve o derece pratik faydalar vardır. Uzay çalışmalarındaki bu ilk adım, ilim ve teknolojiye diğer buluşları peyderpey etkileyerek insanlığın refah ve saadeti temin edilmiş olacak, neticede de dünyamız üzerindeki sosyal, kültürel ve ilmi bölgesel dengesizlikler asgariye indirilerek milletlerarası muhit, milletlerarası bir camia teşekkülü sonucu gelişen bu enternasyonal güç, bugün için bir ütopya, bir hayal olan «Dünya Devleti» nin geleceğini hazırlamış olacaktır.

UZAY ÇALIŞMALARINI İÇİN GEREKLİ FİNANSMAN VE ENTERNASYONAL FON MESELESİ

Uzay çalışmalarında A.B.D. nin yalnız son sun’i peyk için yaptığı masraf yekûnu 310 milyon dolar civarındadır. Bu masrafların önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği hiç şüphesizdir. S.S.C.B. nin yaptığı masrafların da bu rakamdan aşağı olacağı düşünülemez. Oysaki gelecekte ay’ın. diğer gezegenlerin keşfinde ikmal merkezi olacağı bir gerçektir. Görülüyor ki uzay çalışmalarında sarfi gerekecek masraf, artan bir seyir takip edeceğine göre bugünden daha fazla paraya ihtiyaç hasıl olacak demektir. Artan masrafların finansmanını bir devlet yerine birçok devletlere pay etmek ya da bir başka ifade ile bu sahada yapılacak evrensel alandaki İlmi çalışmalarda sarfedilmek üzere teşekkül edecek bir fona her devletin kendi milli organlarınca vereceği karar üzerine iştirakini teminde kaçınılmaz bir zaruret var görünüyor. Teessüsü tasavvur olunan enternas-

(3) A. g.e. Shf 61,

yonel fonun, bugün için milletlerarası bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bünyesinde yer alan kuruluşlardan en uygun düşünine tahsis edilmesi ve harcanmasındaki yetki tabiatıyla Genel Kurulun olacaktır. Genel Kurula yeni bir konunun intikali ise üye devletlerin yetkili temsilcileri vasıtasıyla olacağı Birleşmiş Milletler ana sözleşmesinin hükümleri icabındandır.

ATATÜRK TÜRKİYESİ'nin hükümetlerinden bu konudaki evrensel ve insancıl davranış ve teşebbüslerini gerçekleştirmek şeref ve bahtiyarlığına erişmesini insanlığın geleceği için ümitle beklemekteyiz.

TERCÜMELER

FRANSA'DA SENATO VE BÖLGE DÜZENİNDE YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN REFORM

Çeviren : Nurettin ALAGÖK
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
3. Daire Başkanı

Fransa'da İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünce üç ayda bir yayınlanan «Etüde des Problemes Municipaux» dergisi, senato ve bölgelerin görev, yetki ve kuruluşları üzerinde yapılması öngörülen ve 27 Nisan 1939 gününde referandum yoluyla halk oyuna sunularak, «hayır» oyunun çoğunluğu alması üzerine, Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün görevinden çekilmesine yol açan reform için özel bir sayı çıkarmıştır.

Mart 1969 da yayınlanan bu sayı. Başbakan Maurice Couve de Murville'in belediye meclisi üyelerine konuyu takdim yazısı ile başlamakta ve bunu Önsöz, Reformu Ana Hatları, Bölge, Senato ve Sonuç kısımları izlemektedir.

Bu yazıları sırasıyla aşağıda sunuyorum

Başbakanın takdim yazısı :

Sayın Belediye Meclis Üyesi,

Gelecek 27 Nisanda, vatandaşlar, âmme idaresinin düzenlenmesi üzerinde temel reformlarla ilgili kanun tasarısı hakkında, referandum yoluyla düşüncelerini açıklamaya davet edileceklerdir.

Bu reformlar, geleneksel mahalli idareler olan il ve belediyeleri değil; Senato ve bölgelerin organizasyonunu amaç olarak almaktadır. Bununla beraber, vatandaşların mahalli kaderinden sorumlu bulunan fransız komün meclisi üyelerinin, kanun tasarısının hükümleri ve Hükümeti, bu tasarımı, halkın kararına sunmaya götüren ge-

rekçe hakkında, tam. ve objektif olarak bilgi sahibi olmalarını gerekli görmekteyim.

Modern çağımızda, bu kabil problemlerin ve aşırı idari merkezîyetçiliğe çare getirebilecek herşeyin, mahallî seçilmiş kimseleri ne kadar ilgilendirdiğini siz herkesten daha iyi bilirsiniz.

Belediye başkanlarının, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerinin faaliyetini günlük olarak izliyen bakanlar, bu çalışmaların, çoğu zaman bakanlık bürolarına doğru yavaş yavaş yol alan dosyalarla engellendiğini bilmektedirler.

Vatandaşlara teklif edilen reformun amacı, işleri felce uğratan bu merkezîyetçilikle mücadele etmektedir. O halde sizli özellikle ilgilendirmektedir.

Bu sebeptendir ki, hür ve demokratik bir ülkede vatandaşların oylarını tayin edebilecek olan şahsi fikirlerinizin teşekkülünü sağlamak için, «Etüde des Problemes Municipaux» dergisinin bu önemli reforma hasredilmiş özel bir sayısını takdim etmek faydalı görülmüştür.

Üstün duyularıma inanmanızı rica ederim, sayın belediye meclis üyesi.

Başbakan

Maurice Couve de Murville

ÖNSÖZ

Memleketimizin tarihi, yüzyıllar boyunca birbirini izliyen bütün rejimlerin merkezleştirme çabalarının izleriyle doludur. Krallık ve Cumhuriyet, bu konuda aynı amacı güttüler : Karar yetkilerinin başlıcalarını merkezi kuruluşlar elinde toplamak.

Amme idaresinin bu organizasyonu, tarihimizin uzun bir döneminde bir zarurete tekabül ediyordu, o kadar ki- bu çağda, ülkemizin bütün kesimleri hemen hemen aynı gelişme düzeyine sahipti. Memleketin çeşitli bölgeleri arasında bir bölüştürme mekanizmasını sağlamak için mahalli işlere henüz bu kadar müdahale etmeye mecbur kalmayan Devletin bugünkünden farklı bir rolü vardı ve bu haliyle hoş karşılanabiliyordu.

Böylece, bir taraftan Devlet, diğer taraftan mahalli idareler, herbiri kendi sahasında görevli olduğu işleri yapıyor, yani birbirine pek karışmaksızın kendi yönetimlerini sağlıyorlardı.

Fakat son yüzyılda endüstri çağının gelişi herşeyi altüst etti.

Gerçekten milli ülkenin çeşitli bölgeleri arasında derin bir dengesizlik yarattı. Bir yandan büyük ulaştırma eksenleri üzerinde bulunanlar, maden ve enerji bakımından zengin olan bölgeler, diğer yandan fakir topraklar üzerinde olanlar ve ana yollardan uzak bulunanlar...

Devlet artık sadece mümkün olduğu kadar iyi idare etmekle yetinmeyip, coğrafi dengesizlikleri düzeltmek, zengin ve fakir bölgeler arasındaki farkı azaltmak mecburiyetinde de kalıyordu.

Önce basit sübvansiyon yoluyla, sonradan verdiği fonların kullanılmasını gitgide kontrolü dolayısıyla, Devlet, yavaş yavaş mahalli hayata müdahaleye başladı. Bu hareketin sonucu olarak, modern ülke amenajmanı kavramı doğdu.

Devletin bu müdahalesi, kuvvetli merkezîyetçi bir devletin karakteristikleriyle olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

O halde müdahale bürokratik, yavaş, kılı kırk yarar niteliktedir.

Bu hiyerarşik düzenlemenin sonuçları o şekilde olmuştur ki kararlar, milli sonuçlar doğuracak nitelikte olmamak kaydıyla, çoğu zaman bir bakanlık bürosunda, bu kararların uygulanacağı mahalli durumu bilmeyen bir memur tarafından alınmıştır.

Böylece, yüzyıllar boyunca kazandıkları bütün yetkileri muhafaza eden merkezi kuruluşlar, bütün bir direktif serisini, ilgili bulunanların yeterli iştiraki sağlanmaksızın dikte ettirmek yoluna gittiler.

Bunun sonucu olarak, son yıllarda özellikle ekonomik sorunların gelişmesi nedeniyle, karışık ve kararların hazırlanma ve icrası için çok uzun süreleri gerektiren usuller içerisinde, en küçük ayrıntılara kadar müdahale eden merkezi idare kuruluşlarında önemli bir gelişme meydana gelmiştir.

Böyle bir durum herkes için felce uğraticıdır. Bilhassa il ve komünlerin yükünü omuzlarında taşıyanlar, seçilmiş kimseler için...

Herhangi bir hizmetin yapılmasına giriştiklerinde uzun ve karışık teşebbüslerle bitkin hale gelmektedirler.

Bir okul, bir yüzme havuzu, bir içme suyu tesisatı, veya tamamen başka bir kamu ekipmanı inşaatının kendisi için arzettiği önemi unutabilen bir belediye reisi var mıdır?

Önce projenin tasvibi için uzun zaman beklenmesi, sonra finansmanının plana kaydedilmesi, nihayet dosyanın kesin olarak onaylanması; bu işlemlerden herbiri, herkesin üzerinde mutabık bulunmasına rağmen, bir bakanlık bürosunda yeşil ışık yanmasını gerektirmektedir.

Hükümet tarafından hazırlanan reform, bu kararların merkezi kuruluşlar seviyesinde değil, fakat idare edilenlere daha yakın olan belgeler kademesinde alınması amacını gütmektedir.

Projenin dokunmadığı statülere tabi olan il ve belediyeler, artık kamu ekipmanları için Devletin onlara verdiği yardım konusunda, kendilerine uzak ve belirsiz merkezi kuruluşlar karşısında değil, kuruluşuna geniş çapta katılacakları bir bölge konseyi karşısında olacaklardır.

Şimdiki kötürümleştirici merkezîyetçilik 20 yıldan fazla bir zamandan beri herkes tarafından açığa vurulmuştur. Yine 20 yıldan fazla bir süreden beri bütün hükümetler onunla mücadele ederek bir çare getirmeğe çalışmışlardır.

Bu çabaların sonkileri ve şüphesiz en etkili olanları, 1964 yılında yapılan idari reform ve bölgesel ekonomik gelişme komisyonları (C.O.D.E.R.) ile program bölgelerinin kurulmasıdır; bu komisyonlara ilk defa, mahalli seçilmiş kimseler ve ekonomik, sosyal ve kültürel güçlerin temsilcileri, planın her bölgeye has yönlerini tartışmak üzere organik olarak iştirak ettirildiler.

Fakat bunlar birer danışma meclisidir, diğer taraftan üyeleri seçilmiş veya serbestçe tayin edilmiş değildir. O halde fikirleri, merkezi kuruluşlara empoze edilemezler. Nihayet, merkezi kuruluşlar tarafından kendilerine verilen özel «zarflar» kavramı onlara basit bir mütalea için dahi büyük bir hareket serbestisi vermez.

Gerçekten, merkezi idare, verilen bir miktar finansman yardımının şu ekipmana uygulanması fikrinde olmasına karşılık mahallî planda, ihtiyaçların çok daha iyi bilinmesi sebebiyle, başka bir ekip-

manın öncelikli olduğu görüşünde bulunulsa, merkezi idarenin fikri daima üstün gelir.

Böylece, Hükümet veya Parlemanto tarafından kararlaştırılan bütün yetki genişliği veya ademi merkeziyet tedbirleri bugüne kadar tam anlamıyla sonuç verememiştir.

Bundan ötürü, merkeziyetçilikle dolu yüzyıllar, atalardan kalma gelenekler, normal teşrii ve nizami vasıtalarla değıştirilememektedir.

Böyle bir reformun uygulanabilmesi için, ona bizzat halkın karar vermesi gerekmektedir.

Bizim gibi bir memlekette, halkın karar vermesi için, Anayasanın 3. maddesi, ulusal egemenliğin, onu temsilcileri vasıtalarıyla veya «referandum yoluyla» kullanacak olan halka ait olduğunu açıkladığına göre, herkesin oy sandığına oyunu serbestçe atmak suretiyle vatandaşın düşüncesini ifade ettiği referandum usulünden başka daha demokratik bir araç olamaz.

Gerçekten- Napolyon'un memleketimizi, Fransız kuşakları üzerinde derin izler bırakan, yeni bir idare sistemiyle donattığından beri, ki neredeyse 200 sene olacak, yurdumuzda yapılan reformların en önemlisi olan ve hükümet tarafından teklif edilen bu reformun gerçekleştirilmesini isteyip istemediğine karar vermek, halka ve yalnız halka ait olacaktır.

REFORMUN ANA HATLARI

Ülkenin amenajmanı, son yıllarda, memleketin temel amaçlarından biri oldu; fakat merkezi kuruluşlar bu yeni problemi şimdiye kadar, mahallindeki ilgililere pek inisiyatif sahası bırakmadan ele aldılar.

İl özel idaresini düzenliyen 1871, ve komünleri düzenliyen 1884 sayılı ana kanunlar, demokratik usullerle seçilen mahalli meclislere gerçek idari yetkiler vermek üzere tasarılanmalarına rağmen, merkeziyetçiliği önleyecek hükümlere malik değildi. Gerçekten iller ve komünler coğrafi dengesizlikleri ve zengin ve fakir bölgeler arasındaki tansiyonu azaltacak güce sahip değillerdi. Onların varlık nedenleri tamamen idari idi.

O halde şimdiki bölgeleştirme çabası başka bir saha üzerine oturmaktadır. Faydalı olduklarının ispatlanmasına lüzum bulunmayan 1871 ve 1884 sayılı yetkin nitelikteki kanunların tekrar ele alınması söz konusu olmaktan çok uzaktır. Şimdi bahis mevzuu olan, Devlete karşı fevkalade sadakatleri ,sorumluluk duyguları, kamu yararı anlayışları daima herkesin hayranlığını çeken mahalli seçilmiş kimselere, tamamen değişmekte olan bir dünyada, görevlerini daha iyi yapabilecek bir aracı vermektedir.

İl ve komün idareleri, geçmişte olduğu gibi, demokratik olarak çalışmaya devam edecek, yokluklarında ciddi hiçbir şeyin yapılamıyacağı temel mahalli topluluklar olarak daima var olacaklar, emirlerine verilen vasıtalar muhafaza, edilecek ve hatta ademi merkeziyetin gerçekleştiği ölçüde takviye edilecektir.

Bölgenin başlıca rolü ilin kapasitesini aşan bir kuruluşu meydana getirmektir : Merkezi kuruluşların gücüne karşı mukabil bir kuvvet... Bölge, şimdiye kadar merkezi idarenin yetkisi içinde olan birçok kararları demokratik usullerle alabilmesi için, genişliği ile, emrine verilecek mali araçları ile, yeteri kadar güçlü olmalıdır.

İdari örgütümüzde temel bir yenilik bahis konusudur; zira 1964 reformu, bölge çalışma programlarının tekemülü için istişareyi getiren tek bir konuya sahipti. Kendilerini ilgilendiren sorunlarda karar almaya yetkili yeni kolektivitelerin kurulmasını ön görmüyordu.

Bölge; genişliği, emirlerine verilen araçları, seçilmiş kimselerin orada oynayacağı rol ile, temel kolektivitelerin programlarının daha iyi değerlendirildiğini, izledikleri birçok amaçların gözönüne alındığını müşahade edecekleri bir teşkilat olacaktır. Gerçekten, il ve bölge idareleri arasında mantiken kurulacak kişisel ilişkiler, seçilmiş kimselerin bölge valiliğine giderek projelerini savunmak imkânına sahip olmaları, bölge meclislerine tevdi edilen yüksek rol ile, temel mahalli idarelere, elde edebilecekleri dış yardımları daha iyi ölçmelerine ve dolayısıyla gelişmelerini daha iyi tahmin etmelerine vardım edecek sürekli bir ahenk tesis edilebilecektir.

Bundan başka, çoğunlukla seçilmiş kimselerden teşekkül edecek olan Senato, bölgeleri, illeri ve komünleri temsil edecektir. Böylece kanun teklif ve projelerinin mahalli hayata ve bölge kadrosuna yabancı kalmaması ve dolayısıyla ülkenin bütün kesimlerinin ekonomik gelişmesinde ve kamu ekipmanlarında dengesizliğe götürecektir,

mahalli idarelerin faaliyetini frenliyecek sonuçları doğurmaması için, bunları kontrol gibi yüksek bir göreve sahip olacaktır.

Bölge meclislerinin ve Senatonun sinesindeki üniversitelerin, ailelerin, ticari kuramların, teşebbüs şeflerinin, tarımcıların, ücretlilerin temsilcilerinin varlığı, alınan kararlarla kanunların muhtevasının, ekonomik gelişmenin, sosyal ilerlemenin gerekleriyle uyumlu olmasına fazlasıyla yardım edecektir.

— BÖLGE —

Bölgenin organları, seçilmiş kimselere üstün bir yer temin edecek ve ekonomik, sosyal ve kültürel kuruluşların temsil edilmelerini sağlayacaktır.

1 — BÖLGENİN ORGANLARI:

Bölge, karar almaya yetkili bir meclis ile bir yürütme organını ihtiva etmektedir.

A — Bölge Konseyi (Meclisi) :

Bölgenin halkını, mahalli idarelerini, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerini temsil etmektedir.

O halde bu meclisin sinesinde iki büyük kategori olacaktır :

- Seçilmiş kimseler,
- Meslekî - sosyal faaliyetlerin temsilcileri.

a) Seçilmiş kimseler : Milletvekilleri ve çevreden seçilen konsey üyeleri. Niçin milletvekilleri? Çünkü, böylece bölge konseyleri ile milletin bütçesini en son oylayan Millet Meclisi arasında etkili bir bağ sürekli olarak kurulmuş olacaktır.

Bölgenin milletvekillerinden başka, her konsey, yine çevreden seçilmiş 20 konsey üyesi ve her 250.000 nüfus dilimi için ek olarak bir üyeyi ihtiva etmektedir. Örneğin, «pays de la Loire» gibi, 2.581.414 nüfuslu bir bölge için, 30 konsey üyesi olacaktır.

Çevre konsey üyeleri nasıl seçilecektir ?

— Bölgeye dahil illerden herbirinin genel meclisi, üyeleri arasından bir çevre konsey üyesi seçecektir.

— Delegeleri, ilin merkezinde toplanarak, senatörleri seçen seçmenler topluluğuna benzer bir kurul halinde gruplanan komünler, Bölge Konseyine temsilcilerini seçeceklerdir.

— Bir ilde önemli bir şehir (meselâ nüfusu 100.000 den fazla) veya bir şehir birliği (1) (örneğin Lyon Şehir Birliği) varsa komün veya birlik meclisi, üyeleri arasından kendisini temsil edecek olan bölge konseyi üyesini veya üyelerini bizzat seçecektir.

Bir komünün veya birliğin bu kategoriye girip girmediğini anlamak için, nüfus sayıları bir bölümle (harici kısımetle) karşılaştırılacaktır. Bu bölüm, ilin nüfusunu- komünleri temsil eden konsey üyeleri sayısına bölünmekle elde edilir. Komün veya birlik bu bölümden kaç defa çıkarabilirse o kadar sandalya hakkına sahip olacaktır.

Milletvekilleri ve çevreden seçilmiş konsey üyeleri çok sayıda olacak ve ayrıca özel yetkileri bulunacaktır.

Vergilerin, ancak genel oyla seçilen halk temsilcilerinin oyu ile kabul edilmesi hakkındaki demokrasimizin geleneksel prensibine saygı göstermek için, ekipman programı ile ilgili veya malî konudaki kararların kabul edilebilmesi için, direkt ve indirekt oylarla seçilmiş bölge konsey üyelerinin oylarının çoğunluğunun bulunması gerekli görülmüştür.

b) Sosyal - meslekî faaliyetlerin temsilcileri : Sosyal - meslekî bölge konsey üyelerinin sayısı, milletvekilleri ve çevreden seçilmiş konsey üyeleri toplam sayısının üçte ikisine eşit olacaktır.

Yedi kategori temsil edilecektir :

1 — Devlet ve Mahallî İdarelerin ajans ve servislerinin, tarımın, ticaretin, küçük san'at. sahiplerinin, endüstrilerin ücretlileri;

2 — Tarımcılar;

3 — Ticarî, sınaî ve küçük sanatlarla ilgili teşebbüslerin idarecileri;

4 — Serbest meslek sahipleri;

5 — Aileler;

6 — Yüksek öğretim ve araştırma;

7 — Sosyal ve kültürel faaliyetler;

(1) Veya şehirselsel topluluk —: Communaute urbaine.

Bu kategoriler arasındaki bölüştürme, her bölgenin özelliklerine göre, Danıştayca kabul edilecek bir kararname ile yapılacaktır. Böylece tarımın hakim bulunduğu bölgeler daha çok tarımsal faaliyetlerin temsilcilerine sahip olacağı halde sınaî bölgeler, endüstrinin temsili kuruluşlarına daha büyük bir yer vereceklerdir.

B — Bölge Valisi :

İldeki durumda olduğu gibi, vali bölge bakımından Hükümetin delegesidir. Bölge konseyine sunulan işlerin ilk incelemesini ve bu konseyin aldığı kararların yürütülmesini sağlar. Bu hususta, şimdiki valiler gibi bütün İdarî servisler üzerinde yetkisi vardır.

B — FRANSIZ İDARE ÖRGÜTÜNDE

BÖLGENİN YERİ

Yetkilileri münhasıran Devletin merkezi kuruluşlarından devren gelmektedir, çalışmalarında muhtardır.

A — Yetkileri:

a) Yetki sahası :

Bölgeler, geçici olarak, eski çalışma bölgelerinin alanını kapsamaktadır. Korsika ili, ada olması itibariyle, şimdiden bölge kuruluşları ile donatılacaktır.

Kanun, tabiatıyla ilgililerin düşüncesi alındıktan sonra, bölgelerin sınırlarında daima değişiklik yapabilecektir.

Bundan başka, birçok bölgeleri ilgilendiren projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla, bölgeler arası anlaşmalar yapılabilir.

b) Bölgenin yetkisi dahiline giren konular:

Bölgeler, kanunla kendilerine verilen yetkileri serbestçe kullanan, belirli bir görev sahasına sahip, tahsisen kurulmuş kolektivitelerdir.

Yetkileri tamamen Devletten transfer yoluyla gelmektedir. O halde aynı zamanda hizmetlerde yetki genişliği (devri) ve İdarî ademi merkeziyetin eserdir;

Hizmetlerde yetki genişliği, çünkü, şimdiye kadar işlemi merkezi kuruluşlarca yapılmakta iken bölgeye verilen bütün konular, bundan böyle mahallinde muamele görecektir;

İdarî ademi merkezîyet, çünkü, bu şekilde devredilen konular, Bölge Meclislerinin kontrol ve sorumluluğu altında işleme tabi tutulacaklardır.

Bölgeler, doğrudan doğruya veya bir kamu kuruluşunun aracılığı ile kollektif (ortak) ekipmanların gerçekleştirilmesini, bakımını ve yürütümünü sağlayacaklardır. Mahallî idarelerle (iller ve komünler) kamu kuramlarına, kendi yatırımlarını gerçekleştirmeleri için sübvansiyonlar verecektir.

Böylece, Bölgeler aşağıdaki sahalarda yetkili olacaklardır :

— Sağlıkla ilgili ekipmanlarla sosyal ekipmanlar,

Kültürel ekipmanlar ve tarihi anıtlar.

— İlk ve orta dereceli okullar, tarımsal öğretim ve eğitim, yetişkinlerin meslekî eğitimi ile ilgili ekipmanlar,

— Sportif ve sosyal - eğitici tesisler,

— Şehîrsel ekipmanlarla ulaştırma ekipmanları,

İçme ve kullanma suları ve esenleştirme ile ilgili ekipmanlar,

— Yollar,

—Sivil hava üsleri,

— Deniz, liman ve nehir tesisleri,

— Su kanalları,

— Deniz ve sulardan korunma işleri,

— Sulardan enerji üretimine ilişkin yapımlar,

— Arazi ıslahat ve kırsal kamu hizmetleri,

— Köylerle ilgili amenajman çalışmaları ve kırsal iskân işleri,

— Devlete ait olmayan ormanlarla ilgili ekipmanlar,

— Bölgesel tabii parklar,

— Turistik amenajman işleri,

— Münhasıran Devlet tarafından yapılanlar dışında kalan kamu inşaatı.

Bölgeler, fazla olarak, lojman inşaatına kamu yardımı yapmak yetkisine sahip olacaklardır.

Bölgeler, birlikte düzenlenmiş amenajman bölgelerini gerçekleştirebilirler : Yerleşim (iskân) bölgeleri, endüstri bölgeleri, yenileştirme ve yeni yapılarla donatma bölgeleri.

Bu yetkilerin kullanılması için, bölgeler :

— Görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli her türlü incelemeleri yapmaya;

— Taşınır, taşınmaz malları iktisap ve idareye;

— İllere, komünlere ve kamu kurumlarına ödünç alma garantisi (istikraz teminatı) vermeğe;

Kamu tesisleri kurmağa;

— Doğrudan doğruya veya imtiyaz suretiyle kamu hizmetlerini yürütmeğe;

— Karma ekonomi ortaklıklarına katılmaya;

— Ortak menfaatli işlerin gerçekleştirilmesi amacıyla diğer bölgeler, iller, komünler ve kamu kurumları ile yetkileri dahilinde anlaşmalar yapmaya; muktedir olacaklardır.

Merkezî kuruluşların usulsüz olarak müdahalede bulunmalarından sakınmak için, metinler kesin olarak şu hususu öngörmektedir :

«Bölgeler tarafından yapılan işlemler ve sübvansiyone edilen ameliyeler bölge dışındaki makamların iznine, onayına veya zorunlu olarak istişaresine tabi değildir; ancak Danıştayca kabul edilen kararnamede özel olarak ön görülen haller bunun dışındadır.»

B — Yeni Bölgesel Kuruluşların Çalışması:

Bölge konseyleri, senede iki defa olağan olarak, toplanacaklardır.

Bölge konseyleri, iç tüzüklerini kendileri düzenleyecek, oturumlar arasında toplantısını yapabilecek olan komisyonlar kuracaktır.

Genel meclislerin toplantı ve görüşmeleriyle ilgili bütün hükümler Bölge Konseyleri hakkında da uygulanacaktır.

a) Yeni kollektivitenin en önemli tasarrufu bütçesinin oylanmasıdır.

Bütçenin gelirleri şunlardır :

1 — Devlet tarafından devredilen vergi veya vergilerin geliri; Bölge bu vergilerin nisbet ve tarifesiyle tesbite yetkili olacaktır;

2 — Devlet bütçesinden verilecek ve bölgenin tüm ihtiyaçlarına tahsis edilecek sübvansiyonlar ;

3 — Devletin, ihtiyaçları göz önüne alarak, büyük sektör ekipmanları itibariyle götürü olarak vereceği veya ameliyelere tahsis edeceği sübvansiyonlar;

4 — Ödünç olarak alınan paraların veya bölge itibariyle çıkarılan istikraz tahvillerinin gelirleri;

5 — Bölge milli emlak gelirleri veya bölge servis ve ekipmanlarının işletilmesi vesilesiyle alınan ücretler;

6 — İllerin, komünlerin veya bölge kamu kurumlarının veya komşu bölgelerin yardım fonları;

7 — Bağış ve vasiyetler;

8 — Kanunla ihdas edilen diğer kaynaklar.

Giderleri şunlardır :

— Bölgenin yapacağı ekipmanların, dolayısıyla angaje olduğu ameliyelerin giderleri,

— Bölge tarafından sübvansiyone edilen ekipman giderleri : bölgenin bütünü için veya il ve yatırım kategorileri itibariyle veya istisnai olarak ameliyenin önemi gerektirdiğinde her ameliye için tesbit edilen ve bölgeye verilmesi üstlenilen malı yardımları.

Bütçe- bölgenin birkaç senede tamamlanacak kamu ekipmanları programını göz önünde tutacaktır.

h) Bölge konseyine diğer birçok görevler düşmektedir :

1 — Bütçenin uygulanmasıyla ilgili olanlar :

Bölgeler :

Kamu kurumları tesis etmeye, karma ekonomi ortaklıklarına katılmaya;

— Kamu hizmetlerini imtiyaza vermeye ;

— Ödünç para almaya;

Yetkili olacaklardır.

2 — Danışma görevleri :

Millî planın bölgesel yönleri hakkında bölge konseyinin düşünceleri alınacaktır.

c) Bölgelerin kararları, genel olarak, on beş günlük bir süre içinde yürürlüğe girecektir.

Böylece, bütçe kendiliğinden yürürlüğe girecektir. Ancak, kapanan bütçe döneminin açık vermesi veya yıl içinde ödenecek tahsisatın toplamı ile cari yılda veya önceki yıllardan kalan yapılmasına yetki verilmiş programlı işlerin gerektirdiği giderlerin global hacmi arasındaki oran, Kararname ile tesbit edilen sınırı aşması halleri bunun dışındadır.

— SENATO —

Senato, mahallî idareleri temsil edecektir: Komünler, iller, bölgeler. Aynı zamanda memleketin ekonomik sosyal ve kültürel güçlerini temsil edecek, kanunların hazırlanmasında esaslı bir rol oynayacaktır.

1 — KURULUŞU :

Senatörler iki kategori olacaktır :

— Genel oyla seçilip mahallî idareleri, komün, il ve bölgeleri temsil edenler ;

— Ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılan kuruluşların temsilcileri.

a) Genel oyla seçilenler :

Halihazırda senato, her ilde milletvekillerini, genel meclis üyelerini ve belediye meclis üyelerini ihtiva eden bir seçmenler topluluğu tarafından dokuz sene için seçilen üyelerden kurulmaktadır.

Bundan böyle senatörlerin görev süreleri altı sene olacak ve seçilme usulleri iki bakımdan eski sistemden ayrılacaktır :

Senatörlerin secim çevresi artık il değil bölge olacaktır.

Gerçekten, zamanla bölgelerin aktif üniteler haline gelebilmesi için, senato seçmenler topluluğunun bölge olması temenniye şayan görüldü. Her bölge için kabul edilecek senatör sayısının teshilinde- son nüfus sayımına göre nüfus miktarı ve aynı zamanda bölgede bulunan il sayısı göz önüne alınacaktır, o şekilde ki. senatör sayısı, en az bir bölgedeki il sayısı kadar olabilsin...

Gerçekten, önceki sistemde, yapılan birçok çabalara rağmen temsilde büyük bir eşitsizlik oluyordu.

Yeni sistemde, senatörleri seçen seçmenler topluluğu, daima milletvekillerini, illerin genel meclis üyelerini, belediye meclis üyeleri delegelerini ihtiva ediyor ve bunlara bölge konsey üyeleri ekleniyor. Belediye meclis üyeleri delegelerinin seçimi, şimdiki sistemden çok farklı kurallara göre yapılacaktır. Gerçekten şimdiki sistemde, 100 nüfuslu kırsal bir komün bir delege seçmektedir. 10.000 nüfuslu bir şehir 23 delege, yani 434 nüfus için bir delege; 60.000 nüfuslu bir şehir $35 + 30 = 65$, yani 923 nüfus için bir delege... O halde 10.000 nüfuslu bir şehir, 100 nüfusluya nazaran 4 defa daha az temsil edilmektedir ve 60.000 nüfuslu şehir, yine 100 nüfusluya göre 9 defa daha az temsil edilmektedir.

Yeni sistemde belediye meclisleri- 400 nüfusa kadar, her 400 nüfus ve kesri için bir delege ve 4000 den yukarısı için her 500 nüfus ve kesri için bir delege hesabıyla delegelerini seçeceklerdir.

O halde, bölge çerçevesinde seçim ve belediye meclis delegeleri sayısında değişiklik, meclisin (1), bugünküne nazaran mahallî idarelerin tümünü daha iyi temsil etmesi ve millî planda bölgelerin kalifiye bir vekili olması sonucunu doğurmuştur.

(1) Buradaki meclisten maksat senato meclisidir.

b) Ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin temsilcileri :

Büyük ekonomik, sosyal ve kültürel kuruluşlar, sandalyelerin % 40ı oranında senatoda temsil edileceklerdir. Bu, Ekonomik ve Sosyal Konseyin kaldırılmasını sağlayacak ve Fransız meclislerinin sayısını 3 ten 2 ye düşürecektir.

Kanun tasarısında, yeni mecliste temsil edilecek olan büyük kategorilerin objektif olarak belirtilmesine çalışılmıştır :

— Devletin ve mahallî idarelerin acente ve servislerinin, tarımın, ticaretin, küçük san'atların, endüstrinin ücretlileri	42	(sandalye)
— Tarımcılar	30	
— Sanayi, ticaret, denizcilik ve küçük sanatlarla ilgili teşebbüsler	36	

Bunun :

- 23 ü özel ticaret ve sanayi teşebbüsleri için,
- 7 si küçük sanat teşebbüsleri için,
- 3 ü tarım dışındaki kooperatifler için,
- 3 ü kamu teşebbüsleri için

— Serbest meslek üyeleri	8
— Aileler	10
— Yüksek öğretim ve araştırma	8
— Sosyal ve kültürel faaliyetler	12

Ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetleri temsil eden senatörler 6 yıllık temsil görevlerini iki defadan fazla kullanamazlar.

2 — MODERN DÜNYAYA UYARLI HALE GELEN YENİ SENATO, PARLEMENTO'NUN BİR BÖLÜMÜNE TEŞKİL EDER — PROSEDÜRE KATILMASI ZORUNLUDUR.

a) Senato parlamentonun bir bölümüdür.

Senato, bütün kanun tasarı ve teklifleri üzerinde ve onların her maddesi hakkında düşüncesini bildirecektir. Bu husus, size sunulan metinde özel olarak kaydedilmiştir.

Tabiatıyla, şimdiki senatoda olduğu gibi, son söz Millet Meclisinde olacaktır.

Yeni ve eski senato arasında gerçek fark, bütün mahallî idareleri daha iyi temsil eden yapısından ve modern hayatta önemi herkeşçe bilinen ekonomik ve sosyal faaliyetlere geniş bir yer vermesinden ileri gelmektedir.

Yeni senatörler parlamanto üyesi olacaklar ve parlamento üyelerine geleneksel olarak tanınan dokunulmazlıktan yararlanacaklardır. Eski senatörler yasama prosedürüne, çoğu hallerde Millet Meclisinden sonra katıldıkları halde, modernize edilen yeni Senatoda, oyların daha fazla ağırlık yapması için, müdahalesi önceden olacaktır.

b) Senatonun yetkileri genel nitelikte olacaktır.

Bütün kanun metinlerinin oylanabilmesi için senatodan geçimsi lâzımdır. (Anayasanın 34. maddesi)

Diğer taraftan, Hükümetin isteği üzerine, ekonomik, sosyal ve kültürel bütün problemler hakkında veya ekonomik ve sosyal planların düzenlenmesi ve uygulanmasıyla ilgili bulunanlar üzerinde düşüncesini açıklaması ön görülmüştür.

c) Yasama prosedürüne katılması zorunludur.

Kanun projeleri her iki meclisin bürolarına aynı zamanda tevdi edilecektir; fakat Millet Meclisi, ancak senatonun kararı geldikten sonra bunları müzakere edebilecektir. Böylece, tasarıları, açık oturum halinde ilk olarak inceliyecek ve tasarıları teşkil eden maddelerin kabulünü, reddini veya kısmen veya tamamen değiştirilmesin teklif edecektir.

Senato bir tasarımı kendi görüşüyle birlikte Millet Meclisine gönderdiğinde onun kesin olarak kabul edildiği ana kadar incelenmesini izliyebilecektir. Gerçekten, Millet Meclisi komisyonlarında kendi görüşünü izah etmek için üç üyeden müteşekkil bir kurulu görevlendirecektir. Aynı şekilde bu üyelerden birini, görüşmelerin başlamasından önce Millet Meclisi Genel Kurulunda izahatta bulunmak üzere vazifelendirecektir.

Bu usuller, eski senatonun bir zafiyetine çare olmak üzere kabul edilmiştir.

Nihayet, Hükümet, kanun teklif ve tasarılarının senatoda görüşülmesine başlanmazdan önce Millet Meclisinden bir üyenin veya bir grubun yapacağı bütün değişiklik tekliflerini Senatoya sunmak imkânına sahip olacaktır.

Bir kanun teklif veya tasarısının tümünün oylanmasından önce, Hükümetin isteği üzerine, metnin tamamı veya bir kısmı üzerinde görüşü alınmak üzere Senatoya geri gönderilecektir. O halde, kanunların normal hazırlama prosedürü, Senatonun müdahalesini metinlerin bütün hazırlanma saf lif alarında ve etkili bir şekilde zorunlu kılmaktadır.

Bütçe mevzuuna gelince, Millet Meclisinin, genel prensipleri göz önüne alarak yapacağı oylamadan sonra 20 gün içinde bütçe kanunu tasarısının tümü üzerindeki görüşünü belirtecektir.

Bundan başka, Hükümet daima, bu süresinin sona ermesinden sonra, bizzat kendisinin veya Millet Meclisi üyelerinin değişiklik teklifleri üzerine Senatonun görüşünü alabilecektir.

Nihayet, 70 gün devam eden bütçe görüşmelerinin sona ermesinden en az beş gün önce, Hükümet, metin üzerinde yeniden Senatonun görüşünü alabilecektir.

Ayrıca- genel olarak, yeni hükümlere Millet Meclisinin ve Hükümetin riayetini sağlamak için, Hükümet veya Millet Meclisi ile aralarında çıkacak anlaşmazlıkların çözülmesi için, Anayasa Konseyine başvurulabilecektir.

— SONUÇ —

O halde, referandum yolu ile size teklif edilen Bölge ve Senato reformu köklüdür ve şüphesiz zamanında zarurî olan ve halen mer-

kezi idarenin tıkanıklığına ve taşranın zafiyetine sebep olduğundan artık gerekli olmayan mazinin merkeziyetçiliğinden ayrılmak amacını gütmektedir.

Eğer memleket onu isterse, Senato ve Bölge karşılıklı olarak birbirlerini destekleyeceklerdir; birincisi kanun metinlerinin daima ademi merkeziyeti bütün yönleriyle takviye edecek nitelikte olmasına çalışacak, İkincisi, bundan böyle İdarî kararların büyük bir çoğunluğunun alınacağı kadroyu meydana getirecektir. Senatörler, görevlerinin yerine getirilmesinde bölge kademesinde ortaya çıkacak sorunlarla daima zihnen meşgul olacaklardır.

Avantajlar açıkça görülmektedir: Paris'te artık üç meclis yerine iki meclis olacaktır. Senato modernize edilecek ve çağımızla uyumlu hale getirilecektir, burada mahallî idarelerin yanında ekonomik faaliyetler de temsil edilecektir.

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında teşekkül eden ve bazan şiddet yoluyla, hak iddia etmekle yetinen yeni güçler kamu hukukumuzda bir bütün olarak birleşeceklerdir. Yeni görevleri olacak, genel bir süküne kavuşacaklardır.

Belirli bir çevreye bağlı olan senatörlerin yanında değerini kaybetmiş olan loncacılık fikrini ortadan kaldıran sendikalar tarafından seçilmiş işçi, tarımcı, küçük sanat vs. gruplarını temsil eden senatörlerin de bulunması demokratik bir yoldur.

Bu senato o kadar önemli olacaktır ki, Millet Meclisinden önce metinleri görüşerek düşüncesini bildirecektir. Böylece, genellikle kabul edilenden çok daha fazla, eski senatodan, İngiltere Lordlar kamarasından veya diğer Avrupa memleketlerinin ikinci meclislerinin çoğundan daha çok ağır basacaktır.

Bölgeye gelince, yetkilerinin genişletilmesi istemeyen tek bir kuruluş, tek mahallî seçilmiş kimse, tek bir genel meclis yoktur.

Her zaman aşırı gidenler yeter derecede cesur hareket edilmediği fikrinde oldukları halde, her şeyi olumsuz karşılayanlar, şüphesiz, Hükümetin çok cesur bir reform teklif ettiği kanısındadırlar. Böyle olunca işe başlamak gerekiyordu, tecrübe edindikçe metin, parlamento tarafından daima değiştirilebilecektir.

Bundan böyle Fransa'nın gelişmesi daha dengeli olacak, bundan, memleketin gücü artacaktır. Yazışma süreleri kısaltılacak, nihayet durgunluk ve göreneklerle savaşılmış olacaktır.

Geçmişin izlerinden kurtulabilmek için, halkın, büyük gerçeklerle dolu sağduyusuna başvurmak gerekiyordu.

JANDARMA

Yazan :

General AMBERT

Fransızcadan Çeviren :

Hüseyin IŞIK

Tuğgeneral

J. Subay Okulu K.

Çevirenin Notu :

Yolcu, bizlerin burada kanunlarına itaat etmek için öldüğümüzü LAKEDEMONYA'ya şöyle LEONİDAS

Fransız generali Baron Ambert'in jandarma hakkında yazdığı ve bütün dünyaca meşhur olan makalesini sunuyorum. Ünlü bir Asker ve yazar olan General Ambert 1804 senesinde LOT'da doğmuştur. Babası Napolyon devri savaşlarında temayüz etmiş ve ismi Paristeki zafer Anıtında yazılı bir Generaldir. AMBERT 1822 de süvari subayı olmuş, ismi bir çok defalar günlük emirlerde geçmiştir.

1847 de Milli Savunma Bakam tarafından Askerlerin vasıfları, faziletleri ve Ordunun meşhur Komutanları hakkında bir eser yazmaya memur edildi.

1948 senesinde Fransız iç savaşlarına katılmış ve jandarmayı yakından tanımak fırsatını bulmuştur.

Jandarmayı çok güzel tahlil etmiş ve romantizm hamlesinden de faydalanarak jandarma hakkındaki meşhur yazısını yazmıştır. Bütün Dünya jandarmaları tarafından tanınan bu gerçekten kıymetli eser maalesef memleketimizde tanınmamıştır.

Eserin yazıldığı günden beri aradan bir asırdan fazla zaman geçmiştir. Jandarmanın görevleri çok genişlemiş, J. görevleri daha güç, daha fedakârlık ve feragat isteyen bir hal almıştır. Artık jandarma, sadece vatandaşın mal, can ve ırzını kurtarmakla kalmamak-

ta, denizlerde, yalçın dağ başlarında, ormanlarda, her zaman her yerde vatandaşlarının yardımına koşmakta, hayat kurtarmak için yaralanmakta veya canını vermektedir. Bir çok memleketlerde jandarma artık adli ve önleyici kolluk görevini geride bırakıp, öğretici kolluk görevine başlamıştır. Fakat bütün bunlarda müşterek bir vasıf vardır. Vatandaşın zabıtaya kayıtsızlığı, general Ambert bunu şu cümlelerle çek güzel belirtmiştir : (Siz uyurken o, gözleri açık bekliyor, Bayramlarda siz eğlenirken, o karanlık köşelerde sevincimize beççilik ediyor. Onun koruyucu gözü sizin evinizde, sizin tarlanızda, sizin altınızda ve istirahatınızdadır. Halbuki onun ne evi, ne tarlası, ne altını ve ne de istirahati vardır. O, SİZİN İÇİN BİR HİÇ, SİZ ONUN İÇİN HER ŞEYSİNİZ.)

General Ambert 1860 da jandarma müfettişı olarak bir sene çalışmıştır. Aynı sene Lejyondonör nizamının Komandör rütbesini kazanmıştır. 1866 da emekli olmuş ve 1890 da Pariste vefat etmiştir.

Generalin aziz hatırasına hürmeten Fransız jandarma Subay okulunun 1963 - 1964 ders senesi mezunlarına (GENERAL AMBERT) dönemi subayları adı verilmiştir. Bu Tören 9 TEMMUZ 1964 de yapılmıştır.

Avrupa’da gezen zeki bir turist, Fransa’nın zaferlerinden ve felaketlerinden bahsedildiğini muhakkak duyacaktır.

Büyük savaşlarımız, Avrupa’nın istikbaline, kralların akıbetine, milletlerin ve hatta fertlerin mukadderatına tesir etmiştir. Askerlerimizin geçtiğı yollarda bunların tanıklığını görüyoruz. Bu, zamanımızın İLİYADA’sıdır.

Bir Fransız, Avrupa yollarından geçerken, ne kadar silinmiş ve kaybolmuş olursa olsun yolunun sağında ve solunda, zaferlerimizin ve yenilgilerimizin milletlerin muhayyilesinde kalmış menkıbelerinden bazı mısralar duyacaktır.

Hatıralar, hikâyeler, halk masalları, AUSTERLİTZ. ve WAGRAM’daki boru seslerinin yankıları ne kadar güzelsiniz.

Fakat, jandarmanın yankı yapmıyan meçhul kahramanlıklarını, görünmez çarpışmalarını tatlı tatlı hatırlatan ocak başı fısıltıları, halk masalları, hikâyeler ve hatıralar sizler daha güzelsiniz.

Fransada gezen bir turist, ne kadar kaybolmuş ve sönmüş olsa da jandarmanın gördüğü hizmetler ve düştüğü feci akıbetler hak-

kında milletin kalbine nakşedilmiş lâtif şiirlerin bazı mısralarını yolun solundan ve sağından duyacaktır.

Dağın eteğinden hızla akan şu nehrin dalgaları bir zavallıyı ölüme doğru sürükleyip götürüyor. Dehşet içinde kalan köylüler onun yardım isteyen haykırışlarına iç parçalayıcı çığlıklarla cevap veriyorlardı. Tam o sırada jandarma o müthiş akıntıya kendisini atmış, akıntının hızıyla kayalara çarparak vücudunun delik deşik olmasına. rağmen suya kapılan şahsın hayatını kurtarmıştır.

Zifiri karanlık gecede, ateşler içinde kalan şu evde bir anneyle çocuğunu alevler sarmıştır. Zavallı kadının feryatları ufku kaplıyordu. Halk heyecanla bağırıyor korkudan ve dehşetten kaçıyor. Tam o sırada jandarma o cehennemi ateşe atılarak anneyle çocuğunun hayatını kurtarmıştır.

Şatosu göklere yükselen şu zengin Senyörü bir gün azgın atları bir daha geri dönülmesi mümkün olmayan derin bir uçuruma sürüklerken jandarma her türlü tehlikeyi göze alarak atların önüne atılmış, atlar tarafından sürüklenen vücudundan kanlar fişkırmış fakat Senyörün hayatını kurtarmıştır...

Ağrılı organlarını güneşte ısıtan şu zavallı işçi borcunu ödeyecek. parası olmadığından hapsedilecekti. Felaket evlerine hastalıkla beraber girmişti. Büyük babanın yatağı ile minimini bebeğin beşiği mezada çıkarılmış müşteri aranıyordu. Utancından yüzünü elleriyle kapayan kadın bu son sefalet artıklarım, yuvasının yıkıntısını kollarıyla sıkı sıkı kucaklamış tutuyor, işçinin cansız bakışları altında hıçkıra hıçkıra ağlıyordu, işçi hapse, kadın hastahane, ihtiyar baba ile küçük yavru mezara gidecek.

Tam bu sırada, kalabalığı yaran jandarma bir bakışta herşeyi görüyor ve anlıyor. Onun da bir ailesi ve o beyaz kordonları altında çarpan bir kalbi var. Karısını ve çocuğunu düşünüyor. Kılıcını kınına koyduktan sonra o talihsiz aileyi kurtarmak için cüzdanını boşaltıyor. Ona kalan sadece iyi bir hareketin tatlı hatırasıdır.

Bir haydut, bir elinde ekin tarlalarını yakıp kül eden kundağı, diğer elinde yolcuları öldüren mavzeri bölgeye dehşet saçıyordu. Jandarma oraya gelmiş, hayatı pahasına haydudu yakalamış ve memleketi kurtarmıştır.

Şurada Ovadaki dört yol ağzında ne görüyorsunuz? Durduğu yerde kişmeyen bir at ve onun ayakları dibinde kanlı bir ceset.

Bu, bir jandarma cesedidir. İki kurşun göğsünü paralıyarak onu böyle yerlere serdi. Muhakkak bir ölüm kulağına (DUR) diye bağıırken, kanun ona (İLERLE) diyor. Allahtan ve vicdanından başka tanık olmamasına rağmen o- hiç tereddüt etmedi. Yürüyor ve kanun için ölüyor.

Şairler, ressamalar, heykeltıraşlar, siz ki eserlerinizle ebediyete hakimsiniz. Şan ve şeref dağıtmaya, meşhurların isimlerini ve hareketlerini gelecek kuşaklara nakle memur olduğunuzu söylüyorsunuz da neden meçhul vazife kurbanları adına şiirler, tablolar, heykeller yapmıyorsunuz? Bu sessiz ve gösterişsiz hizmeti hiç mükafatlandırmayacak mısınız? Size dereler gibi kan döken bu şan ve şeref ışınlarını daima red mi edeceksiniz?

Zenginler, fakirler, gençler, ihtiyarlar, acizler ve kudretliler, jandarma sizin için canını veriyor da siz onun yanından dalgın ve kayıtsız, dudak büküp geçiveriyorsunuz. Bu gülümseme kaba bir sırtına eğer bu ebedi vazife kutsiyeti karşısında halkın ne kadar gafil bulunduğunu acı bir surette hatırlatmazsa, ne mutlu sana zavallı asker.

Ben jandarmayı bir hemşire şefkati ile suçlunun bile imdadına koşarken gördüm. Onu, bir din adamı gibi mahkûmu son saatinde teselli ederken gördüm. Onu müsademelerden sonra, doktor gibi yaraları sararken, kulübelerde mürşit gibi kinleri teskin ederken, hâkim gibi, tarafları barıştıırken, ruhani reisler gibi köy bayramlarını idare ederken gördüm. Onu fedakârane çarpışırken- onu din adamları gibi sessiz ızdırıp çekerken ve en sonra kahramanca ölürken gördüm.

Onun dudakları arasından hiç bir şikâyet kelimesi çıkmamıştır. Siz uyurken o, gözleri açık bekliyor. Bayramlarda siz eğlenirken o karanlık köşelerde sevincinize bekçilik ediyor. Onun himaye edici gözü sizin evinizde sizin tarlanızda, sizin altınınızda ve sizin istirahatınızda. Halbuki onun ne evi, ne tarlası, ne altını ve ne de istirahati var. O, sizin için bir hiç, siz onun için herşeyisiniz.

Mesut olunuz. Onun mevcudiyetinden bile haberdar değilsiniz. Halbuki suçlular ondan korkarlar, zayıflar müsterih yaşarlar. Çünkü o, daima ayaktadır.

Bu adam kim?

Onu hangi ihtiras harekete geçiriyor?

Hangi menfaat ona yol gösteriyor?

Nasıl bir dinin tesiri altında?

Bu adam temiz kalplidir. İyi bir ruhu, namuskâr bir vicdanı vardır. Vazifeden başka bir şeyi tanımaz. İhtiraslara yabancısıdır.

Gayesi iyi hizmet etmektir.

Dini şereftir.

Yalnız ilim, yalnız cesaret, yalnız din böyle bir adam yaratamaz. Maamafih işte karşınızda.

Bu adam nereden geliyor?

O, okulların en güzeli olan kışladan geliyor. Orada disiplin, feragat, fedakârlık, cesaret ve hayati istikâr etmeyi öğreniyor.

Şöyle 24 saat Fransada bütün dairelerin kapandığını farz edelim. Bütün daireler kapalıdır. Memleket yürüyüşünü yavaşlatır. Fakat durmadan yürür. Ertesi gün Adliye paydos etsin, memleket yine yürüyüşüne devam eder. Fakat bir de jandarmanın şöyle bir kaç saat uyuduğunu farzediniz. 'Derhal servetiniz, hukukunuz, aileniz ve hayatınız heder olur. Artık cemiyet gidemez, kalır.

Fransa şan ve şerefe düşkündür. Vatan uğrunda hayatlarını feda edenlerin kefenleri savaş alanlarında milli bayraktır. İsimleri hâtıralar anıtına hâk edilir ve memleketin iftihar ettiği kimseler olurlar.

Fakat jandarma öyle midir? Onun yaptıkları bilinmez, görülmez ve duyulmaz. Halbuki o, dalgalar ortasında, alevler arasında, ormanlar içinde, yol kavşaklarında sizler için ölmesini bilir.

CLOSTERCAMP olayını okurken şövâlye d'ASSAS'nın : (AU-VERGNE'liler, benim, düşman yakınınızda) diye bağırıp düşman süngüleri ile delik deşik edilerek cansız yere düşüşüne ait menkıbeyi okurken hanginizin kalbi heyecanla çırpınmadı?

Kendisi ile bir hıyanet anlaşması yapmak isteyen DÜK DE GUISE'e hakim ACHİLLE DE HARLAY'ın söylediği asil sözleri dinlerken hanginiz haklı bir gururla ürpermediniz?

İşte dört seneden beri kaç yüz jandarmanın şövâlye d'ASSAS ve hakim ACHİLLE DE HARLAY gibi hayatlarını hiçe sayan kahramanlıklarına şahit oluyoruz.

Jandarma, kahramanlık ve fedakârlığın en tam, en veciz ve en mükemmel ifadesidir. Jandarma 12 nci asırda doğan şövalyelik nizamının doğrudan doğruya mirasçısıdır. Şövalyeler : (DİN İÇİN ÖLÜM, ZAYIFLARI HİMAYE) diyorlardı. Jandarma da : (KANUN İÇİN ÖLÜM VE ADALETİ HİMAYE) diyor.

Jandarma karakolları saf vazife imanının muhafaza edildiği birer küçük mabettirler. Firarın alabildiğine çoğaldığı ihtilâl yıllarında bazılarının vatan hainliğiyle uyuştğu, bir kısmının selâmeti kaçmada bulunduğu günlerde jandarma mevkiini terketmemiş, bir adım geri atmadan bulunduğu yerde hayatını feda etmiştir. Hükümet merkezinden en küçük köye kadar hepsi komşu karakolun ne yaptığını bilmeksizin bu şekilde hareket etmiştir.

Muhakkak ki şüphecilikle dolu olan bu devirde jandarmanın gösterdiği mucizelere benzer özel bir ruh meydana getirmiştir.

Bu özel ruh, her şeyden evvel askeri ruhtur. Fakat bunu savaşçılık ruhuyla karıştırmamalıdır. Askeri ruh, asırlardan beri insandan insana geçen şövalyelik ruhunun bir yankısıdır. Bu yankı bazan nerede ise tamamen söner, Fakat fırtına, memleketi yıkmak tehdidini gösterince yeniden canlanır. Bu askeri ruhun söylediği hiç bir kitapta yazılmamıştır, hiç bir anıta işlenmemiştir. Bununla beraber bu ruh ebedidir.

Bugünkü modern medeniyetimizin ortasında en hürmete lâyık insan jandarmadır. Çünkü kanunun koruyucusudur. Kahraman ordumuzun içinde en cesur insan jandarmadır. Çünkü onun düşmanı gözle görülmemektedir ve o, karanlıklar içindeki güneş gibi korkusuzdur. Bu kadar uyanık hakimler sınıfı içinde en basiretli insan jandarmadır. Zira her şey kendisinden saklandığı halde o her şeyi görür. Gürbüz köylülerimiz içinde en kuvvetli adam jandarmadır. Çünkü tehlike anında herkes onu yardımına çağırır.

Bir ihtilâl başlayınca halk, hükümdarın sarayından evvel jandarma dairesine saldırır. O kütle pek iyi bilir ki sosyal yapıyı tutan sütun oradadır. Kanunları yırtmazlar, mahkemelere ateş vermezler- hattâ belediye başkanına da dokunmazlar, fakat jandarmayı öldürürler.

Bir kere set yıkıldı mı, sel her şeyi siler süpürür.

Ulviyetlerinin sırrın vakıf olmayan basit insanlar beni affediniz, çok mütevazi varlığınızı saklıyan perdeyi bir an için de olsa kaldırdığım için beni affediniz.

İçlerinizde neler tanırım ki kahramanca öldükleri halde bugün isimlerini bile bilen yoktur. Sizi Kuzeyde, Güneyde, şehirlerde ve kırlarda gördüm. Sizi gece ve gündüz, su baskınlarında, yangınlarda, bayramlarda, ihtilâllerde, katliamlarda, mahkeme salonlarında gördüm. Siz daima canlı bir kanundunuz. Kahredici değil koruyucu kanun.

Evlerinizin önünden geçerken bütün bir ömre karşılık olarak kapılarınızın üstüne yazdırmayı başardığınız şu görünmez ve esrarlı kelimeleri daima okudum : KORKUSUZ VE KUSURSUZ.

KAMU KURULUŞLARINDA İNSAN KAYNAĞI (1)

Çeviren : Şerit TÜTEN

İçişleri Bakanlığı

Tetkik Kuru Başkanı

Günümüzün oldukça kompleks hale gelmiş olan kuruluşları şöyle tarif edilmektedir : «Teşkilâtındaki her ferdin, mevcut görev ve sorumlulukları başarabilmesi için gayretlerini birleştiren plânlı bir sistem. Bu görevler, kişisel tercihlerden ziyade, teşkilâtın ortak gayesini başarıya ulaştırmak üzere paylaşılmış olup, çok zaman kişisel tercihlerle teşkilâtın ortak başarısı uyuşma halinde bulundurulmaktadır.» Böylece bir teşekkülün ana bölümü, evvelâ insan unsurundan ve ikinci olarak da, bir gayeye ulaşmak üzere bu insanlar arasında sistematik iş birliği çabasından meydana gelmektedir. Uzun vadeli beşerî gaye ya da ihtiyaçlardan herhangi biri ancak teşkilâtlı çalışmalara tabi kılınmaktadır.

Her kuruluşun başlıca temelini insan unsuru teşkil ettiğinden, teşkilâtın en önemli problemini de gene insan teşkil etmektedir. (Âmme hukukunda klîşeleşmiş olan «insanların devleti değil, kanunların devleti» tabiri, biraz da kelime oyunu sayılabilir. Bütün devletler, insanların devletidir. Devlete vücut veren birçok temel kanunların mevcudiyeti kabul edilmekle beraber, bir teşkilât olarak devletin, insanların bir araya gelmesinden meydana geldiği de bir gerçektir.) İnsan unsurunun gerek idarenin uygulama alanında, gerek organizasyon nazariyelerindeki inceleme yöntemi, başlıca, tarih, gelenekler ve bugünkü ihtiyaçlar olarak üç bölümde toplanmaktadır. Bu makalede, üniversitelerdeki çağdaş personel idaresi öğretimi ile,

(1) Yazan : H. George Frederickson : Assistant Professor, Dept. of P. Science, Maxwell Graduate School, Syracuse University, UDC. 35. 082.

Revue Internationale des Sciences Administrative dergisi Vol. XXXIII 1967 No : 4, Sayfa : 336 - 344

kamu kuruluşlarındaki gerçek uygulamaların, tarih, gelenekler ve bugünkü ihtiyaçların etkisi yönünden ayrıntılarını gösteren bir incelemesi yapılacaktır.

KONU YA GELENEKSEL YAKLAŞIM ŞEKLİ :

Devlet alanında ve Amerikan ders kitaplarında, tarih, gelenek ve bugünkü ihtiyaçlar yönünden konunun kapsamı, üniversitelerde, «Personel İdaresi» başlığı altında incelenmektedir. Genel bir deyimle, personel idaresi dersinde bir sınıf, zamanımızın geniş ve karışık toplumunda, yüksek niteliklere sahip personele duyulan şiddetli ihtiyacı inceleyecek ve bundan sonra da personel sistemini etkileyen tarihî ve geleneksel faktörlerin araştırılmasına geçecektir. Birleşik Amerika'nın ilk Cumhurbaşkanı'ndan birkaçından örnek olarak faydalanılmak suretiyle- liyakat sistemi «Merit System» anlatılmaya çalışılacaktır. Bundan sonra da, Amerika İç Savaşı ve kuruluşundan arta kalan Jackson'un demokratik felsefesiyle geliştirilen «Bozuk Çağ» ın geniş bir incelemesi yapılarak, Başkan Carfield'in öldürülmesi olayı ile devlet memurlarının tedricen zayıflamasına geçilecektir. Bu arada, «Bozuk Çağ» a karşı savaşıyan seçkin kişiler arasında, en azından Woodrow Wilson ile Theodore Roosevelt'in tartışması yapılacaktır. İncelemenin temeli böylece anlatıldıktan sonra, genellikle eyalet, County ve belediyeler kademesinde bugün dahi, patronaj ve iltimasın carî olduğu müşahade edilecektir. Geri kalan derslerde de, memurların daha fazla bozulmasını önleyecek ve daha iyi kalitede yetişmelerini sağlayacak çeşitli geleneksel «en iyi çareler» in bulunması ile uğraşılacaktır. Bu safhada aşağıdaki tali bölüm başlıkları genellikle işlenir : personel idaresi için teşkilât, liyakat ve politikacılar, memuriyete alış ve imtihan teknikleri, kadroların sınıflandırılması, ücret seviyeleri ve plânları, meslek içi eğitim, memur ilişkileri, ahlâki konuların idaresi, memur teminatı ve sadakatı.

Kamu personeli idaresi ile ilgili standart ders kitaplarında yukarıda gösterilen konular, bütün ayrıntılarıyla incelenir. Bunun sonucu olarak, personel kursları da aynı konuların tartışmalarını içine alır. Bu tarz çalışma, hernekadar konunun etrafı olarak aydınlatılmasını sağlarsa da- birçok öğrencinin görüşüne göre ise, kapsam olarak son derece ayrıntılı ve gereksiz şekilde nazardır. Böylece, öğrencilerin çoğu personel kurslarından, personel idaresine karşı kuvvetli bir tikslenme duygusu altında ayrılırlar. Bu öğrenciler, çeşitli kadroların sınıflandırılmasıyla ilgili geniş ve anlamlı bilgilerin bu gi-

bi kurslarda sür'atle ikmal edildiğini ileri sürmekte ve verilen bilgilerin, hiçbir zaman, örneğin, kadroların sınıflandırılması kavramının, teşkilatlanma fikirlerine, bürokrasiye, idareye ve genel olarak siyasi ilimlere daha geniş bir yaklaşımını gösteren bilgiler kadar ilgi çekici olmadığını iddia etmektedirler. Aksine öğretmen, personel idaresini uygulamalı bir ilim olarak kapsamakta ve geleceğin personel uzmanı olacak kursiyerlerin okulda, personel idaresi hakkında edindikleri ayrıntılı bilgilerle, çalışma hayatına daha mücehhez olarak gireceklerini kabul etmektedir. Böylece personel tekniklerinin bütün ayrıntıları ile nazari kavramların maharetli bir şekilde birleştirilmesinin en başarılı bir kurs olduğuna inanılmaktadır. Eğer bu başarılırsa, öğrenciler kurslarda sadece her şeyin yapılma şeklini öğrenmekle kalmayıp, niçin yapıldığını ve aynı konuda en akla yakın daha ne gibi alternatiflerin bulunabileceğini de öğrenmiş birer eleman olarak ayrılacaklardır.

KONU YA MODERN YAKLAŞIM ŞEKLİ :

Bu makalenin gayesi, personel idaresindeki ayrıntılı tekniklerin, daha, geniş bir kavrama olan yaklaşımını geliştirme olacaktır. Bu gayeyi gerçekleştirmek için, idare kavramının, daha önce de tarif edildiği gibi, bir amaca veya amaçlara varmak için, önce insan unsuru ve bunun yanında sistematik iş birliği çabaları olarak tekrarlanması gerekir. Böylece bir kuruluşdaki insanlar, arzu edilen bir amaca başarı ile varmak için kurulan sistemin önemli bir parçası olarak ortaya çıkmaktadırlar. İnsan, bir organizasyon için en azından, finansman, malzeme, makina v.s. kadar önemli bir kaynak olmaktadır. Bu bakımdan bir kuruluşun sistematik bir yolla malî kaynak ihtiyaçlarının değerlendirilmesi yapılırken, insan kaynağı ihtiyacının da değerlendirilmesi gerekir.

insan kaynağının kıymetlendirilmesinde, bu sistematik yaklaşım şeklinin etkili hale getirilmesi için, kavramların ve konuların gözönünde bulundurulması gerekli görülmektedir. Bu yazımızda, personel idaresinde insan kaynağının değerlendirilmesiyle ilgili en yeni bazı konular ele alınmak suretiyle, gene personel idaresinde ampirik karakter taşıyan bilgilerimizle, standart teknik ve uygulamaları birleştiren konuların münakaşasını yapmak mümkün olacaktır. Bu şekilde, ampirik ve teknik bilgiler, teşekkülün amaçları, idare ve sosyal ilimler kavramı üzerinde durulmak suretiyle, tamamen karıştırıl-

miş hale getirilecektir. Bu yaklaşım şekliyle öğrenilen veya öğretilenlerin faydalı olacağı muhakkak olmakla beraber, daha önemlisi- enteresan bir araştırma oluşumdur.

Aşağıdaki konuların listesi, insan kaynağının değerlendirilmesindeki bu sistematik yaklaşım şekline örnek olabilir ;

Personel idaresi çok dar mı tarif edilmiştir?

Kamu yönetiminde bugünkü teşkilât tipleri, teşkilât ile çevre arasında bir yavaşlama ya da bir uyumsuzluğu mu yansıtmaktadır?

Teşkilâtın amacının tam ve kesin olarak tayini mümkün müdür?

Personel alımı ve tayini hakkında tecrübe olarak neler biliyoruz?

Meslek tipleri ve sınıfları hakkında uygun bir genelleştirme mümkün müdür?

Kamu yönetimi alanındaki eğitim ile o memleketin genel kültürü arasındaki ilgi ve bağın derecesi nedir?

Gittikçe artan otomasyonun, kamu personeli konularına uygulanması ne şekilde olmalıdır

Personel İdaresi Çok Dar mı Tarif Edilmiştir?

Bir kuruluştaki insan unsuru esaslı kaynak olarak kabul edilince, o kuruluşun gayesine ulaşma derecesine de, çalışan insanların nitelik ve niceliklerinin geniş ölçüde etkili olacağı açık bir gerçek olarak ortaya çıkar. Sosyal ilimler için insan, sistemin kaynağını teşkil eder. İnsan kaynağının değerlendirilmesini etkileyen belirli «randıman kriterleri» vardır ve bunlar, teşkilâtın sistemi içinde neyin, hangi vasıta ile ve hangi şartlar altında yapılması gerektiğini gösterir. Bundan başka, personelin tek tip ücret sistemi, ya da keyfi ölçülerle verilen ücretler, ve ayrıca bürokraside görülen uygunsuz alışkanlıklar gibi çevreden gelen diğer bazı faktörler de insan kaynağının değerlendirilmesini etkilemektedir. Buradaki çevre ve sistem faktörleri birbiriyle ilgili olunca, değerlendirmenin çeşitli yöntemlerini bulmak mantıken kabil olmaktadır. Bu yöntemler bize, mevcut insan kaynağı ile, teşkilâtta istenen insan kaynağının optimal değerlendirmelerini verecektir. Bu konuda karara varılırken, çevre ve sistem faktörleri bir arada mütalâa edilmediği takdirde, optimal sonucun alınması beklenmemektedir.

Kamu personeliyle ilgili mevzuatın iki yoldan çıkarıldığı bilinmektedir : Teşri organı, genel memur politikası ile ücret seviyelerini. tesbit etmekte, Merkezî personel idaresi de> memuriyete alına, imtihan, yetki ve sorumluluk seviyelerinin ayarlanması gibi konuları saptamaktadır. Kuruluşların personel daireleri ise, imtihan listeleri içinden, en üst dereceyi kazanmış olanları seçme durumundadırlar. Diğer taraftan personel dairesi, bu seçimi yaparken teşkilâtının amaçlarını gerçekleştirecek bir ekibi seçme ve kurma zorunluğunda olduğunu gözönünde bulunduracaktır. İşe alma ile, amacı sağlayacak ekipleri kurma işlemlerinin, personel idaresi kurslarında görülmesi gerekir. Ancak, gerek personel idaresi eğitiminde, gerek uygulamasında, bu iki işlem, ayrı bölümler halinde ele alınmaktadır.

Açıkça belirtmek gerekir ki. bu alanda kayda değer en önemli adımı, teşkilâtın görevini en iyi başaracak ekibi kurabilme işleminin uygulanması teşkil eder. Bu güne kadar uygulanan geleneksel personel idaresi sisteminde bu safhaya hemen hemen en az önem verilmiştir. Böylece personel idaresi, memuriyete alma, memur seçimi, terfi, işten çıkarma ve buna ilâveten, memur teminatı, kadroların sınıflandırılması ve memur ahlâkı gibi konuları içine alan bir yöntem olarak tarif edilmiştir. Böyle bir tarifi, personel idaresini çok dar tuttuğu muhakkaktır. Her ne kadar, memuriyete alma teknikleri, imtihan teknikleri, personel sınıflandırmasının çeşitli şekilleri, personel sınıfları için ehliyet tesbiti gibi işlemler önemli olmakla beraber, insan kaynağı değerlendirilmesinin ancak bir safhasını teşkil eder. Üzülerek ifade edelim ki, personel idaresi eğitiminde standart ölçüyü bugün dahi bu sistem karakterize etmektedir.

Böylece. dar tarifi sonucunda bugün, personel idaresiyle ilgili yayınlarda ve öğretimde, insan kaynağının tesbitine doğru, iki yönlü bir yaklaşım metodu mevcut bulunmaktadır. Son yıllarda genellikle devlet dairelerinde bu çift yönlü yaklaşım usulünün değiştirilmesine doğru yeni adımlar atılmıştır. Bu şekilde, kuruluşların personel daireleri, merkezî personel organından yetkiler devralarak, sadece teferruat kararları vermekten kurtulmuş, genel personel politikasının tesbiti, bunların uygulanması ve işten çıkarmalara karşı itirazların incelenmesi gibi konularda da yetkili hale gelmişlerdir. Bunun yanında, gene personel dairelerine, merkezî personel dairesinden, memur tayini, nakil, terfi ve benzeri konularda daha fazla yetki devredildiğini gösteren uygun örneklerle rastlamak mümkündür. Hattâ Amerikan Federal hükümet organları seviyesinde, bazı kuruluşlara, gayelerine erişebilmek için, en iyi insan kaynağını kendilerinin

seçebileceği görüşüne dayanılarak, kendi personel politikalarını teskil etme yetkisi verilmiş bulunmaktadır. Bu eğilimler, modern idarede bozukluklarla mücadelenin en iyi şeklinin, ehliyetli insan kaynağının idare içinde iyi bir şekilde bulunmasına ve kullanılmasına bağlı olduğunu gösteren dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. Bu gelişme ise, sıhhatli bir ilerlemenin sembolüdür.

Son on yıl içinde, ilmi çevrelerde, insana kaynağının toplanması konusunda da kayda değer gelişmeler kaydedilmiştir. Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde, Rensis Likert'in yönetiminde yapılan uygulamalı bir araştırma, teşkilât içindeki gurup davranışlarının önemini gösteren birçok ayrıntıları açıkça ortaya koymuştur. Araştırma gurubunun çalışmaları, faydalı sonuçlar getirmiştir. Ferdin, teşkilât içindeki «rolü» hakkında yeni şeyler öğrenilmiştir (2) (3). Bu araştırmalarla, şimdi elimizde faydalanılacak uygulamalı yardımcılar var demektir. Bu araştırmada, teşkilâtın psikolojik gereklerine uyma ayrıntıları da gösterilmiş bulunmaktadır. Ayrıca, her yıl yeni yeni araştırmalara da rastlamak mümkündür.

Artık bugün yapılacak şey, bu araştırma sonuçlarının çok dikkatli bir sentezinin yapılarak, darlıktan kurtarılıp geniş bir tarif içinde, personel idaresi sistem ve eğitimine uygulanmasıdır. Böyle bir sentez, eğitim kitaplarına aktarıldıktan sonra, eğitimin mihrakını teşkil etmiş olacaktır.

Kamu yönetiminde Bugünkü Teşkilât Tipleri, Teşkilât ile Çevre Arasında Bir Yavaşılama, ya da Bir Uyuşmazlığı Yansıtmaktadır?

Kamu kuruluşlarının çoğunda personel sistemi, «kötü memurla savaşıma» modeli üzerine kurulmuştur. Merkezî personel idareleri ise, çeşitli teşekküllerin amaçlarına başarı ile ulaşabilmeleri veya ulaşamamaları konusunda çok az sorumluluğa sahip olmasına rağmen, personel idaresi ile ilgili yetkilerin çoğunu elinde bulundurmaktadır. Bunun ötesinde, merkezî personel dairelerindeki elemanların, oriyantasyon ve alışkanlıkları, özlük kural ve prosedürlerinin teknik

(2) Rensis Likert : New Patterns of Management. (New York : Mc Graw - Hill, 1961.)

(3) George Homans : The Human Group : (New York, Harcourt Brace, 1956)

aland ve çok sert ölçüler içinde uygulanması yönünde tecelli etmektedir. Konuya bu şekildeki yaklaşım genellikle personel idaresi literatüründe, kuruluşların amaçlarına varmalarında olumsuz etki yapmasından, oldukça fazla eleştirilmiş bulunuyor. Bu eğitim tarzım, Wallace S. Sayre, «teknğin amaçlara karşı zaferi» olarak nitelendirmiştir (4).

Eğer «kötü memurla savaşıma» modeli günümüzdeki devlet idaresinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak ise, ne gibi bir modele ihtiyaç vardır? Böyle bir modelin tarifini yapmadan önce, bunu etkileyen çevre faktörlerinin incelenmesi ve tartışılması gerekir :

Evvelâ., modern cemiyet, devletten, her geçen gün daha artan hizmet ve buna ilâveten hizmetlerin daha müttekâmil usullerle halka götürülmesini beklemektedir. İdare organları hemen her yıl, kamu ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni usuller ve kaideler ortaya çıkarmaktadır. Bunu sağlamak ve ekonomide yeterlilik elde etmek üzere de vergi nisbetleri üzerinde devamlı olarak durulmaktadır.

İkinci olarak, modern toplum, olaylar ve sonuçlarla, memur sorumluluğunu bir arada görmektedir. Eğer bir kasabada çöpler toplanmıyorsa ya da bir hava alanının emniyet sistemi iyi çalışmıyorsa, bununla ilgili olan sorumlu organlar, makul bir sebep gösterme zorundadırlar. Artık bu müesseseler, bu gibi problemleri yerinde ve iyi olarak halletmek üzere, iyi kalitede memuru, kendi usullerine göre seçerek, gerektiği mevkilerde kullanma zorundadırlar. Mes'elenin ağırlığı bu noktaya gelince, merkezî personel sisteminin dışında, her bakanlık veya kuruluşun kendi ihtiyaç ve usullerine göre en iyi memuru bulabilmek üzere, geliştireceği ayrı birer personel teşkilâtının kurulması zorunlu olmaktadır. Merkezî personel idaresi ise, bu derece ayrıntılı ihtiyaç ve uygulamayı geliştirememekte; zorunluluk bu gerçekten doğmaktadır.

Üçüncü olarak, modern toplum son derece teknik üstünlüğe sahiptir. Bu gerçek karşısında, idarenin sistem ve faaliyetleri de artan teknik imkânlarla sahip olma zorundadır. Gerek teknik maharet- gerek İdarî maharete en iyi şekilde «insan» sahip olabilir. Bu vasıftaki elemanlara sahip olma rekabeti ise, bugün oldukça hararetlidir.

Dördüncü olarak, modern toplum, çok sür'atli gelişmeleri ve buluşları karakterize eden bir toplum haline gelmiştir. Bu hızlı oluşu-

(4) Wallace Sayre : «The Triumph of Techniques over Purpose , Public Adm. Review, Vol. 8. (1948) P. 107.

mu karşılayabilmek için idare cihazı, son derece esnek olma, özellikle insan kaynaklarını bu gerçeğe karşı en iyi şekilde geliştirme zorundadır. Bu açıdan düşünülürse, iki yıl önce iyi sonuçlar verdiği söylenen bir memur alma sistemi, bu sür'atli gelişmeler karşısında tamamen demode hale gelmiş ve kabiliyetli elemanı seçerek alma imkânı ortadan kalkmış olabilir.

Bu dört toplumsal «gerçek» açık olarak kabul edilince, merkezî personel dairelerinin debdebeli bir şekilde uygulamaya çalıştıkları «kötü memurla mücadele» modelinin, artık devrini tamamlamış ve «sosyal ve İdarî mania teşkil eden kırtasiyecilik» ten dahi ileri gidemediği kolaylıkla anlaşılır.

Mevcut personel idaresi kuruluş tedbirleri ile, devamlı olarak değişen şartların çatışmasını önlemek üzere, alınacak tedbirlere, aşağıdakilerin eklenmesi gerekir :

a) Merkezî personel dairelerinin yetkileri azaltılarak, bunlar, genel personel politikasının tesbiti, genel kadro sınıflandırılması; kayıt ve sicillerin tutulması; göreve son verme ve maaş terfii ile ilgili itirazların incelenmesi gibi konulara inhisar ettirilmelidir.

b) Kuruluşların kendi personel dairelerinin yetkileri artırılarak, İdarî faaliyetleri başarabilecek elemanı seçme imkânı verilmelidir.

c) Kuruluşun en yüksek idarecilerinin, aynı zamanda personel işlerinde de en yetkili elemanlar olduğu peşinen kabul edilerek, kuru hışmı modeli, bu esasa göre ve onların etrafında bulunacak şekilde teşkil olunmalıdır.

d) Personel tedbirleri öngörülürken- idarenin kuruluş amaçları daima gözönünde bulundurulmalıdır.

e) Hem merkezî personel dairelerine, hem de kuruluşların personel dairelerine genellemeciler (generalist) de alınmalıdır.

f) Personel tedbirlerini, değişen ihtiyaçlara adapte olacak şekilde ayarlamalıdır.

Bu açıklamalardan sonra, artık kamu personeli kurslarında gözönüne alınacak esas noktanın, insan kaynağının gücü ile çağımızın toplumu arasında, yapıcı bir bağlantı kurma zaruretine dayanması gerektiği kolayca anlaşılır. Kamu hizmetinde yetiştirilenler, sosyal ihtiyaçlar ile, kamu personeli alanındaki uygulamalarda mev-

cut olan boşluk ve uyumsuzlukları asgariye indirmenin mücadelesini yapma zorundadırlar. Böyle bir mücadele, burada izahına çalıştığımız genel personel modeli uygulaması ile yapılabilir. Michel Crozier tarafından yazılan ve çağdaş Fransız bürokrasisini esas alan; gerek teknik, gerekse kavram bakımından son derece ayrıntılı bir test kitabı, bu konuda inceleme örneği olabilir (5).

Teskilâtın Amacının Tam ve ivesin Olarak Tesbiti Mümkün müdür?

Bir İdarî kuruluşun amacına başarı ile erişmesi, her şeyden önce bu «amaç» m kesinlikle tarif edilmiş olmasına ve dolayısıyla teşkilât elemanlarının iyice bilinmesine bağlıdır. Örneğin, bir şehir idaresinin çöpleri toplama ve imha etmesi gibi bir hizmetin amacını, hiçbir tartışma ya da aykırı görüşe meydan vermiyecek şekilde tarif etmek gayet kolaydır. Kesinlikle tarif edilen bu amaca erişmek için de, tekniğin son gelişmeleri kullanılarak, çeşitli alternatiflerden en faydalı ve optimal sonucu verecek olan uygulama yolu seçilebilir. Bu uygulamada insan unsuru ise, toplama ve kaldırma için seçilmiş olan vasıtanın daha verimli çalışması ve hizmetin zaman bakımından değerlendirilmesinde, daha olumlu sonuca varılmasını sağlama bakımından önemlidir. Böyle bir değerlendirme yapıldığı takdirde, gayeye erişme süresinin kısaldığı ve daha yüksek vasıfta hizmet görüldüğü, büyük bir ihtimalle, tesbit edilmiş olacaktır.

Üzüntüyle belirtelim ki- hükümet icraatıyla ilgili birçok işlemlerin amaçları, kesinlikle tarif edilmemiştir. Bu faaliyetlerin genellikle müphem ve bazen de çelişik karakter arzeden amaç tarifleri, idare ilmi ile uğraşan birçok yazarları, teşkilât sorunlarına karşı ilmi şekilde yapılan modern yaklaşım teşebbüslerini, geniş ölçüde eleştirmeye sevketmiştir (6). (Bu ilmi yaklaşım, makaleye konu olan sistemleri içine almaktadır ve belirli hipotezlerin tecrübelerle geliştirilmesi, bilgilerin iyi bir şekilde toplanıp değerlendirilmesi, muayyen devreli aksiyon kurslarının geliştirilmesi ve nihayet bütün bunların

(5) Michel Crozier : The Bureaucratic Phenomenon. (University of Chicago Press, 1964).

(6) Charles E. Lindblom, «The Science of Buddling Through», Public Administratioin Review, Vol. 19. 1959 Pp. 79 - 88.

John M. Pfiffner, «Administrative Rationality», Public Adm. Review Vol. 20. 1960. Pp. 125 - 132.

sonunda, herkesçe kabul edilebilecek bir amacın tesbit ve tarifini karakterize etmektedir. Şu noktayı açıkça belirtmek gerekir ki, teşkilâtta bulunan herkes tarafından ittifakla kabul edilebilecek bir amacın tesbit ve tarifi yapılmadan, bütün gayretlerimiz mantık ölçüsünden uzak kalacaktır.)

İnsan kaynağının en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak için, seviyesi ne olursa olsun, amacın bilinmesi başlıca temel unsur teşkil etmektedir. Örneğin, üniversite kuruluşları diğerlerine oranla daha açık bir amaca sahiptirler. Bunun yanında, insan kaynağının en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamak üzere, üniversite mensupları, araştırma, öğretim ve hizmetler alanındaki amaçlardan haberdar olarak, personel alanında alınacak kararların, kuruluşun amacına uydurulması için gerekli teşebbüsleri yapacaklardır. Eğer bu yapılabilirse - ki birçok üniversitelerin desantralize karakterleri dolayısıyla çok zordur - amaca varılması yolunda oldukça yüksek bir sonuç alınabilir. Eğer yapılamaz ise- üniversite veya kuruluş, gerileme eğilimi içine düşecektir ki, bu hal, bugün birçok eğitim müessesesi ya da resmi kuruluşları karakterize eden bir vasıf haline gelmiştir (7).

Kuruluşun aktüel amaçları ile kişisel kavramlar arasında fark bulunacağı için, kuruluşun idaresinden sorumlu olanlar, personelin, kuruluşun amaçlarını iyice kavramaları ve bu amaca varılması için kendi rollerinin ne olacağını da bilmeleri bakımından, insan kaynaklarını en isabetli şekilde değerlendirme zorundadırlar. Bu açıklamamızdan anlaşılmaktadır ki, kuruluşun amacına başarı ile ulaşması bakımından, personeli, bu amacın ve bunun içinde de kendi rollerinin kavranması bakımından yetiştirip birlikte hareket ettirmek mümkündür.

Son yıllarda iki tanınmış bilim adamı, amaca ulaşılmasında insan unsurunun iyi şekilde değerlendirilmesi görüşünü oldukça geliştirmişlerdir. Bunlar, Douglas Mc Greagor ve Chris Argyris'tir. Her iki nazariyeci, idarenin, elinde bulunan insan kaynağını kontrol edebilme derece ve başarısının, o kuruluşa karakterini veren en önemli unsur olduğunu kabul etmektedirler (8). Eğer bir idare, bütün ku-

(7) James D. Thompson and William J. Mc Ewan, «Organizational Goals and Environment», American Sociological Review, Vol. 23, 1958. Pp. 23 -31

(8) Douglas Mc Greagor, The Human Side of Enterprise. (New York : Mc Graw-Hill 1960)

Chris Argyris, Personality and Organization. (New York : Harper, 1957)

ruluşlarda personel için en önemli amaç ve faktörün ücret olduğu inancını taşırsa, birçok bakımlardan hataya düşmüş olacaktır. Aynı şekilde, idarede iyi bir kontrol sisteminin, sadece otorite ve hiyerarşiye dayanabileceği şeklinde bir ön yargıya sahip olmak da, aynı derecede hatalı olup, çalışma gruplarında esas otorite liderliğin, tabii liderlerde olduğu ve iyi bir kontrolün de ancak bu yolla kurulabileceği gerçeğini unutturarak, idareyi verimsiz hale getirebilir. Genellikle bu gibi yanlış idari görüşler, idarenin, beşerî amaçlara uygun hareket ettiği faraziyesine istinat ettirilir. Bir idarede asıl önemli olan ve ihtiyaç duyulması gereken sorun ise, beşerî amaç ve motivasyonların ne olduğunu gayet iyi tesbit ettikten sonra, bu amaçların, o idarenin kuruluş ve çalışma amaçları ile tam ahenkli hale getirilmesidir. Beşerî amaçlarla, teşkilât amaçlarının bu şekilde ahenkli hale getirilmesi, insan unsurunun değerlendirilmesini geliştirme yolunda en iyi bir yaklaşım şeklini teşkil eder ve kamu personeli eğitimi alanında da hayati bir konuyu içine alır.

Personel Alımı ve Tayini Hakkında Tecrübi Olarak Neler Biliyoruz?

Memuriyete alım ve tayinde halen uygulanmakta olan geleneksel usul, gerek esas nazariyeler, gerek uygulama metodu bakımından bir hayli eleştirilmektedir. Bu eleştirmelere iyi bir örnek olarak Norman Powell'in görüşleri özetlenebilir :

Memuriyete alma işlemi, aşağıdaki gibi bazı genel özellikler taşır :

- a) Personel alımında izlenecek usul, onları kullanan idare tarafından değil, merkezî personel dairesince tesbit edilmektedir.
- b) Seçme ve memurluğa atama işlemi, geniş ölçüde kanunî formalitelere tâbidir.
- c) Memuriyete alma, formalite olarak iyi düzenlenmiştir.
- d) Memurların başarılı ya da başarısız çalışmaları merkezî personel dairesinden ziyade ilgili kuruluşu ilgilendirmektedir; Merkezî personel organı ilk tayin formalitesini müteakip başka problemleri ele alabilmektedir.
- e) İşe alma formalitesi, memur olmak için imtihana girenlerin son derece kolay ve bol bulunur cinsten oldukları ve bunların,

gelecekteki uzun yarışma engellerinin ortaya çıkaracağı zorluklara tahammüle hazır olacak şekilde devlet memuriyetinin cazibesine kapıldıkları faraziyesine dayanmaktadır (9).

Bu listeye, (ister yazılı, ister sözlü olsun) memuriyet imtihanı işleminin- çalışkanlık, dürüstlük ve bağlılık gibi manevi unsurları tesbit etmekten uzak olduğu gerçeğinin de ilâve edilmesi mümkündür. Nihayet, imtihanı kazananlar, merkezî personel dairesince, sadece karşısında sayılar bulunan bir listeyi havi olup, ilgili daire, bu listenin başındaki üç veya beş isimden birini seçme yetkisine sahip bulunmaktadır.

Bütün bunlar bir dereceye kadar doğru olmakla beraber, kamu kuruluşları personel uygulaması ile uğraşan herhangi bir kimse şu gerçeği de gayet iyi bilmektedir : Kuruluşların kendi personel daireleri, yeni usuller keşfetmek ve uygulamakta oldukça acelecidirler; arzu ettikleri kimse kazananlar arasına girinceye kadar, merkezî personel dairesince gönderilen listeleri işleme koymakta ağır davranırlar; devamlı bir memuriyete girmesini sağlayacak işlem geliştirilinceye kadar, arzu ettikleri kimseyi geçici hizmetlerde çalıştırırlar; ve bunun yanında akla hemen gelmeyecek diğer dalavereli yollara başvurarak, biçimsiz bir sistemin ortaya çıkmasına ve işlemesine sebep olabilirler. Kuruluşların kendi personel idarelerinin daima böyle bir sistem yaratarak uygulayacakları kabul edilecek olursa, yukarda belirtilen ve geleneksel sisteme karşı yöneltilen eleştiriler kuvvetini hayli kaybeder. Fakat bu, reformlara ihtiyaç bulunmadığı anlamını da hiçbir zaman taşımaz.

Geleneksel memuriyete alma sisteminin en ciddi sonucu, sosyal davranışlarla ilgili değerlendirmelerde kendini göstermektedir. Düşük memur maaşları, yaygın kırtasiyecilik, bazı yetersiz idarecilerin mevcudiyeti, formaliteye son derece bağlı ve bu yüzden işleri daha da karışık hale sokan hukukçuların davranışları karşısında, hemen hemen bütün kitle muhabere araçları ve kamu oyu, kamu personeli hakkında yaygın ve kalıplaşmış peşin hükümlere sahip bulunmaktadır. Bu gibi peşin hükümler, çalışma hayatına atılmak isteyen birçok kimselerin, daha başlangıçta kamu görevi fikrini kafalarından atmaları sonucunu vermektedir. Bu durum pek tabii olarak kamu hizmetine fayda getirmeyip, - gerçek böyledir - uzun vadeli olarak

(9) Norman J. Powell, Personnel Administration in Government (Englewood Cliffs : Prentice - Hall, 1956) P. 175

ciddî reperküyonlara sebep olmaktadır. Kamu hizmetine severek girmiş olanların içinden en başarılı ve en kabiliyetli olanları da her zaman âmir mevkiine gelememektedir. Çok iyi olduğu kabul edilen bir memuriyete alma programı, kuruluş için mükemmel bir personel kadrosunu sağlayacak yegâne yol olmasa bile; bu alanda uygulanacak kötü bir sistem, hele peşin kötü hükümlerle de beslenir ise, muhakkak ki kamu personeli seviyesini son derece zayıflatacaktır.

Burada göstermeğe çalıştığımız yaklaşım şekli ile, kamu sektörü iyi eleman almak için, özel sektörün uyguladığı sisteme paralel bir işe alma metodu ile, insan unsuru pazarında eşit bir rekabete girişmek zorundadır. Bu davranış, her şeyden önce, kamu personeli ile özel sektör personeli arasında bir benzerlik bulunduğu inancını doğuracaktır. Bu anlayış, son zamanlarda, uzay araştırmaları ve diğer ilmî kamu kuruluşlarının merkez ve taşra personeline, meslek içi eğitim, dinlenme, sosyal ihtiyaçlar, sağlık yardımları gibi alanlarda, onları daha teşvik eder şekilde ve artan bir hızla uygulanmaktadır. İkinci olarak, daha iyi ücret ve menfaat sağlanacağı fikrini geliştirecektir. Üçüncü olarak da, daha iyi ve âdil işe alma sisteminin kamu yönetiminde de gelişmekte olduğu inancını verecektir.

İşte, sınıflarda yapılan öğretim sırasında, kamu hizmetine giriş sistemleri, burada gösterilen perspektif içinde izah edilirse, bu sonuca ancak tecrübe ile yaklaşılabilceği gerçeği ortaya çıkar. Konuyu bu görüşle ele almanın, işe alma alternatifi içinde, geleneksel öğretime nazaran, çok daha cesaret verici olduğu muhakkaktır.

Meslek Tipleri ve Sınıfları Hakkıyla Uygun Bir Genelleştirme Mümkün müdür?

Kamu yönetimi alanında öğrenim yapan kimseler, çeşitli tipteki bürokratların karakterlerini çözmeye çalışan birçok araştırma projelerini her zaman ellerinin altında bulabilirler. Bizim şu ana kadar bildiklerimiz şunlardır :

«Moralistler», «Menfaatçiler», «Müesseseciler», «Karma görüşle olanlar», «Memur seviyesini devamlı olarak yükseltmek isteyenler», «Uzmanlar», «İlgisizler», ve nihayet «Dengeciler». Bu araştırmalar, herbir kategoriye dahil şahısların, yaşlarına, dinlerine, eğilim ve etnik durumlarına göre daha da geliştirilebilir. Bu bulgular, bir kuruluştaki insanların farklı hareket etmeleri hakkında mevcut olan fikirlere mücerret bir katkıda bulunacağı gibi, bazı elemanların

özel, davranışlarının sebepleri hakkında bazı ip uçları verme bakımından faydalı olacaktır.

Personel eğitimi verenler, öğrencilerine, bu bulgulardan hangisinin, mevcut insan unsurunu değerlendirme uygulamalarına ne ölçüde etkili olabileceğini araştırmalarını tavsiye etmelidir. Öğretmen ve öğrenciler, memur seçim ve tayin politikasının, çeşitli tipteki kamu kuruluşlarının işleyişi hakkında, mevcut «bilgilerimiz» e istinat ettirilip ettirilemeyeceğini tartışmalıdırlar. Personel politikasını tesbit etme yetkisine sahip bulunanlar, mevcut bürokrasinin mahiyetini değiştirme teşebbüslerinde bu görüşlerden ne dereceye kadar faydalanabilirler? Böyle bir politika değişikliği, üst bürokrasinin sosyo-ekonomik ön yetiştirme seviyesini (background) genişletecek mahiyette bir memur tayini sistemini değiştirmekten farklı mı olacaktır? Eğer, yüksek seviyedeki idare kademeleri, esasen geniş sosyo - ekonomik «background» a sahip kimseler tarafından işgal edilmekte ise, böyle bir uygulama faydasız olacak; nisbeten orta derecede yetiştirme seviyesine sahip olanların alımı üzerinde durmak gerekecektir. Memur tipleri hakkındaki araştırmalar genişledikçe, bu cins soru ve tereddütlerin artması tabiidir. Bu tereddütler ise, çağdaş personel eğitiminin mihrakını teşkil etmelidir.

Kamu Yönetimi Alanındaki Eğitim ile O Memleketin (Genel Kültürü Arasındaki İlgi ve Bağın Derecesi Nedir?

Diğer toplumlarda (U.S.A. dışında), öğrenim yapanların çoğu, idarenin birçok alanı gibi, kamu personeli alanındaki uygulamalar hakkında da pek az şey bilmektedirler. Sadece son yıllarda, yabancı bürokrasileri inceleyen ve bunların, kendi sosyal ve tarihî temelleri ile bağıntısını arayan bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Mukayeseli kamu yönetimi olarak - ve son zamanda sür'atle gelişen - bir araştırma dalı, eğitim yapanlar ve uygulamacılar için, insan unsurunu değerlendirme yolunda oldukça faydalı bilgiler vermektedir.

Bu alanda, yazılmış olan eserler, henüz fazla olmadığından, personel idaresi eğitimi yapanlar, geleneksel Amerikan, İngiliz ya da Fransız personel modellerinden birini izah eden eserlerden faydalanma zorundadırlar. Bu zorunluluk onlara, çok zayıf bir mukayese yapma imkân ve sonucunu vermektedir; zira geleneksel sistemler, nev'i şahsına münhasır ve karışık modeller olup, bunun yanında,

uzun uygulama yıllarından sonra, gelişen toplum ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bir hayli değişikliğe uğramış bulunmaktadır.

Sür'atle kalabalıklaşan dünyamızda, insan kaynağının değerlendirilmesiyle ilgili eğitim yapan kimseler için, diğer memleketlerdeki uygulamaların nasıl ve niçin yapıldığını öğrenmek, büyük önem taşımaktadır. Bu bilgilerden, bizim deniz aşırı kuruluşlarımızın da faydalanması ve etkileneceği gerekir (10).

Gittikçe Artan Otomasyonun Kamu Personeli Konularına Uygulanması Ne Şekilde Olmalıdır?

Personel ile ilgili sicil ve işlemlerin merkez kuruluşlarında, iyi bir değerlendirmeye esas olmak üzere, otomatik sistemlerle tutulmasının, artık hayati bir önem taşıdığı genellikle kabul edilmektedir. Geniş bir alanı içine alan bir merkezî personel idaresi için düzenli memur sicil formlarına, iyi biyografilere ve başarılarının değerlendirilmesi sistemine sahip olmak, büyük değer taşımaktadır. Böyle bir kayıt ve dosya sistemine sahip olmak, gerekli bilgileri hemen ve yanlışsız bulabilmeye hakim olması bakımından- merkezî personel dairelerine kuvvet kazandırmakla beraber, dosya ve kayıtların düzenli olmaması halinde de, en fazla eleştirmeye tâbi tutuldukları bir noktayı teşkil etmiştir.

Bu alanda muhtemel bir otomasyonun uygulanmasına geçilmesi, normal olarak, personel dairelerinin, memur taleplerinin niteliğinde bir değişiklik yapmaları sonucunu verecektir. Böylece, tamamen rutin karakter taşıyan yazı işleri elemanı adedi tedricen azalacak ve aynı ölçüde, elektronik kayıt makinaları teknisyenleri sayısı da artmış olacaktır. Sonuç olarak, bir kuruluşta, eğitim, çeşitli ihtiyaç, ilgi ve yetenekler bakımından, personelin durumu değişecek ve bu hal, kuruluşun amacına başarı ile varma olanaklarını artıracaktır. Bu bakımdan, insan kaynağını değerlendirme teknik ve kuruluşları bu değişikliğe uyma zorundadırlar; aksi halde, kuruluşun başarıya ulaşması son derece yavaşlayabilir, hattâ gerileyebilir. Personel faaliyetlerinin esnek ve değişen şartlara çabucak intibak etmesi zorunluğu şeklindeki iki özellik, üzümlere ifade edelim ki, geleneksel sistemlerde çok ender bulunmaktadır. Müesseselerde otomasyona git-

(10) Makalenin bunu izleyen paragrafı, tamamen Amerikan personel idarecilerini ilgilendirdiğinden buraya alınmamıştır.

mek ise, yeknesak personel idaresi ve uygulaması üzerinde zorlayıcı bir etki yaratıp, çağdaş kamu personeli kaynağının değerlendirilmesi ile ilgili araştırmalara kuvvet kazandıracaktır.

*

* *

İnsan kaynağının değerlendirilmesiyle ilgili bu genel yaklaşım şeklini kullanmak suretiyle, başka çözüm yolları bulmak mümkündür. Böyle araştırmacı bir çalışmaya girmeden önce, aşağıdakilere benzer bazı ana soruları ortaya atmak faydalı olacaktır.

İdarî sorumluluğun kesin bir kriteri var mıdır?

Kamu personelinde, meslekten olanlarla olmayanlar arasında kesin çizgilerle, mantıkî bir ayırım yapmak mümkün müdür?

Personel ilişkileri problemlerinde, endüstri ile kamu kuruluşları aynı gelişme temposunu izlemekte midirler?

Meslekî gelişmeyi güçleştiren yan tesirlere karşı, etkili bloklar var mıdır?

Aynı mahiyetteki hizmetlere, eşit ücret ödemesini sağlayacak bir kadro sınıflandırması mevcut mudur? (Taadül)

Memurların terfii işlemlerinin ayırımında, idarecinin yetki hududu ne olmalıdır?

Karar alma olanaklarını değerlendirme bakımından, şahsiyet tesbiti testleri yeter ölçüde geliştirilmiş midir?

Rağbetteki toplumlarda, kıdemlilik, yegane uygun kavram olarak mı değer kazanmaktadır?

Örneğin, öğretmenler ve büro memurları gibi personelin grev yapmaları, acaba, demiryolu işçileri gibi endüstri alanında çalışanların grev yapmalarına kıyasla, daha büyük sarsıntılara mı sebep olur?

Memurların siyasî faaliyetlere katılmasını önleyen çok sert kayıtlamalar, onları, memleketin siyasî problemlerine karşı ilgisiz ve hissiz duruma sokmaz mı?

«İyi bir personel sistemi» kamu hizmeti anlamına geniş prestij kazandırarak, daha üstün vasıftaki personelin bu hizmetlere cezbedilmesini sağlamaz mı?

SONUÇ :

Personel konuları, gerçekte, sosyal ilimlerin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Esasında bu konular, sosyoloji, sosyal psikoloji ve psikoloji ilminde örnekleme metodu ile yapılan çalışmaların önemli bir kısmını içine alır. Gerçi son zamanlarda, personel idaresi konularının, tamamen farklı bir görüş açısından ele alınarak, uygulanan teknikler ve işlemlerin geniş araştırmalara tâbi tutulduğu kabul edilmektedir. Ancak, personel konuları araştırmasında kullanılan teknik ve özellikle olumsuz yaklaşım usulleri, tecrübî varsayımların (hipotez) köküne çok az inebilmektedir. Personel idaresi konularının sosyal ilim vasfını güçlendirecek ve anlamlı varsayımların uygulanmasını kolaylaştıracak yeni görüş tarzları bulma, bugün en fazla ihtiyaç duyduğumuz çalışma şeklini teşkil eder.

Bu yeni görüş tarzı (perspektif) ders verilen sınıflarda başlamalıdır. Kamu personeli eğitim kurslarında, nazari ve geleneksel teknikler ve sistemlerden ziyade, iş başında daha iyi öğrenileceği de kabul edilerek; politik, sosyal ve psikolojik tecrübelerin insan kaynağı üzerindeki etkileri, özlü şekilde incelenmelidir. Bu sistem, konunun, çok daha geniş ve yeni bir tanımlamaya kavuşmasını sağlayacak; aynı zamanda değişik bir pedagojiyi ortaya koyacaktır.

Sosyal ilimlerle uğraşan ilim adamlarının bu alandaki yazı ve araştırmaları arttıkça; ve bunlar insan kaynağının değerlendirilmesi sorunlarına uygulandıkça, tamamen yeni görüş tarzlarının ortaya çıkacağına inanmak gerekir. Böyle bir gelişmenin tedricî olacağı muhakkaktır; zira, geleceğin devlet memuru olacak kimselere bu görüşler henüz verilmektedir. Aynı zamanda, yarının devlet memurunun, personel problemlerini, içinde daha mutlu yaşayacağı dünyasının şartlarına intibak edecek ve tecrübelerden faydalanacak şekilde geliştirmesi kuvvetle ümit edilmelidir. Böylece, inanıyoruz ki, sosyal ilimlerle yaklaşım şekli, personel idaresi konularını etkileyen en emin unsur olacaktır.

İDARÎ COĞRAFYA

KELKİT İLÇESİNİN İDARÎ COĞRAFYASI

Güngör ERDOĞAN

Kelkit Kaymakamı

Öz :

- 1 — Coğrafi Durum
 - a — İlçenin yeri
 - b — Doğal yapı
 - c — Akarsular
 - ç — İklim
 - d — Ulaştırma
 - e — Bitki Örtüsü
 - f — Jeolojik Yapı
- 2 — Kelkit'in Tarihçesi
- 3 — İdari Durum
- 4 — Yerleşme Durumu
- 5 — İlçe Teşkilâtı
- 6 — Sosyal Yaşayış
- 7 — Ekonomik Durum
 - a — Tarım
 - b — Hayvancılık
 - c — Ormancılık
 - c — Ticaret ve Sanat

- d — Muhaceret
- e — Turizm
- 8 — Mali Durum
- 9 — Eğitim Durumu
- 10 — Sağlık Durumu
- 11 — Bayındırlık Durumu
- 12 — Genel Kanaat

I — Coğrafi Durum :

a — İlçenin Yeri :

Kelkit Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunur. Doğudan batıya doğru uzanan ve birbirini takip eden sıra dağlar arasında ikinci ve üçüncü şerit arasında yer alır. Doğusunda Bayburt, batısında Şiran. Kuzeyinde Gümüşhane Merkez İlçesi, güneyinde Çayırılı. Erzincan Merkez İlçesi, Refahiye bulunur.

b — Doğal Yapı :

İlçe Merkezinin denizden yüksekliği 1500 metre olup 1925 kilometrekarelik bir alana sahiptir. İlçe içerisinde en yüksek nokta, Erzincan İli ile sınır teşkil eden Akdağ üzerinde bulunur (2710 m.). Aynı zamanda birer geçit yeri durumunda bulunan Pöske ve Köse dağları da ikibin metrenin üzerine çıkmaktadır. Genel olarak dağlık bir arazide kurulmuş olan İlçede Kelkit ve Salyazı Ovaları zirai gücün merkezini teşkil eder.

e — Akarsular :

Çimen Dağından çıkan Sadak Deresi ile Salyazı Ovasından kopup gelen Koşmaşat suyu İlçe Merkezini hemen geçtikten sonra birleşerek Kelkit Çayı adı altında batı yönünde Akışlarına devam ederler. Su debisi mevsimlere ve yağışlara göre büyük değişiklikler gösterir. İlkbaharda devamlı erozyon sonucu çamur renginde ve çok güçlü olarak akan Kelkit Çayı yatağı civarında beş köyümüzü devamlı tehdidi altında tutar. İlçenin bütün suları Kelkit Çayın karı-

sır. Baharla birlikte canlanan yazın kuruyan veya suyu çok azalan dereler de mevcuttur.

c — İklim :

Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgeleri arasında yer alan ve geçit mevkiinde bulunan Kelkit’de iklim her iki bölge özelliklerini aksettirecek niteliktedir. Bununla beraber genellikle Doğu Anadolu Bölgesi iklim özellikleri hakimdir. Kışın uzun ve Doğu Bölgesini aratmayacak kadar sert, geçer. Kısa bir bahar mevsimini takiben yaza geçilir. Yaz mevsimi ise serin ve yağışsızdır. Yağış daha çok kışın kar, Nisan, Mayıs, Ekim aylarında yağmur şeklinde görülür.

d — Ulaştırma :

Kelkit İlçesi İli olan Gümüşhane’ye 76, Erzincan İline 78. batısında bulunan Şiran İlçesine 31 kilometre uzunluğunda stabilize yollarla bağlıdır. İlçeyi Erzincan ve Gümüşhane’ye bağlayan 137 kilometrelik kısmın asfaltlanması düşünülmektedir. İlçede civar ilçelere göre canlı bir trafik faaliyeti mevcuttur. Malatya, Elâzığ- Tunceli gibi bazı iller Karadenizle Trabzonla ilişkilerini Erzincan - Kelkit - Gümüşhane yolu aracılığı ile kurarlar. İlçe halkının ekonomik hayatında önemli yeri olan Trabzon’a ve Erzincan’a kışın birer otobüs yazın ise günde minibuslerden ayrı olarak iki veya üçer otobüs hareket eder.

c — Bitki Örtüsü :

Genel olarak dağlar çıplaktır. Her köye ait bir köy koruluğu mevcut olup umumiyetle bu koruluk köye hakim küçük bir parça yamacı kaplar, Koruluğun korunması işi İlçede her ne kadar Orman teşkilâtı varsa da daha çok Köy Muhtarının ve köylüyü ilgilendirir. Bozuk Orman vasfında bir kısım ormanlık bölge İlçesinin batısına ve kuzeyine rastlar. Gün geçtikçe ziraat arazisi lehinde daralan meralar ve otlaklıklar ise yüksek dağ başlarında ve bazı yamaçlarda bırakılmıştır. Akarsu boylarınca gayet sık ve güzel düzenlenmiş kavaklıklar ve söğütliklere rastlamak mümkündür. Her ne kadar Kelkit’in altı bağlar olarak bilinmekte ise de bu Kelkit’imin ifadesine göre Kelkit civarında birleşen iki derenin bağlanışını ifade etmektedir. Kelkit’te bağcılık yapılmamaktadır.

f — Jeolojik yapı :

Jeolojik devirlerden dördüncü zamanda meydana gelmiş olan kıvrımlar sırasında teşekkül eden Vadi oluklarından birisi de ilçenin içinde bulunduğu kuzeyde İzmit Körfezinden başlayarak Hendek Düzce Bolu ve parçalanmış olarak Tosya, Boyabat ve doğuda Kelkit Çoruh çöküntü oluğudur, ilçenin sınırları içerisinde çöküntü olduğu parçalanmamış olarak tek bir oluk halindedir. Nisbi yükseklik fazladır. İlçe merkezinde vadi genişleyerek bir tek taban ovası haline

gelmiştir. Çöküntü oluğunun çevresi Türkiye'nin belli başlı deprem bölgelerinden birini teşkil etmektedir. Kelkit ilçesi de Erzinan depremi sırasında büyük hasar görmüştür.

2 Kelkit'in Tarihçesi :

Kelkit'e 20 km. uzaklıkta bulunan Sadak Köyümüzdeki halen mevcut kalıntılar burada Romanlılar'a ait büyük bir şehrin zamanında mevcut olduğunu göstermektedir. Köylü tarafından taş temini için imha edilmiş Romalılar'a ait olduğu kuvvetle muhtemel surlar kalıntısı halen ayaktaadır. 8. Yüzyılda Kelkit Peçenek Türkleri tarafından işgal edilmiş ve muhtelif Peçenek boyları Kelkit Vadisine yerleşmişlerdir. Bu boylardan başkanı Kilki olan bir boy bugünkü Kelkit merkezinde vatan tutmuş olup İlçe adını bu beyin isminden almıştır. Halk arasında İlçenin bir diğer adı da Çiftliktir. 1071 de Anadolu'nun fethi ile birlikte Selçukluların, 1243 Köse Savaşını takiben Moğolların büyük bir kolu olan İlhanlıların hakimiyetine giren Kelkit daha sonra Akkoyunlu Devletinin bir beldesi olmuştur. Fatih Sultan Mehmet 1473 Otlukbeli Savaşından sonra Kelkiti de Osmanlı topraklarına katmıştır. Kelkit'in ilçe oluşu 1840 tarihlerine rastlamaktadır. Osmanlı imparatorluğunun son yıllarında Kelkit bir ara. Rusların eline geçmiş ve Ermeni istilasına uğramışsa da 17.Şubat.1968 de tekrar ebediyen payidar kalacağı sahiplerine kavuşmuştur. 17 Şubat kurtuluş bayramı ilçe merkezinde coşkun şenliklerle kutlanmaktadır.

3 — İdari Durum :

İlçemiz merkez ve Köse Bucaklarına ayrılmıştır. Merkez bucağına 84 köy bağlıdır. 15 köy ise Köse Bucak merkezine bağlanmıştır. Kese Bucağında mazisi 15 sene önceye giden bir belediye teşkilâtı kurulmuştur. Bucağın tazyikli içme suyu, elektrik ve kanalizas-

yonu, parke döşeli geniş bir ana caddesi ihtiyaçlara uzun süre cevap verecek nitelikte ikmal olunmuştur. Tüm Bucak teşkilâtım içine alacak kapasitede yeni bir Belediye binası da bulunmaktadır. Bucakta ayrıca Orman Bölge Şefliği T.T.T. teşkilâtı, Tarım Kredi Kooperatifi, Sağlık Ocağı tesisleri de bulunmaktadır. 1985 sayımında nüfusu ikibini aşan Salyazı köyünde de 1968 yılında Belediye kurularak faaliyete geçmiştir.

İlçe Merkezi üç Köse ve Salyazı kasabaları da ikişer mahalleden kuruludur. 1965 sayımına göre İlçenin genel nüfus toplamı 53813 tür. Bu nüfusun 4321 adedi İlçe merkezinde oturur. 1980 ve 1965 sayımlarına göre İlçe Merkezi ve kasabaların nüfusu aşağıya çıkarılmıştır.

Beldenin adı	1960 Sayımı	1965 Sayımı
Kelkit	3 900	4 321
Köse	1 730	2 381
Salyazı	2 366	2 093

Görüldüğü üzere Salyazı da nüfus azalma kaydetmiştir. Bunun başlıca sebebi muhacerettir. Son sayıma göre nüfusu binin üzerinde olan köylerimizin sayısı dokuz; beşyüzün üzerinde olanların sayısı ise yirmiyedidir. Nüfus yoğunluğu 26 dır. Bir iki köy hariç tutulursa köyler toplu ve tek mahalleden ibarettir. Ovalar ve vadiler arasına serpilmiş durumda bulunan köylerimiz arasındaki mesafe ençok 5 km. en az 200 metredir. İlçe Merkezi kendi adıyla anılan genişçe bir ovada kurulmuştur.

4 — Yerleşme Durumu :

İlçe merkezinde binalar sağlık şartlarına uygun olarak inşa edilmektedir. Eski tip binalar Doğu Anadolu Bölgesinde sık görülen toprak damlı olup bundan yavaş yavaş vaz geçilmekte, inşaat malzemesi olarak çimento, taş, tuğla, demir v.s. kullanılmaktadır. Bu gelişmede halkın görgü ve bilgisinin artması ile beraber Trabzon da yeni kurulmuş olan Çimento Fabrikasının da muhakkak rolü olmaktadır. İlçe gezginci kabilelerin geçit yeri durumundadır. Bilhassa bahar mevsiminde birçok gezginci kabileler muhtelif istikametlerde ilçeden geçerler. İlçe Merkezinde Kaymakam, Mal Mü-

dürü, Özel İdare Memuru, Veteriner, Pancar Bölge Şefliği mensupları, Ziraat Bankası personeli ve Orman Bölge Şefi için lojmanlar bulunmaktadır. Ev kiralari normal olup en çok 250 lira civarındadır. Sağlık Bakanlığı Personeli için köylerde ve ilçede lojmanlı Sağlık Ocakları inşa edilmiştir.

5 İlçe Teşkilâtı :

İçişleri Bakanlığı : Kaymakam, I Bucak Müdürü, Tahrirat Katibi Nüfus Memuru. İki Nüfus Katibi, bir şoför, iki Müstahdem.

Emniyet Komiserliği : Bir Koni ser altı Polis Memuru, dört bekçi

Jandarma Komutanlığı : Üç assubay (en kıdemlisi İlçe Jandarma Bölük Komutanlığına vekalet etmektedir). Beş uzman çavuş

Adalet Bakanlığı : Bir savcı yardımcısı, iki hakim muavini, bir kadastro hakim yardımcısı, noter ve icra memuru yetkili bir baş katip, bir Savcılık iki mahkeme zabıt katibi, iki mübaşir, iki gardiyan iki müstahdem.

Millî Savunma Bakanlığı : Askerlik Şubesi Başkanlığına vekaleten bakan bir personel yüzbaşı, bir katip.

Millî Eğitim Bakanlığı : İlk Öğretimde çalışan görevli öğretmenlerin sayısı 126 dır. Müdür olarak görevli olanların sayısı 79 dur. İlçe de ayrıca 15 adet de vekil öğretmen bulunmaktadır.

Ortaokulda ise bir Ortaokul Müdürü bir Yardımcısı ve ayrıca altı öğretmen bulunmaktadır.

Tarım Bakanlığı : Bir Ziraat Teknisyeni, üç Ziraat Teknisyen yardımcısı, bir Daktilo Memuru, 1 Şoför, bir hademe, sayıları mevsimlere göre değişen (üç veya altı) selektör makinisti.

Bir Veteriner, bir Hayvan Sağlık Memuru, bir Şoför, bir Hademe, iki boğa bakıcısı.

Bir İlçe Merkezinde diğeri Köse Bucak Merkezinde olmak üzere iki Meteoroloji Memuru.

Sağlık Bakanlığı : Bir pratisyen Doktor, (bir serbest çalışan Hekim) üç sağlık Memuru, altı köy Ebesi, bir Hemşire Yardımcısı, Bir Ambar Memuru, bir Şoför, bir Aşçı, beş Müstahdem.

Maliye Bakanlığı : Bir Mal Müdürü, bir Muhasebe Memuru, bir mukavemeli Hazine Avukatı, bir Millî Emlâk Memuru, bir Veznedar, bir Tahsil Memuru, iki Vergi Memuru, üç Tahsildar, bir hademe, bir Gece Bekçisi.

Tapu Kadastro : Bir Tapu Sicil Muhafızı, iki Tapu Sicil Katibi, bir hademe,

Bir Tapulama Müdürü, altı Kadastro Teknisyeni, iki Kontrolör, bir daktilo Memuru, bir Şoför, bir Hademe.

Müftülük : Bir Müftü, bir Katip, iki Kuran Öğreticisi, dört İmam dört müezzin, yirmibir ücretli kadroda köy İmamı

Özel İdare Memurluğu : Bir Özel İdare Memuru, bir Varidat, bir tahsilat Memuru, bir varidat katibi, üç Tahsildar, bir Hademe.

Belediye Başkanlığı : Bir Belediye Başkam, bir muhasebe Memuru bir tahsildar, bir Zabıta Memuru, beş Müstahdem, bir Şoför,

İşletme için bir Tahsildar, iki Makinist, bir Elektrik Şebeke Memuru.

P.T.T. Müdürlüğü : Bir P.T.T. Müdür V., iki telefon hizmet Memuru, bir Köse Şube Memuru, bir hat Bakım Memuru, bir yaya dağıtıcısı, dört atlı dağıtıcı.

Ziraat Bankası : Bir Banka Müdürü, bir Muhasebeci, bir Şef Muavini bir Veznedar, bir Gişe Memuru, üç Takip Memuru, bir Gece Bekçisi, bir Hademe.

Şeker Bankası : Bir Banka Müdürü, bir Muhasebeci, bir veznedar, bir Gişe Memuru, İki Takip Memuru, iki Müstahdem.

Pancar Bölge Şefliği : Bir Pancar Bölge Şefi, iki fen Memuru üç Şoför, iki Müstahdem, mevsimine göre değişen (beş - on iki) müstahdem çavuş kadrosu.

Tekel Memurluğu : Bir Tekel Satış Memuru, bir Müstahdem, bir Bekçi.

Orman Bölge Şefliği : Biri Köse Bucak Merkezinde olmak üzere iki Orman Bölge Şefi, altı Orman Muhafaza Memuru, bir Katip, bir Hat Bakıcısı, bir Şoför. iki Müstahdem.

6— İlçe Merkezinde Sosyal Yaşayış :

Uç yolun kesiştiği bir yerde kurulmuş olmasına rağmen iktisadî canlılık haftanın bir gününe, pazar kurulan Cumartesi gününe inhisar eder. Sair günler İlçede trafik yönünden bir canlılık ve bir hareket olmakla beraber bu hal iktisadî olmaktan uzaktır.

Aydınlatma elektrikle olur. Belediyeye ait iki dizel motordan geceleri günün kararmasından saat 24 e kadar ve pazar günleri saat dokuzdan onikiye kadar ceryan verilir. Halen İlçe Merkezinin üzerinden geçen Toprak - Su kanalından yararlanarak Şehirin hidroelektrik sistemine kavuşturulması pek ala mümkün olup bu yönde Belediyenin çaba sarfetmesi gerekir. Şehir içme suyu kifayetsizdir. Mahallelere münavebe ile su verilmektedir. Şehir inkişaf sahası durumunda olan ve Hastane, Hükümet Konağı, Ortaokul gibi bir çok resmî binanın da bulunduğu kesime su hiç çıkmamaktadır. İçme suyunda kireç nisbeti normaline göre çok yüksektir. İlçe Merkezinde en az 800 kişilik modern bir Sinema Salonu, Turistik belgeli bir otel Belediye tarafından inşa edilmiş yakında işletmeye açılacaktır. Kanalizasyon teşkilâtı ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Merkezde şahıslara ait sekiz otel, beş lokanta, ikisi Belediyeye ait yedi fırın, üç han, ve yine mülkiyeti Belediyeye ait bir hamam iki umumî Tuvalet bulunmaktadır.

Hükümet Konağı eski tiptir. Kalorifer teşkilâtının olmayışı yüzünden uzun ve sert kış olan bu Bölgede soğuk mevsimlerde ısınmak bir problem olmaktadır. Zaten ihtiyaçlara da tam olarak cevap vermekten uzaktır İl.

İlçemiz hudutları içerisinde hiç bir azınlık yoktur. Halkın tamamı ana dili olarak türkçe konuşur. Bir kısmı köylerimiz daha yakın olduğu için Ekonomik ilişkilerini Erzincan ile kurmuşlardır.

7 — Ekonomik Durum :

a — Tarım :

İlçe arazisinin yüzde elli iki nisbetindeki alanında ziraat yapılmaktadır. Ziraatla uğraşan çiftçi aileleri aynı zamanda hayvancılık da yapmaktadırlar. İlçemizin kırkbeş köyünde hayvancılık ziraat ürünlerinden daha fazla gelir getirmekte ve bu köylerde tarım geliri aile bütçesinde ikinci sırayı işgal etmektedir. İlçede başlıca zirai

mahsuller 1967 yılma göre ekiliş sahası ile aşağı ve elde edilen ürün itibarı ile aşağı cetvelde gösterilmiştir

<u>Cinsi</u>	<u>Hektar</u>	<u>Tun</u>
Buğday	15 100	10 000
Arpa	10 000	12 000
Yulaf	5 600	4 000
Fasulye	70	50
Mercimek	900	700
Patates	360	4 500
Seker Pancarı	910	26 000

Üretilen buğday daha çok mahallinde kullanılır. Pancar ise Erzincan Şeker Fabrikasına sevk edilir. 1965 yılında Şeker pancarından ilçemize 4 307 850 lira girmiştir. Şeker pancarı ekimi ile birlikte halk sun'î gübre kullanmasını, haşere mücadelesini, küsbeden yararlanmak yolu ile besicilik yapmasını öğrenmiştir. Üretilen diğer mahsullerde daha çok Kelkit ihtiyaçlarına cevap verecek miktarda olmaktadır. Mahsulün fazla olduğu yıllarda, ihtiyaç fazlası civar Vilayetlerde değerlendirilir.

Çiftçimizin yan geliri olarak arıcılık, meyvecilik her geçen gün gelişmekte, fenni kovanlar petekle yapılan arıcılığın yerini almaktadır. Kelkit'teki meyvecilik ve sebzeçilik çalışmalarına bundan onbeş yıl önce başlanmış olmakla beraber bu yolda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Özen, Söğütlü gibi köylerimizde cins itibarıyla kaliteli elma yetiştirilmektedir. Köylerimizde ekimine yeni başlanılmış olan korunga ve yonca hayvan yemi temini bakımından çok faydalı olmaktadır. Halk arasında bük tabir edilen akarsu kenarındaki kooperatif kavaklıkları, köy sığütlükleri kerestelik ağaç yönünden köylü ve kentli için büyük birer gelir kaynağı olmaktadır.

b — Hayvancılık :

İlçe baki genellikle Memleketimizin diğer yanlarında olduğu gibi tarım ve hayvancılığı bir arada yürütmektedirler. Fakat özel olarak hayvancılığın temel geliri teşkil ettiği, tarımına yan gelir

sağlamak veya yine hayvanlara saman ve sap temini için yapıldığı çoğunlukla dağ köylerimiz olmak üzere 15 - 20 kadar köy mevcuttur. İlçenin hayvancılık durumu aşağıya çıkarılmıştır.

<u>Cinsi</u>	<u>Sayısı</u>
Koyun	80 769
Sığır	64 700
Keçi	24 311
Manda	3 565
Merkep	3 300
At	1 658
Katır	42

Arazinin engebeli oluşu, hayvancılık için iklimin uygunluğu karşısında Kelkit'te hayvancılığın Devlet tarafından ön plana alınarak teşviki gerekir. Bu maksatla İlçede besiciler arasında bir kooperatif kurulmuş olup- Ziraat Bankası kredileri ile kooperatif çalışmalarını yıldan yıla geliştirmektedir. Büyük baş hayvan neslini İslah çalışmaları da faydalı olmakta ve bu maksatla İlçe merkezindeki Boğa ahırında 11 adet cins boğa Özel İdare imkânları ile beslenmektedir. İlçedeki hayvansal ürünlerin tahmini üretim miktarları şöyledir :

Peynir	750 ton	Sığır derisi	1 400
Yağ	230 »	Manda »	100
Yumurta	2 milyon	Koyun »	14 300
Süt	1 milyon lt.	Keçi »	8 200

Kümes hayvanları da. bol miktarda yetiştirilmektedir. Üçüncü Ordunun Erzincan'a gelişi bu tür yiyecek maddelerine karşı talebi artırmış ve sonuç olarak fiyatlarda da artış olmuştur. Kelkit Çayının yukarı kesimlerinde Alabalık aşağı kısımlarında ise bol miktarda Sazan balığı çıkarılmaktadır. Yalnız avlamada dinamit kullanılması, avlama mevsimlerine dikkat edilmemesi yüzünden alabalık nesli azalmış durumdadır.

e — Ormancılık :

İlçe hudutları içerisinde 7800 hektarı bozuk koru, 4500 hektarı bozuk baltalık olmak üzere bir miktar orman bulunur. Köse Dağında 250 hektarlık, Yuvacık Köyünde de 800 hektarlık iki alanda ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Ormanlardan hiç bir şekilde istihsal yapılmamaktadır. Ormanların kapasitesi buna müsait değildir. Biri İlçe merkezinde diğeri de Köse Bucağında iki Orman Bölge Şefliği kurulmuştur.

ç — Ticaret ve Sanat :

Kelkit'de 643 adet küçük esnaf bulunur. Bunların bir kısmı ticaret bir kısmı da küçük sanatlarla uğraşır. Kelkit'de Ziraat Bankası 1928 yılında kurulmuştur. Pancar müstahsilinin kredi taleplerini karşılamak ve bankacılık hizmetlerinde bulunmak üzere 1965 yılında da Şeker Bankası kurulmuştur.

Haftanın cuma günleri Köse Bucağında, cumartesi günü de İlçe Merkezinde pazar kurulur. Bu pazarlarda daha çok ihtiyaç fazlası tarımsal ve hayvansal ürünler satılır. Bunların karşılığı olarak köylümüz yiyecek (sebze, meyve, tuz v.s.), giyecek, yakıt (gazyağı) alır.

İlçede küçük sanatlar pek fazla gelişme göstermemiştir. Enerjilerini kendilerine ait motorlardan temin eden iki - üç hızarhane bir araba tamir atölyesi dışında işyerleri yoktur. Hidroelektrik temin edilirse bu vadiye bir ilerleme beklenir. Şehir içindeki bir çok dükkanda helva, ayakkabı, kumaş biramda satılır. İlçeye bağlı Gümüş- göze Sütveren, Gödül köylerinde linyit kömürü ocakları mevcut olup İlçenin kömür ihtiyacını tamamen Erzincan, Gümüşhane gibi yakın illerin ihtiyaçlarını da kısmen bu ocaklar karşılamaktadır. Yılda tahminen 150 000 ton civarında kömür çıkarılmaktadır. İşletmelerin münferit olarak çalışması sermaye ve teşkilatlanma yönündeki kıfayetsizlik sonucu olarak istenilen miktar ve kalitede üretim yapılmamaktadır. Kömür fiyatları da bu sebeple istikrarsız olmakta ve mevsimlere göre değişiklik göstermektedir. Yazın 130 liraya sayılan kömür kışın 250 liraya çıkmaktadır. Yakacak odun civardan sağlanmakta ve tonu kırılmış olarak 200 liraya satılmaktadır.

d — Muhaceret :

Şiddetli nüfus artışı buna karşılık iş sahalarının açılmayışı toprağın asırlar boyu işlenmesi sonucu verimsiz hale gelişi, ilmi metotlarla tarım ve hayvancılık yapılamaması neticesi olarak Kelkit üzerinde üreyen insanları besliyememektedir. Yaşı 18 - 40 arasındaki hemen bütün köylüler zaman zaman İstanbul, Ankara, Trabzon gibi büyük illere akın akın çalışmaya giderler. Son yıllarda bu kentler" ilâveten Almanya, Hollanda, Belçika gibi işçi talep eden dış Ülkeler de eklenmiştir. Nüfus artışı pek çok almakla beraber İlçenin genel nüfus artışı aynı nisbeti bulmamaktadır. Hatta bazı yerleşme merkezlerinde nüfus azalma kaydetmektedir. Bunun tek izahı muhacerettir.

e — Turizm :

ilçe turistik değerlere sahip değildir. Sadak Köyündeki tarihi bir kaç kalıntı bir tarafa bırakılırsa İlçede tarihi önemi haiz bir eser mevcut değildir. İlçeye yakın bir uzaklıkta bulunan Aksöğüt Bükü Kelkit Çayı kenarındaki bazı kavaklıklar şehir halkının dinlenme günü itibar ettiği yeşillik alanlardır.

8 —Mali Durum :

Maliye gelirlerinin son üç yıllık durumu şöyledir :

Yılı	Haliye	Tahsilat	Sabika;	Tahsilat
	Tahakkuk		Tahakkuk	
1965	647 406	517 992	823 790	263 650
1966	237 150	201160	623 076	163 759
1967	483 304	339 262	779 960	255 693

Maliye gelirlerinin büyük bir kısmını gelir vergisi, tapu harçları banka muamele vergisi ve mahkeme harçları sağlamaktadır. Bunların son üç yıl içerisindeki durumları aşağıya çıkarılmıştır.

Gelimi cinsi	1965	1966	1967
Gelir Vergisi	227 711	138 063	228 187
Tapu Harçları	148 273	94 496	228 947
Banka Muamele Vergisi	42 647	52 210	65 164
Mahkeme Harçları	29 263	27 811	44 553

Son üç yıllık, mukayeseli Özel İdare gelir durumu ise şöyledir :

Yılı	Haliye		Sabıka	
	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1965	142 594	137 351	18 919	17 493
1966	461 357	154 672	7 742	7 742
1967	169 734	465 439	15 228	14 829

Vergi mükelleflerinin yıllara göre artış durumu her iki saymanlıkta da artış göstermiştir. Mal Müdürlüğü gelirleri bakımından bu artış şöyle olmuştur.

Mükellefin nevi	1965	1966	1967
Gelir vergisi mükellefi	710	948	1 053
Tapu vergisi mükellefi	4 288	6 945	8 115
Damga Resmi mükellefi	312	317	320
Mahkeme Harcı mükellefi	255	480	316

Kelkit Belediyesi bütçe durumu ise şöyledir :

Yılı	Haliye		Sabıka	
	Tahakkuk	Tahsilat	Tahakkuk	Tahsilat
1965	353 122	352 549	4 279	1280
1966	262 279	261 644	3 599	1105
1967	581 861	575 518	2 821	440

9 — Eğitim Durumu :

İlçe Merkezinde iki adet ilkokul bulunmaktadır. 1968 - 69 ders yılında öğrenci çokluğu nedeni ile kısmen çift eğitim yapılmaktadır. Köylerimizin yüzde sekseninde okul bulunmaktadır. En geç üç veya dört yıl sonra yüz köyümüzün tamamında okul yapılmış olacaktır. Fakat köy nüfus artışı sonucu olarak bir süre sonra okullar ihtiyaca cevap veremeyeceği için ekler yapılması gerekecektir. 1967 yılında on derslikli altı köy okulu 1968 yılında ise 13 derslikli dokuz okul yapılmıştır. Okul için köylülerin iştiraki fevkalade tatminkâr olmaktadır. Köylü okulun arsasını bahçesi ile birlikte temin etmekte ve ayrıca okulun taş ve kamunu çekmekte bunu çekemediği taktirde tek derslikli okullarda 8 000 çift derslikli okullarda 10 000, üç derslikli okullarda ise 12 000 lira ödemek durumundadır.

Ortaokulda ise 376 öğrenci bulunmakta burayı bitiren öğrenciler daha çok meslek okullarını tercih etmekte ve Liseye devam edenler ise Şebinkarahisar Lisesini tercih etmektedirler. 1967 - 68 öğretim yılında iki köyde biçki dikiş, iki köyümüzde de marangozluk ve demircilik kursu açılmıştır. İlçe Merkezinde bir biçki dikiş kursu bulunmaktadır. Merkezde umumi kitaplık yoktur. İnşa halinde bir pansiyon binası yapılmaktadır.

10 — Sağlık Durumu :

1 Nisan 1968 yılından sonra Gümüşhane İlçesi Sosyalizasyon Bölgesi içerisine alınmıştır. Sosyalizasyonla birlikte Kelkit İlçesi birçok yeni ocak binalarına, Buzdolabına kadar lüzumlu birçok malzemelere, lojmanlara, araçlara kavuşmuş hatta yeteri kadar sağlık memuru, ebe tayin edilmiştir. Fakat İlçede altı Sağlık Ocağı bulunduğu halde bir doktor tayini yapılabilmiş ve böylece halkın sağlık yaşayışında önemli hiçbir değişiklik olmamıştır. Durum böyleyken yeniden dokuz sağlık evinin ihaleye çıkarılmış olması mevcut durumla tezat teşkil etmektedir. İlçede Eczahane mevcut değildir. Serbes çalışan bir doktorun dolabından yararlanmak suretiyle bazı ilâçları temin etmek mümkün olmaktadır.

11 — Bayındırlık Durumu :

İlçe Erzincan - Trabzon yolu üzerinde kurulmuştur. Kelkit Merkezine iki kilometre uzaktan diğer bir yol da Şebinkarahisar üzerin-

den Sivas ve Giresun'a gitmektedir. Yollar kışın trafiğe açık tutulmakta ancak şiddetli fırtınalarda Pöske Dağı bir iki gün kapanmaktadır.

İlçemizin arazi arabası ile gidilemeyen tek köyü olan Deliler'e bu yıl yolun yapılması ile birlikte yüz köyün tamamına vasıta ile yaz aylarında gitmek mümkün hale gelmiştir. Kışın ise maalesef kar sebebi ana yollar üzerindeki bir kaç köy hariç diğerlerine gitmek mümkün olmamaktadır. Karayolları teşkilâtınca Köse Bucağı ile Bayburt arasında bir yol yapımına başlanmış bir kısım sanat yapıları ikmal edilmiştir. İlçe merkezini Gümüşhaneye daha kısa ve daha düzgün bir yolla bağlamak mümkündür. Bu yolun kısa zamanda yapılmasının Gümüşhane ile ekonomik ilişkilerin kuvvetlendirilmesi bakımından faydalı olacaktır. İlçemiz dahilinde 1968 yılında ikisi Karayolları Teşkilâtınca dört adedi de İl Y.S.E. Müdürlüğü tarafından altı köprü yapılmaktadır. Köylerin büyük bir kısmının içme suyu işi halledilmiştir. Köy içme suyu çalışmalarında da köylü kanal hafriyatını yapmakta, kaptaj ve çeşme için gerekli kum ve taş gibi malzemeleri çekmektedir. Köylünün gerek okul inşaatlarında ve gerekse su ve yol çalışmalarında gösterdiği çaba her türlü takdirin üstündedir.

12 — Genel Kanaat :

Kelkit Vadisinin üst noktasında yer alan ve ortalama olarak 1500 metrenin üzerinde bir yüksekliğe sahip bulunan Kelkit'de kalkınma tarımsal imkânların geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Erzincan Şeker Fabrikası Bölgede büyük bir refahlama yaratmıştır. Tarımın Kelkit, Köse ve Salyazı ovalarında entansif bir şekilde yapılması sair yamaçların ise tüm mera ve hayvan yemi korunga ve yonca yetiştirmeğe tahsis edilmesi muhakkak faydalı olacaktır. Çünkü Kelkit engebeli bir araziye sahiptir. Fazla meyilli yamaçlarda ormandan veya meradan kazanılarak elde olunmuş yamaç tarlalar erozyon sonucu bir iki sene mahsul alındıktan sonra tüm değerini kaybetmektedir. Ormanlık veya mera vasfı da kalmayan yamaçlar hiç faydalı olmamaktadır. İlçede yüze yakın traktör bulunmaktadır. Bunlar tatbikatın istenilen aksi yönde gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Vatandaş artan nüfusunu en kolay yoldan besleme endişesi sonucu meralar tarla haline getirilmektedir. Halbuki bu alanlarda Ormancılık ve hayvancılık bir arada yürütülebilse Kelkit önemli iktisadi birçok problemlerini halletmiş olur. Belki de dışarıya işçi sevkeden bir belde olmaktan kurtulur.

KARARNAMELER

İçişleri Bakanlığından :

Karar Sayısı : 7038

1 — 1.100 lira maaşlı Emniyet Genel Müdürlüğü 1. Daire Başkanı Nevzat Ayaz'ın 1.250 lira maaşlı İzmir Emniyet Müdürlüğüne almakta olduğu maaşla terfian tayini ile 5439 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince kendi maaş ve kadrosu ile aynı Genel Müdürlük 1. Daire Başkanlığında, istihdamı;

— 800 lira maaşlı 3. Sınıf Emniyet Müdürü olup 5139 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilâtında istihdam edilmekte olan Celâl Bekcan'ın, 950 lira maaşlı 2. Sınıf Emniyet Müdürlüğüne almakta olduğu maaşla terfian tayini ile 5439 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince kendi maaş ve kadrosu ile yine Emniyet. Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilâtında istihdamı;

— 800 lira maaşlı 3. Sınıf Emniyet Müdürü olup 5439 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilâtında istihdam edilmekte ve Aysel Mertdoğan'ın, Emniyet Genel Müdürlüğü 950 lira maaşlı 7. Şube Müdürlüğüne almakta olduğu maaşla terfian tayini ile yine Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilâtında istihdamı;

Uygun görölmüşür.

2 — Bu kararı İçişleri Bakanı yürütür.

Karar Sayısı ; 7051

1 — Fındıklı eski Kaymakamı Mustafa Akyol'un Baykan Kaymakamlığına. Mazıdağı eski Kaymakamı Cengiz Bulut'un Patnos Kaymakamlığına, Kavak eski Kaymakamı Vehbi Engin'in Göle Kaymakamlığına, Çıldır eski Kaymakamı Haşan Hüseyin Öğretmenin İliç Kaymakamlığına, Mutki eski Kaymakamı İbrahim Günerin Sarıkaya Kaymakamlığına, Çamardı eski Kaymakamı Tahsin Çiftçioğlu'nun Çatalzeytin Kaymakamlığına, Kemah eski Kaymakamı Eşref Altın'ın Keban Kaymakamlığına, Genç eski Kaymakamı Güngör Alış'ın

Lice Kaymakamlığına, Demirköy eski Kaymakamı Yıldırım Kartal'ın Ağlasun Kaymakamlığına, Sarız eski Kaymakamı Mehmet Baydar'ın Kozaklı Kaymakamlığına, Şefaati eski Kaymakamı M. Argını Ünal'ın Ortaköy (Çorum) Kaymakamlığına.

Yeniden,

2 — Dursunbey Kaymakamı Sadık Göbelezoglu'nun Şarköy Kaymakamlığına, Kepsut Kaymakamı Hayri Kozakçioğlu'nun İmroz Kaymakamlığına, Göle Kaymakamı Ergim Berki Koçoğlu'nun Cizre Kaymakamlığına, Başbakanlık Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Müfettişi İ. Yaşar Uğurlu'nun 600 lira kadrolu Uluborlu Kaymakamlığına almakta olduğu maaşla,

Naklen,

3 — İçişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Ayla Behlülgil'in İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü 950 lira kadrolu Birinci Şube Müdürlüğüne almakta olduğu maaşla,

Naklen ve terfian,

Tayinleri,

4 — Kütahya Hukuk İşleri Müdürü Ekrem Doğancı'nın 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa ek ve geçici maddeler eklenmesine ve bu Kanunun bazı hükümlerinin kaldırılmasına dair 1101 sayılı Kanun uyarınca re'sen emekliye şevki,

Uygun görülmüştür.

5 — Bu kararı İçişleri Bakanı yürütür.

HABERLER

* Türkiye’de Metropoliten tekireler konulu toplantı yapıldı.

Bundan evvelki sayımızda sözünü ettiğimiz «Türkiye’de Metropoliten İdareler» konulu toplantı 19 Nisan 1969 Cumartesi günü başlamış ve üç gün devam etmiştir.

Toplantının açılış konuşmalarını, Türk Belediyecilik Derneği Başkam, İzmir Valisi, İzmir Belediye Başkanı ve İçişleri Bakam yapmışlardır.

Bundan sonra İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanı Şerif Tüten «Metropoliten idarenin özellikleri. İstanbul ve İzmir metropoliten belediye idareleri araştırması» hakkında geniş bir açıklama yapmıştır.

Bunu izliyen konuşmasında, İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar, «Tatbikatçı gözü ile metropoliten sorunlar» üzerinde bilgi vermiştir.

Açıklaması yapılan her iki konu üzerinde yeteri kadar tartışma yapıldıktan sonra toplantının birinci günü sona ermiştir.

20 Nisan 1969 Pazar günü

Yiğit KIZILDAN

Yayın Müdürü

başlıyan ikinci gün toplantısında İmar ve İskân Bakanlığı plânlama Genel Müdür Yardımcısı Yılmaz Gürer «Metropol Plânlaması ve Türkiye’de geliştirilen metotlar», İzmir Metropoliten alan Nazım Plân Baş Uzmanı Settâr Parsa, «İzmir Metropoliten Alan Plânlaması Ana Hatları» konularında açıklamalar yapmışlar ve konular tartışılmıştır.

Toplantının son gününde İzmir Belediyesinde düzenlenen programa göre geziler yapılmış ve toplantı sona ermiştir.

İzmir’de Büyük Efes Otelinin Petek Salonunda yapılmış olan toplantıya büyük şehir belediyeleri ile metropol karakteri gösteren belediyelerin başkanlarının katıldığı göz önünde bulundurulursa memleketimizi yakından ilgilendirdiğine şüphe bulunmıyan konunun böylesine aydınlatılması ilerisi için ümit verici görülmektedir.

Metropoliten idarelerle ilgili olarak yapılan toplantıda İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanı Şerif Tüten’in yaptığı konuşma dergimizin bundan

sonraki sayısına aynen konacaktır. Bütün idarecilerimizi ve belediyelerimizi çok yakından ilgilendirdiğine şüphe bulunmayan bu konunun, konuşmada etraflı ve doyurucu bilgilerle, çok sistemli ve ilmi bir şekilde açıklanmış olduğu görülmektedir. Bu itibarla konuşmanın özetini bu sayıya koymak faydalı görülmüştür.

Konunun tarifi ile konuşmasına başlıyan Tüten, Metropolis, Metropolit kelimelerinin kök itibarıyla eski Yunan ve Lâtince'den geldiğini, Metro'nun Ana, Esas manasını, Polis'in ise bilindiği gibi Şehir, Kent anlamını taşıdığını belirtmiş ve daha sonra bu konuda verdiği bilgiye göre :

Metropolis ondokuzuncu asrın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlamıştır.

«Bir kavram olarak metropolitene şehir idaresi : Büyük bir ana şehir etrafında mevcut olan mahallî idare birimlerinin (belediye, köy v.b.) belli bir gelişme alanı (Metropolitene alan) içinde, gerek bölge plânı, gerek şehir plânının uygulamasında bir araya gelerek bazı ana hizmetlerin, görev, yetki ve uygulamalar bakımından bir elden yapılmasını sağlamak üzere daha üst kademede bir mahallî idare birimi bir başka deyimle mahallî idare birliği kurmalarıdır.

Bu tarife göre bir idarenin metropolitene idare olması için :

a) Üst kademede bir mahallî idare birimi olacak,

b) Görev ve yetki alanı belirtilmiş olacak,

c) Alan içinde kalan belediye ve köylerin tüzel kişilikleri korunmuş olacak,

d) Mahallî idareleri birleştiren bu üst kademede İdarî birimin (birliğin) kurulması ihtiyarî değil, mecburi olacaktır.»

Bu idarenin tarihi gelişiminden de söz eden Tüten, bu alandaki ilk uygulamaların 1822 yılında Amerika'da yapıldığını, 19 uncu yüzyılın sonlarına doğru bu çalışmaların Amerika'nın diğer şehirleri ile Avrupa'nın bir çok şehirlerine de kaymış olduğunu, metropolitene idare ile. Metropolitene plânlamayı birbirinden ayırmak gerektiğini, bölgenin özelliklerine uygun bir idare kurulduktan sonra yapılacak plânların başarılı olabileceğini, ifade ederek bu konuda bir çok örnekler vermiştir.

Bundan, sonra, en son geliştirilen tipik bir metropolitene kuruluş olması bakımından, Büyük Londra İdaresinden kısaca bahseden Şerif Tüten, bu idarenin alanından, nüfusun-

dan üye adedinden ve meclisinden söz ederek 1968 bütçesinin yaklaşık olarak 8 milyar lira olduğunu, buna birliğe dahil 32 belediyenin bütçelerinin dahil olmadığı, açıklamış ve Büyük Londra İdaresi ve birliğe dahil 32 belediye tarafından müştereken görülen hizmetlerle sadece Büyük Londra İdaresinin gördüğü (yetkili kılındığı) hizmetleri ayrı ayrı saymıştır.

Bu idarelerin kurulmasında bazı kriterlerin müşterek ölçü olarak ele alındığını belirten Tüten bu kriterleri nüfus kriteri, Metropoliten karakterin kriterleri, şeklinde saymış ve metropoliten idarenin kurulmasını zorunlu kılan problemleri şöylece sıralamıştır. Merkezî şehrin problemleri, Banliyölerin problemleri, metro mntıkların problemleri.

İstanbul ve İzmir Metropoliten İdareleri Ön Araştırmasına temas eden Tetkik Kurulu Başkanı, araştırmaya girmeden evvel bazı tereddütlerin giderilmesi ve nazari çalışmaların yapılmasının zorunlu görüldüğünü ve bunların : «Metropoliten kademede bir mahallî idare birimi kurmak Anayasa'ya uygun düşecek midir? Bu alanda, dünyanın önemli merkezlerinin geçirdiği tecrübelerden ve bugün eriştikleri sonuçlardan yararlanmak üzere bir

dokümantasyon çalışması yapmak gerekmez mi? Yurdumuzda bu güne kadar ne gibi çalışmalar yapılmış ve başlıca ne gibi teklifler öne sürülmüştür?» gibi konular olduğunu açıklıyarak, böyle bir idare kurmanın Anayasa'ya aykırı düşmeyeceğinin tesbit edildiğini. ilim adamlarının da bu hususu doğruladığını, araştırmaya başlamadan önce dünyada, bu alanda başarılı idareler kurmuş olan büyük şehrsel toplulukların mevzuat ve uygulamalarını bilmenin ve dokümanlarını toplamanın da faydalı ve zorunlu olduğunu, Bakanlık Makamının 29/6/1968 tarihli onayı ile bu konuda doküman ve ön araştırma yapma görevinin Tetkik Kuruluna verildiğini. aceleci ve masa başında hazırlanan kanun tasarıları yerine, batılı bir anlayışla, araştırmalara dayanan fakat sabırla çalışmayı gerektiren bir yolu bir defa daha seçmenin, yeni bir örneğini verdiğini, araştırmaya esas olmak üzere Kanada, Belçika. İngiltere, Fransa, ve Almanya'dan doküman ve uygulama raporları getirildiğini. Büyük Londra İdaresinin incelendiğini, Tetkik Kurulu Müşavirleri tarafından bu konuda bir çok çeviriler yapıldığını, araştırma yapacakların konuya adapte olmalarını sağlamak amacı ile

elde edilen dokümanların tartışıldığını, açıklamıştır.

Konuşmasının bundan sonraki kısmında, bu alanda yapılmış incelemelere de değine Tüten , görevlendirilen bir müşavirin çeşitli kuruluşlarla temas ederek fikir ve dokümanları topladığını, buna göre bazı üniversite ve fakültelerde metropoliten idare konusunda nazarı çalışmalar mevcut olduğunu. alana inen çalışmalara halen geçilemediğini, belirtmiştir.

Bundan sonra, araştırmalardan söz eden Tetkik Kurulu Başkanı, ilk plânda İstanbul ve İzmir’de araştırmalara başlandığını, Ankara büyük bir şehir olmakla beraber civarında hizmetler yönünden koordinasyon yapacağı veya anlaşmazlığa düşeceği mahallî idare birimleri teşekkül etmemiş olduğundan şimdilik inceleme dışında bırakılmış olduğunu, incelemelerin dörder Müşavirden kurulu iki ekip tarafından 1968 Kasım ve 1969 Mart ayları içinde yapıldığını, birinci araştırmanın tesbit edilen anket soruları ile, ikinci araştırmanın ise ulaştırma, yapı kontrolü, çöp temizliği, itfaiye, yol inşaatı gibi mahallî hizmet sektörleri üzerinde monografik değerlendirmelere yer verilerek yapıldığını, bu çalışmaların bir kanun taslağının

esaslarını verebilecek nitelikte olacağını, ifade etmiş, araştırma alanı ve bu araştırmalarda sorulan sorulardan bahsetmiştir.

Daha sonra, monografik araştırma konularını sıralayan Tüten, bunların, İmar ve Fen Hizmetleri, ana yol hizmetleri, kanalizasyon hizmetleri, elektrik, havagazı, otobüs ve su hizmetleri, temizlik ve çöp toplama hizmetleri ve itfaiye hizmetleri olduğunu, bunun dışında araştırma ekiplerinin metropol idarenin gelir kayna İdariyle ilgili bilgileri de topladıklarını, belirtmiş ve bu bilgileri açıklamıştır.

Sorulan sorulara dikkat edildiği takdirde, sür’atlı şehirleşme olayı ve gerçeği karşısında bulunan iki bölgemizde bugünkü durumun ne olduğunun, kurulacak muhtemel birliğin imkânları ve mahallî yetkililerin bu konulardaki görüş ve davranışlarının tesbit edilmeye çalışıldığını açıklıyan Şerif Tüten, araştırmaların henüz tamamen değerlendirilmediğini, belirtmiş ve tipik örnekler vermiştir.

Örneklerde nüfus artışlarından , İstanbul şehri nüfusunun gece ve gündüz farkından söz eden Tüten, verilen örneklerle istinaden İstanbul şehrsel alanında metropoliten idare kurma şartlarının çoktan ortaya

çıktığını, hatta zamanın geçmekte olduğunu, belirterek bu konuda misaller verdikten sonra inceleme sonuçlarına göre İstanbul ve civarındaki belediyelerin durumlarını açıklamıştır.

İzmir metropoliten alanında yapılan iki ön araştırmadan da bahseden Tütün imar ve fen hizmetleri, temizlik ve çöp toplama hizmetleri, itfaiye hizmetlerine değinerek civar belediyelerle merkezî belediyenin durumlarını açıklamıştır.

Bundan sonraki açıklamasında Tütün, İzmir metropoliten alanı için bazı yeni ve sağlam gelir kaynakları bulunabilmesi üzerinde de bir ön çalışma yapıldığını, bu çalışmanın kesin bir sonuca bağlanabileceğini belirterek metropoliten idare için düşünülen yeni gelir kaynaklarını saymıştır.

İstanbul ve İzmir şehrsel bölgelerinde birer Metropoliten idare kurmakla sayılan bütün problemlerin çözümlenemeyeceğini, ancak bugüne nazaran daha toplu, daha plânlı, daha Standard, daha kaliteli çalışma imkânı bulunacağını bu gelişmenin önüne geçilemeyeceğini, İlmî araştırma sonuçlarına göre çok büyük bir artış gösteren dünya nüfusunun şehirlere akın edeceğini, şehir ve kasabaların arasında bulunan vadi ve ovaların

dolacağını, dünya şehirleri meydana geleceğini, aşırı şehirleşmenin memleketimizin İstanbul, İzmir, Çukurova ve kısmen de Ankara civarında, toplanacağını, belirten Tütün, yapılan İlmî açıklamaya göre Türkiye, de Metropolis devresinin çoktan gelmiş ve geçmeye başlamış olduğunu, yurdun gerçeklerine ve şartlarına en uygun idare tarzını formüle etmenin plânsız gelişmeyi düzgün bir kanala sokacağını açıklamıştır.

Konuşmasının sonunda, Şerif Tütün, Metropoliten idarelerin özellikleri ve İstanbul ve İzmir araştırmaları konusunda yapılan açıklama ile varılan sonuçları belirtmiş, birlik kurulmasının Anayasaya aykırı olmadığını, aile plânlamasına rağmen şehirleşme olayının önüne geçilemeyen bir vakıa olduğunu, bu sebeple kendi bünyemize uygun Metropol birlikler kurmanın zorunlu olduğunu, Metropoliten alanlarda plânlama fikrinin son yıllarda büyük değişiklikler gösterdiğini, güzel şehir kavramı yanında daha başka problemlerin ortaya çıkacağını, şehirlerle köyler arasındaki sahalarda mantar gibi biten fabrikaların disiplin altına alınmasının daha büyük önem taşıyacağını,

şehirlerimizde, Metropol idare ve plânlama şuurunun tamamen teessüs etmediğini, uzun vadeli plânları gerçekleştirecek ve kanallize edecek metropoliten idare fikrinin halka maledilmesinin gerekli olduğunu, Türk Belediyecilik Derneğinin tertiplemediği bu toplantının bu bakımdan büyük önem taşıdığını, kurulacak metropol idarelerin memleketin gerçeklerine ve şartlarına uygun olması gerektiğini, araştırmaya sebep olan gerçeğin de bu olduğunu, İstanbul ve İzmir metropoliten idare esaslarının birbirinin aynı olmamasının buna örnek olduğunu, İstanbul Özel İdare bütçesi ile İzmir Özel İdare bütçelerinin ve köy adetlerinin farklı olduğunu, bu itibarla ilişki ve bağlantıların farklı mütalâa edilmesi gerektiğini, açıklayarak konuşmasının sonunu şu sözlerle bağlamıştır :

«Bu gayretlerin en önemli sebebini. yaşama koşulları gittikçe ağırlaşan ve kalabalıklaşan dünyamızda, insanların daha rahat, daha huzurlu, daha gürültüsüz bir ortamda yaşamasını sağlamak teşkil etmektedir. Bu konudaki gayretlerimiz ise, ancak müşterek bir inanış ve çalışma temposu ile başarıya ulaşabilir»,

*** Kaymakamlık Kursu kapanış töreninden izlenimler :**

Önceki savımızda yapılacağından söz ettiğimiz Kaymakamlık Kursu kapanış töreni belirtilen tarihte yapıldı;

Törene İçişleri Bakanı Dr; Faruk Sükan, Bakanlık Müsteşarı Osman Meriç, Müsteşar Muavinleri, Tetkik Kurulu Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı, Merkez valileri, Genel Müdürler Danıştay Başkan ve Üyeleri. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Genel Müdürü ve Öğretim üyeleri, Sivil Savunma İdaresi Başkanı, Emniyet Genel Müdür Muavinleri, Jandarma Genel Komutanlığı Kurmay Başkanı, Bakanlık mensupları ve kalabalık bir davetli topluluğu katıldı.

Törenin açılış konuşmasını Eğitim Şubesi Müdürü yaptı.

Bundan sonra bir konuşma yapan Bakanlık Özlük İşleri Genel Müdürü Metin Dirimtekin Kurs hakkında bilgi vererek yeni kaymakamlara başarı dileğinde bulundu.

Kursu birincilikle bitiren M. Zeki Şengül yaptığı konuşmada, mesleğe asil olarak atılmanın heyecanı içerisinde bulunduklarını, tecrübeli ve eski idarecilerden törenlerine katılmalarından memnuniyet duydukları-

rını, masa başı kaymakamı olmaktan ziyade aksiyon adamı olmak emelinde olduklarını, kısıtlayıcı ve bağlayıcı hükümlerin varlığının üzücü olduğunu, proje çalışmalarının bunu ortadan kaldıracığını, toplum kalkınması yönünden kaymakamlara bir takım imkânlar sağlanması gerektiğini, bilgi ve teknikten ziyade, güler yüzlü, cesur ve yılmayan idareciler olarak çalışacaklarını açıkladı.

Bundan sonra kürsüye davet edilen Türk İdareciler Derneği Genel Başkanı Sait Koksall, halkı seven ve idealist olan idarecilerin muvaffak olacağını, imkânsızlıklar içinde vazife görenin güç olduğunu, eskiye nazaran bugün bir çok güçlüklerin ortadan kalkmış olmasına rağmen, gelişmenin ortaya çıkardığı kendisine has bir takım yeni durumların ortaya çıktığını, emniyet ve asayişin bugün eskisi gibi birinci plânda değil belki ikinci ve hatta üçüncü plâna düştüğünü, idarecilik sanatının bugünün şartlarına göre değiştiğini, hadiseleri önlemek için sadece zabıtayı değil bazan başka imkânları da kullanmak gerekeceğini, yetkinin sorumluluğu, sorumluluğun da yetkiyi gerektirdiğini sorumluluğun, bilhasa vicdan sorumluluğunun esas alınmasının gerektiğini, halkı sevmenin, halka hürmet etmenin

yetkilerin en büyüğü olduğunu, yetkinin her zaman şart olmayıp belki bulunması faydalı bir unsur olduğunu söyledi.

İçişleri Bakam Dr. Faruk Sükun yaptığı konuşmada, üç seneyi aşkın hizmet süresi içinde bakanlık çatısı altında unutulmaz hatıralar edindiğini, yararlı münakaşa ve münazaralara şahit olduğunu, bir çok dert ve temennilerin dile getirildiğini, toplantıların birbirinden farklı olduğunu, bu toplantıların an'ane haline getirilmesinin gerektiğini, hu vesile ile en gencinden en kidemlisine kadar müşterek konulan olanların bir araya geldiklerini, mesleki mefahiri geçmişe sahip olmayanların muvaffak olamayacaklarını, idareciliğin bilgi ve feragat istediğini, aşk ve heyecan mesleği olduğunu, gönül vermedi gerektirdiğini, idarecilikte insan sevk ve idaresinin bahis mevzuu olduğunu, hizmet etmek, rehberlikte bulunmak ve refaha kavuşturmak idarecinin esas amacı olması gerektiğini, idareciliğin şerefli olduğu kadarda mesuliyetli olduğunu, bazı sarsıntılar geçirmekle beraber halen ayakta bulunduğunu söyledi.

İdareciliğin incelik ve büyüklüğüne vakıf olduğunu, dün bu-

gün ve yarınki durumlarını ve büyüklüğünü anlamış bulunduğunu ifade eden Sükan, bu törenlerin an'ane halinde genç nesillere intikal edeceğini ve eski mensuplarının unutulmaz hatıralarını da sirayet ettireceğini, mesleğe bağlılığın, bir çok haksız taarruzlara rağmen, devam etmesinin mesleğin büyüklük ve önemini koruyacağını, idarecilik mesleğinin yerini muhafaza etmesinde idarecinin sorumluluğunun büyük olduğunu, şartlar ne olursa olsun meslek şeref ve haysiyetinin korunması görevinin idarecilere düştüğünü, idarecilik itibarının kırılmasının cemiyette bir takım sarsıntılar yaratacağını, idarecilik mesleğinin mazisini, şeref ve haysiyetini daima koruması gerektiğini, Osmanlı devrinde, çeşitli ıslahat hareketleri zamanında idarecinin devlet hizmetindeki yerinin hiç bir zaman yabana atılamayacağını, bir vali olan Mithat Paşanın aynı zamanda büyük bir ıslahatçı olduğunu, monark idareden hukuk devletine geçişte idarecilerin rolünün büyük olduğunu, kendisine has bir takım özellikleri bulunan idare mesleği mensuplarının mahrumiyet bölgelerindeki meslek ve hizmet aşkının kendisinde unutulmaz hatıralar bıraktığını, bunu bakanlığı esnasında, anladığını açıkladı.

Bundan sonraki konuşmasında, Ekim ayında çıkarılacağından bahsettiği Mülki İdare Âmirleri Tazminat Kanununa temas eden Bakan, sözlerinin tahakkuk ettiğini, maddi yönüne değil çıkarılması sebebine inanmak gerektiğini, mesleğin itibarını kurtarmak için bugüne kadar beklediğini, şeref ve haysiyeti için çoluk çocuğunun rızkından kesip ayakta dimdik duran idareciler tanıdığım, namütenahi mesuliyetlerine rağmen idarecilerin yetkilerini kısıtlayan kanunlar bulunduğunu, bunların ayıklanması gerektiğini, Türk İdarecisinin plânlı kalkınmadaki gayretini ve çalışmasını semereli kılmak için köklü ve esaslı reform yapılacağını, miras olarak, intikal eden kötü tatbikat ve alışkanlıkların kaldırılması gerektiğini, münferit ve az maddeli kanunların hemen çıkarılabileceğini, diğerleri için şimdilik idari tedbir ve kararlarla yetinileceğim, Osmanlı devri kanunlarının çoğunun bünyemize uymayan Avrupa dan alınmış ve Orta Çağ İdaresine ait olduğunu, araştırmamın bunları meydana çıkaracağım ve Mayısta neticelerin açıklanacağını belirtti.

Daha sonra bir konuşma yapan Danıştay Üyesi Ahmet Akbil, eski idarecilik anılarını anlatarak Birinci Dönem Kayma-

kamlık Kursuna ait temsili bir sertifikayı İçişleri Bakanlığı Müsteşar Muavini Nurettin Hazar'a vermek suretiyle eski ve yeni idareciler için güzel bir sürpriz yaptı.

Konuşmasında, toplantı vesilesiyle bir araya gelmelerinin memnuniyet verici olduğunu belirten Akbil, törene Başbakan ve diğer Bakanların gelmelerinin gerektiğini, bunun toplantının heybetli olması için gerekli olduğunu, devleti temsil edeceklerin merasiminde Hükümet üyelerinin bulunması halinde mesleğe yeni atılacakların daha büyük bir cesaret ve gururla işe bavlıyacaklarını açıkladı.

Tören esnasında, kurs birincisi Zeki Şengül'e, ikincisi Sezgin Taşkıran'a ve kurs üçüncüsü Mahmut Yılmazcan'a ödülleri ve diğerleriyle beraber sertifikaları İçişleri Bakanı ve diğer davetliler tarafından dağıtıldı.

47. Dönem Kaymakamlık Kursunu başarı ile bitiren maiyet memurları çıktıkları kuralara göre aşağıdaki ilçelere tayin edilmişlerdir.

1 — Antalya Maiyet Memuru Tevfik Başakar Kaynarca Kaymakamlığına,

2:— İçel Maiyet Memuru Mahmul Yılbaş Ağın Kaymakamlığına,

3 — Konya Maiyet Memuru

Fahir Işıksız Kurtalan Kaymakamlığına,

4 — İstanbul Maiyet Memuru Hayati Yaşar Kof caz Kaymakamlığına,

5 — Ankara Maiyet Memuru Volkan Tanju Ulus Kaymakamlığına,

6 — Urfa Maiyet Memuru A. Zeki Şengül Maden Kaymakamlığına,

7 — Ankara Maiyet Memuru Özbek Topaloğlu. Orta Kaymakamlığına,

8 — Burdur Maiyet Memuru Hikmet Özbağcı İkizdere Kaymakamlığına,

9 — Bursa Maiyet Memuru Ertuğrul Ersoy Karapınar Kaymakamlığına,

10 — Ankara Maiyet Memuru Erol Uğurlu Gevaş Kaymakamlığına,

11 — Konya Maiyet Memuru Sami Aydınli Gündoğmuş Kaymakamlığına.

12 — Ankara Maiyet Memuru Yücel Erteki Daday Kaymakamlığına,

13 — İstanbul Maiyet Memuru Osman Başyurt Arhavi Kaymakamlığına,

14 — Ankara Maiyet Memuru Sezgin Taşkıran Sarıoğlu Kaymakamlığına,

15 — Adana Maiyet
Memuru Talat Horoz Erfelek
Kaymakamlığına,

16 — Erzincan Maiyet
Memuru Özdemir Hanoğlu Cide
Kaymakamlığına,

17 — Manisa Maiyet
Memuru Günalp Varol Kıbrısçık
Kaymakamlığına,

18 — Bursa Maiyet
Memuru M. Necati Gereyhan
Kangal Kaymakamlığına,

19 — Isparta Maiyet
Memuru Osman Uncu Akseki
Kaymakamlığına,

20 — Adana Maiyet
Memuru Mehmet Gübrüz İncesu
Kaymakamlığına,

21 — Afyon Maiyet
Memuru Birgi Yaşar Çağlaşan
Bismil Kaymakamlığına,

22 — Ankara Maiyet
Memuru Namık Kemal Zeybek
Şiran Kaymakamlığına,

23 — İstanbul Maiyet
Memuru Tarık Kırac Gülşehir
Kaymakamlığına,

24 — Ankara Maiyet
Memuru Mustafa Kazak Alaca
Kaymakamlığına,

25 — İstanbul Maiyet
Memuru Candoğan Boray Akkuş
Kaymakamlığına,

26 — Muğla Maiyet
Memuru M. Sönmez Özyürek
Korgan Kaymakamlığına

27 — Konya Maiyet
Memuru İrfan Kurucu Yığılca
Kaymakamlığına,

28 — Burdur Maiyet
Memuru. Neşet Kanyılmaz Karalı
allı Kaymakamlığına.

Genç arkadaşlarımızı tebrik
eder başarılı olmalarını temenni
ederiz.

*** Özel İdarelerin Köy Yolu Yapma Görevi konulu konferans**

İçişleri Bakanlığı İçişleri
Hizmet ve Teşkilâtını Yeniden
Düzenleme Projesi Müdürlüğü
tarafından düzenlenen Özel
İdarelerin Köy Yolu Yapma
Görevi Konulu konferans 11 Mart
1988 tarihinde Bakanlık Konferans
salonunda yapılmıştır.

Proje Yönetim Kurulu
Başkanı Ertuğrul Süer sunuş
konuşmasını yaparak konunun ne
şekilde vazedileceğini ve tartışma
usulünü açıklamıştır.

Bundan sonra bir konuşma
yapan Proje Müdürü Ziya Çöker,
araştırmalarda ele alınan
konulardan birinin tartışılacağı,
bu yolun niçin tercih edildiğini,
proje çalışmaları sonunda ortaya
çıkılacak her tasarının sağlam bir
gerekçeye dayanacağını, bu
maksatla. İçişleri Hizmet ve
Teşkilâtıyla ilgili 3000 kadar görev
yurt sathın-

da çeşitli bölgelerde ve çeşitli özelliklere sahip 25 ilde, 47 ilçede, 25 bucakta ve 38 köyde bilfiil çalışılmak suretiyle araştırıldığını, anket metodundan yararlanıldığını, konu ile ilgili bütün birimlerde inceleme ve araştırma yapıldığını, inceleme ve mülakat neticelerine göre İçişleri Bakanlığının hizmet ve teşkilât yönünden çok büyük ölçüde diğer Bakanlık ve kuruluşlarla çok yakın ilişkiler içinde olduğunu anlaşıldığını, bu ilişki sebebiyle araştırmanın bu birimlerde İçişleri Bakanlığının dakinin iki misli fazlasıyla yapıldığını bu toplantının da bu amaçla tertiplendiğini, araştırmanın mahallî idareler yönünden cevap verdiği soruların neler olduğunu belirterek bunları şu şekilde sıralamıştır: Mahallî idarelerde hizmetler nasıl ve ne dereceye kadar görülmektedir? Hizmetler üzerinde yapılan araştırmaya göre hangi hizmetlerden Devlet, hangi hizmetlerden mahallî idareler sorumlu olmalıdır ? Devlet Kuruluşları ile mahallî idareler arasında ne gibi vesayet ilişkileri vardır?

Araştırmada başarı sağlanıp sağlanmadığının sunulan konu ile aydınlığa kavuşacağını, bu yoldaki değerli fikirlerin kendilerine ışık tutacağını belirten Çöker, Özel idare, belediye ve köy muhtarlıkları üzerinde yapılan

incelemelerin üç ekip tarafından yapıldığını, bütünlüğü korumak için araştırma ve incelemelerin tek bir ekip içinde toplandığını, ekipler tarafından verilen raporların mahallî idare raporu adıyla tek bir rapor haline getirileceğini, sunulan konunun Özel İdare Alt Ekibine ait olduğunu, özel idarelere mevzuatla 124 görev verildiğini, köy yolu yapma görevinin buna dahil olmadığını, fiilen yapıldığı için araştırma konuları içine alındığını, ele alınan konuların % 90 nisbetinde tamamlandığını, bu bakımdan tartışılmalı olacak bu toplantının İÇ-DÜZEN araştırmasının bütünü üzerinde bir fikir vereceğinin ümit edildiğini, konuyu sunacak olan araştırmacının sonuçlar üzerindeki fikirlerinin kendisine ait olduğunu, henüz projeye maledilmediğini, konunun projeye mal olması için bir takım safhalardan geçmesi gerektiğini açıklayarak, konunun Özel İdare Ekibi içinde değerlendirileceğini, aynı şeyin mahallî idareler ekibi içinde yapılacağını, mahallî İdareler Ekibi raporunun evvelâ Koordinasyon Kurulunda, sonra da İçişleri Hizmet ve Teşkilâtını Yeniden Düzenleme Projesi Yönetim Kurulunda tartışılacağını, ve raporun kesin şeklini alacağını belirtmiştir.

Bütün araştırmacı raporları için de benzer araştırmalar yapılacağını belirten konuşmacı, koordinasyon ve yönetim kurulu toplantılarında bilimsel kuruluşlardan ve ilgili bakanlık ve dairelerden üye ve temsilcilerin bulundurulacağını, fikirlerinin alınacağını, toplantının amacının konunun ilgili taraflarca müştereken geliştirilmesi olarak tesbit edildiğini, safhalardan geçmeden evvel böyle bir ara değerlendirmeye gidilmesinin faydalı görüldüğünü, Bakanlık ve ilgili kuruluşların yöneticilerinin sunulan konu üzerinde yapacakları tenkitlerin istikametlerini tayinde ve memleketin gerçek şart ve ihtiyaçlarına uygun bir sonuca ulaşılmasında çok büyük faydalar sağlayacağını söylemiştir.

Bu toplantı vesilesiyle bir konuşma yapan İçişleri Bakam Dr. Faruk Sükan, Türk İdaresinin yeniden düzenlenmesinde idarecinin rolünün geçmişteki şahsiyetine lâıyk bir şekilde önem arzettiğini, hakikatçı ve ilmi tedbirler için araştırmanın yapıldığını, ıslahat için inanan ve bilgili elemanlara, mevzuata ve maddî imkân ve unsurlara ihtiyaç bulunduğunu, araştırmalarda dar görüşlerle değil, geniş bir objektiflik içinde hareket edildiğini, ve yabancı memleketlerdeki çalışmalarda örnek

olarak göz önünde bulundu-
rulduğunu, ilmi bir metotla
çalışıldığını, eksik ve hataların elde
edilen donelerle belirli hale
getirildiğini. Mayıs sonundaki
toplantıda çalışmaların daha da
belirli bir hale geleceğini ifade
ederek, araştırma yapılmadan
ıslahat yapılamıyacağını,
kanunların çıkarılamıyacağını,
devamlı ve faydalı kanunların
araştırmalar sonucunda hazırlana-
bileceğini, zihniyet ve mevzuat
eskiliğinin ıslahatı gerekli
kıldığını, araştırmacının günün
şartlarına ve istikbâle muzaf bir
düzenin şartlarını hazırlıyacağını,
mevzuatın buna göre hazırla-
nacağını, geçmişi tamamen
bırakmamak kıymetli düstur-
larından rehber olarak istifade
etmek gerektiğini, üniversitelerde
objektif olarak en küçük birimlere
kadar inerek araştırma yapanların
az olduğunu, üniversite ve ilim a-
damlarından yardım istendiğini,
mülkiye müfettişlerinin bir
araştırmacı, yol gösterici ve eğitici
gibi hareket etmeleri,
tecrübelerinden istifade ettirmeleri
gerektiğini, merkez valilerinin de
görüşlerinin alınması icabettiğini,
idarede devamlılığın şart
olduğunu, il yıllıklarının 5 senede
bir yeniden bastırılacağını,
Bakanlığın etrafında

bulunan vilâyet evlerinin gayesine uygun olarak teşhir vazifesi göreceğini söylemiştir.

Konferansın konusunu sunan Mülkiye müfettişi Ahmet Başsoy, araştırma için gidilen bölgeleri, temas edilen birimleri, yapılan mülakatları sıralıyarak, istifade edilen kanunlar ve diğer yayınlardan 1 nci ve 2 nci 5 yıllık kalkınma plânları, yıllık programlar ve raporlardan söz etmiştir.

Mevzuatımızda köy yolu tarifi, köy yolu yapımında hukukî durum, köy yolu yapımı ile görevli teşkilât, köy yolu yapımında kaynaklar, (personel, para ve arazi), köy yolu yapımında kontrol, köy yolu yapımında koordinasyon, konu ile ilgili kamın tasarıları ve genel sonuç şeklinde bir sunuş plâni olduğunu açıklayan Başsoy konuşmasının bundan sonraki kısmında verdiği bilgiye göre,

Köy yolu yapımında mevcut kanun hükümleri ile fiili durum arasında bir tutarsızlık ve Devlet, Özel İdare ve Köy arasında fiili görev karışımı olduğu tespit edilmiştir. Problem bu şekilde ortaya konduktan sonra nedenleri ve çözüm şekli belirtilmiştir. Buna göre, köy yolu yapımı görevi, ayrıntıları ve merkezî idare ile ilişkileri belirtilen şekil ve kapsam içinde, kanunla ve sarih olarak il

özel idarelerinin sorumluluğuna verilmelidir. Bu çözüm şeklinin getireceği faydalar da sayılmıştır.

Teşkilât yönünden vazedilen problem şudur :

Halen fiilen köy yolu yapan İl YSE Müdürlüğü kuruluşunun il özel idaresinin mi, yoksa merkezi idarenin mi (Köy İşleri Bakanlığının) bir ünitesi olduğu kesin bir şekilde belli değildir. Bundan sonra bu sonuca götüren nedenler sayılmıştır. Meydana çıkan mahzurları önlemek üzere düşünülen çözüm yolu :

Köy yolu yapan teşkilâtın tamamen il özel idarelerinin bir ünitesi haline getirilmesidir. Daha sonra bu çözüm yolunun sağlayacağı faydalar sayılmıştır. Araştırma sonucuna göre program hazırlanmasında tesbit edilen problemler şu şekilde açıklanmıştır :

Programların hazırlanmasında vilâyetlerde birbirinden ayrı usuller uygulanmaktadır. Bu konuyu düzenleyen Köy Yolları Yapım ve Bakım Yönetmeliği ile fiili durum birbirine uygun değildir. Bu problemin de nedenleri sayılmıştır.

Bu konuda 2 inci problem de: şu şekilde ifade edilmiştir : Programlar illerde mevcut kapasitelerinin üstünde hazırlan-

makta, Bakanlıktaki tetkik bu mahzuru önleyemediği gibi tasdik keyfiyeti de oldukça uzun zaman almaktadır. Ayrıca Bakanlıkça tasdik edilen programların gerçekleşme nisbetleri yüksek görünmektedir. Harcanan para ve vasati maliyetler dikkate alındığında yol standartlarının düşürülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Problemin nedenleri uzun ve etraflı bir şekilde açıklandıktan sonra araştırma sonucu bulunan çözüm yolu belirtilmiştir. Buna göre, merkezi idarece hazırlanacak uzun vadeli plân çerçevesinde kalmak şartıyla programlar il genel meclislerince kabul edilip valinin tasdiki ile kesinleşmelidir. Programların hazırlanmasında ilçe kaymakamlarının teklifleri esas alınmalı, program hazırlama toplantılarına katılmaları sağlanmalıdır. Genel meclisçe kabul edilen programda vali gerekçe göstererek değişiklik yapabilmeli, ancak kesin kararı yine genel meclis vermelidir. Uzun vadeli köy yolu plânları merkezi idarece hazırlanmalıdır. Yıllık programların hazırlanmasında illerin gözönünde bulundurulacakları esaslarda yurt çapında beraberliği sağlamak üzere, illerin inisiyatifini yok etmeden yine merkezi idarece tesbit edilmelidir. Daha sonra çözüm yolunun sağlıyacağı faydalar sıralanmıştır.

Konuşmacı bundan sonraki açıklaması sırasında, köy yollarındaki kaynak konusuna temasla bunların: Personel, para - arazi ve malzeme olduğunu belirtmiş ve bunları ayrı ayrı izah etmiştir.

Başsoy'un verdiği bilgiye göre, YSE'de görevli personele değişik statüler uygulanmaktadır. Ücret, kadro ve tayin usulü, personelin geldiği üniteler, personelin ücret aldıkları saymanlıklar bakımından farklar bulunmaktadır.

Merkezde ve Mıntıka. Kontrol Amirliklerinde personel yığmağı meydana gelmektedir. Konuşmacı problemin nedenlerini cetvel ve rakamlarla izah etmiştir.

Bunun bertaraf edilmesi için, hizmeti yürütecek personel tamamen özel idarelere ait olmalı, personelin çalışma teminatını sağlayacak vesayet hükümleri getirilmelidir. Çeşitli kuruluş ve mevzuata göre mevcut statü farkları giderilmeli ve hizmeti yapan personel her yerde aynı haklara sahip kılınmalı, personelin fiilen hizmetin yapılacağı yere çekecek yığınakları önliyecek tedbirler alınmalıdır.

Konuşmacı, arazi ve para mevzuundaki sorunlardan bahsederek bu konuda şu bilgiyi vermiştir :

Köy yolu yapısının ayrı kaynaklardan finanse edilmesi, kaynakların kullanma şekli, programların realist hazırlanması, hizmet yönünden iller arasında denge sağlanması, ödemelerin zamanında yapılması, halk katkısı miktarına tesbiti gibi konularda güçlük çıkarmakta ve halkın katkısının kullanılmasında bir takım sui zanların doğmasına sebep olmaktadır. Bütün bu durumlar gerek doğrudan doğruya gerekse dolayısıyla hizmeti olumsuz yönde etkilemektedir. Bundan sonra problemin nedenleri açıklanmıştır. Bu nedenler muvacehesinde nasıl bir çözüm yolu bulunduğunu da belirten konuşmacı, kontrol konusunda da bir takım problemler bulunduğunu ifade etmiştir.

Genel olarak köy yolları mevzuunda müessir bir kontrol olmadığını, bunun çeşitli nedenleri olduğunu, il özel idarelerince yürütülen köy yolları yapısının program ve standartlara uygunluk yönünden merkezî idare kuruluşlarınca, kanunla belirtilecek vesayet ilişkileri çerçevesinde, devamlı ve müessir bir şekilde kontrola tabi tutulmak gerektiğini, belirten Başsoy, Koordinasyon konusuna değinerek köy yolları yapımı konusunda ilgili kuruluş ve üniteler arasında tam bir koordinasyon sağlanamamış olduğunu, ifade ederek bu konudaki vakıa ve nedenleri

sayımıştır.

Koordinasyon konusunda ki çözüm yolunu belirten konuşmacı, görevin il özel idarelerine verilmesine uygun olarak çözümünde ilk kademesinde ve merkezde olmak üzere iki kademede arz edileceğini açıklayarak bunları ayrı ayrı belirtmiştir.

Daha sonra konu ile ilgili tasarılar değinen Başsoy Köy Kanunu tasarısı, Özel İdare Kanunu Tasarısı, Köy İşleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun tasarısı, Karayolları Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunu değiştiren kanun tasarısı gibi tasarıları ilgili hükümlerden bahsetmiştir.

Genel sonuç kısmında konuşmacı, köy yollarının maksada uygun olarak yapılabilmesi için il özel idareleri ile merkezî idaredeki ünite tarafından yerine getirilmesi gereken hususları sayarak, bunları, İl özel idareleri yönünden yapılacak işler ve Merkezî İdare yönünden yapılacak işler diye ikiye ayırmıştır.

Konuşmacı kalkınma plânında da öngördüğü gibi köy yolları yapımı ve bakımının Karayolları Genel Müdürlüğüne verilmesinin en iyi çözüm olacağını ve bunun açıklanan bir çok mahzurları bertaraf edeceğini belirterek konuşmasını bitirmiştir.

Bundan sonra konunun tartışılmasına geçilmiş söz alanlar, özel idarelerin varlığının ve kaymakamların bu özel şahsiyet içindeki yerinin belirtilmesi gerektiğini, Vali ve Kaymakamların gerçek durumları açıklanmadıkça her hangi bir düzenleme yapılamayacağını, özel idarenin yol üzerinde envanter ve proje çalışmalarının iyi ve standart esaslara göre yapılması, vali ve kaymakam gerçeği ile özel idare ayrılarak araştırma yapılması gerektiğini, siyasî organların nüfususundan yol programlarını kurtarmak için merkezin tasdikinin jürinde olduğunu, muntaka kontrol amirliklerinin kaldırılması gerektiğini, belirtmişlerdir.

Karayolları Genel Müdürlüğü temsilcisi, yatırımlar yapılırken mahallî idarelerin nazara alınmadığını, köye yol, su, el sanatları ve enerji gibi hizmetlerde hangisinin önce götürülmesi gerektiğinin tesbit edilmediğini, köy yolları için evvelâ bir envanter yapılması gerektiğini, ihtiyaçların ancak bundan sonra tesbit edilebileceğini, önceliğin de bu şekilde ortaya çıkacağını, kaynak ve zamanın bundan sonra tayin edileceğini, plân, kaynak ve hizmetin biçiminin mühim olduğunu, yapacak birimin önemli olmadığını, biz de teknik gücün çok zayıf olduğundan bir çok YSE

Teşkilâtında Yüksek Mühendis bulunmadığını, mahallî idareler güçlendirilerek ihtiyacın yerinde ele alınmasının gerektiğini, belirtmiştir.

Bundan sonra konuşan bir idareci, raporda pasif kaldığını, doğrudan bir çözüm getirilmediğini, köy yollarının Karayollarına devrinin ilk bakışta cazip görülürse de karayollarının çok yüklü olması sebebiyle faydalı olamayacağını, söylemiştir.

Diğer bir konuşmacı, araştırma yapılırken ilgili teşekküllerle temas edilmiş olmasına rağmen halkla, hizmet götürülen kimselerle görüşülmediğini, görüşüldüğü takdirde daha faydalı neticeler alınabileceğini, programların objektif esaslara göre hazırlanması, her bölgeye eşit nisbette hizmet götürmek için merkezi hükümetin önyak olması lâzım geldiğini, köy bütçeleri kifayetli olmamakla beraber İzmirde yapıldığı gibi bir takımı araçlar satın almak ve bunları köy yollarında kullanmak suretiyle bu bütçelerden istifade edilebileceğini, belirtmiştir.

Orman Genel Müdürlüğü temsilcisi, YSE ve Köy İşleri Bakanlığı temsilcilerinin katılmamasını yerdikten sonra, köy yollarının karayollarına ancak bazı şartlarla bağlanabileceğini, ay-

rı bir genel müdürlük olarak Bayındırlık Bakanlığına bağlanmasının daha uygun olacağını, programlar merkezden yürütülmekle beraber vali, kaymakam ve nahiye müdürlerinin fikirlerinin alınması gerektiğini, belirterek Orman Genel Müdürlüğünden misal vermiş, ilkelerin tesbiti için yabancı uzmanların çağırılarak istifade edildiğini, her başmüdürlükte bir yol programlama grubu kurulduğunu, bunların yapılan plâna göre yolları yaptırdığını, köy yollarının da bu şekilde yaptırılabilceğini söylemiştir.

Anayasa'nın 116. Maddesine göre köy yolunu köylünün yapması gereğine temas eden bir konuşmacı, köy yolunun bir alt yapı olarak kalkınmada rolünün çok büyük olduğunu, Devletin köy yolunu yapmasının kalkınma felsefesine aykırı olduğunu, açıklamıştır.

Başka bir konuşmacı, araştırmaların ümit verici olduğunu, çalışmaların zaman zaman bilgi verilmesinin gerektiğini menfi tesirlerin bertaraf edilmesinin Çalışmaların uzun sürmemesi bakımından lüzumlu olduğunu, rapor proje içinde müzakere edildikten sonra neticenin bu kabil toplantılarda tartışılmasının faydalı olacağını, rapor hakkında toplantıya

katılanları bilgili kılmak bakımından önceden dağıtılmasının faydalar sağlıyacağını, köy yolu yapımının tek teşkilâta bağlanmasının faydalı olacağını, güçsüz özel idareleri takviye etmek gerektiğini, köy yolları bakımında bölge plânlamasına gitmenin faydalı olup olmayacağını tetkikinın gerekli olduğunu, köy yollarında ilçenin birim olarak ele alınmasının faydalı olacağını, kaymakamın önemli rolünün değerlendirilmesi gerektiğini, ilçelerin şube olarak teşekkülünün şart öldüğünü, meclisi olabileceğini, mahdud üyeli böyle bir meclisin faydalı olabileceğini belirtmiştir.

Özel idarelerin köy yolu yapma görevi konulu araştırma yapılırken bir varsayımdan hareket edildiğini, bu olmadığı takdirde araştırma değil monografi olacağını belirten diğer bir konuşmacı, muhtelif alternatiflerin olumlu ve olumsuz yönleri ile ele alınması ve neticeye varılması gerektiğini, raporda toplum kalkınması bakımından halk katkısının nasıl değerlendirileceğinin belirtilmemiş olduğunu açıklamıştır.

Tartışmalar bittikten sonra İçişleri Bakanı Dr. Faruk Sükan tarafından konunun değerlendirilmesi yapılarak toplantı sona ermiştir.

* **Belediye Personel Müdürleri Kursu**

Türk Belediyecilik Derneği tarafından tertiplenen Belediye Personel Müdürleri (Sevk ve İdare) Kursu 5 Mayıs 1969 tarihinde Devlet Personel Dairesi Konferans salonunda başlamıştır, Belediye başkâtip, zatişleri müdürleriyle yazı işleri müdürlerinin katıldığı kurs 4 Mayıs 1969 tarihine kadar devam etmiştir.

Kursa iştirak eden belediye personel müdürlerine, Türk Belediyecilik Derneğinin kurulu., ve amaçları, kurs programı ve amaçları hakkında açıklama Ankara Belediyesinde çalışan memurların tayin, nakil, terfi ve sicil işlemleri, şahsî dosya muameleleri, formlar, organizasyon - metot hizmetinin önemi iş basitleştirmesi, iş dağıtımı), sınıflandırma, evrak ve dosya işleri, sicil sistemi ve değerlendirme, daktilo hizmetleri, yönetimde insan ilişkileri, Türkiye'de kamu personeli sendikaları, haberleşmenin önemi, personel ihtiyaçlarının tesbiti ve kadro kontrolü, belediyelerde personel meseleleri, personel eğitimi, memurların hak ve yükümlülükleri, belediye meclis ve encümen toplantıları, zabıtları ve dosyaları, emeklilik, işten el çekirme, başkanlık emri, kadro açığı ve disiplin cezaları, gibi

konular üzerinde yetkili ve uzman kişiler tarafından konferanslar şeklinde bilgi verilmiş ve kursiyerlere Ankara Belediyesinin bazı tesisleri gezdirilmiştir.

Kursun sonunda arıtılan konuların değerlendirilmesi yapılmış ve bu suretle kurs sona ermiştir.

* **İzmir'de Belediye Başkanları Bölge Toplantısı Yapıldı.**

Türk Belediyecilik Derneği ile İzmir Belediye Başkanlığının işbirliği ile tertiplenen belediye başkanları bölge toplantısı 21 Mayıs 1969 tarihinde İzmir'de Fuar salonunda yapılmıştır. Dört gün sürmüş olan bu toplantılara nüfusu 3000 den aşağı bulunan belediyelerin başkanları katılmıştır.

124 belediye başkanının katıldığı toplantılarda, açılış konuşmaları Türk Belediyecilik Derneği Başkanı, İzmir Valisi ve İzmir Belediye Başkanı tarafından yapılmış, daha sonra, belediye hizmetleri, ve temizlik işleri, itfaiye işleri, İller Bankası hizmetleri, İzmir Belediyesi zabıta hizmetleri ve diğer belediyecilik konularında açıklamalar yapılmıştır.

İzmir Belediyesi tarafından yapılan programa göre belediye başkanlarına İzmir'in muhtelif yerleri gezdirilerek bilgi veril-

dikten sonra toplantı sona ermiştir.

*** Yüksek Seçim Kurulu
Plebisitle ilgili bir genelge
yayınlandı.**

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun 14 üncü maddesinin 10 uncu bendi gereğince Yüksek Seçim Kurulu tarafından hazırlanmış olan (Plebisitte Seçmenlerin Oylarına Başvurma Usul ve Şartlarına Dair) 180 sayılı Genelgenin yürürlüğe konulması adı geçen kurulca kararlaştırılmış ve bu karar 26 Nisan 1969 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

Genelgenin bazı maddeleri idarecilerimizi ilgilendirir düşüncesiyle aşağıya özet olarak çıkarılmıştır.

Genelgenin birinci maddesinde, modern anayasa hukukuna göre plebisitin, bir kanun veya Devlet tasarrufu hakkında halk oyuna başvurma hali olduğu belirtilmiştir. Kamu hizmeti gören yetkili kişi veya kurumların yaptıkları veya yapacakları eylem veya işlemlerin uygun görülüp görülmediği vatandaşların oylarıyla tesbit edilmektedir.

1580 sayılı Belediye Kanununun 4 Mayıs 1960 gün ve 7469 sayılı Kanunla değişik 7 nci maddesinin köy veya köy kısımlarının veya beldelerin birleşerek veya ayrılarak yeni bir belediye kurabilecekleri hallerde

mahallî seçim kurullarınca, belediye meclisi üyeleri seçimindeki usul ve şartlar dairesinde, ilgili seçmenlerin oylarının alınması suretiyle plebisiti öngördüğü genelgede belirtilmiş ve genelgede belirtilmiş ve genelgenin hazırlanmasına esas olan söz konusu maddenin aynen alınmış olduğu gösterilmiştir.

Bir belediyenin hudutları içinde 1580 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi gereğince belediye şubelerinin kurulması istendiği hallerde oy vermeğe davet görevinin mahallî seçim kuruluna değil, ilçe idare kuruluna verildiği, bu itibarla işlemin bütünüyle İdarî bir tasarruf niteliği gösterdiği açıklanmıştır.

Genelgenin 3 üncü maddesinde ise, 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 2 nci maddesinde yazılı olduğu şekilde : il, ilçe, bucak kurulması, kaldırılması; yeniden köy kurulması veya yerinin değiştirilmesi; köy ve kasabaların aynı ilçe içinde bir bucaktan başka bir bucağa bağlanması gibi hallerde, yasanın plebisiti gerekli saymadığı, Mahallî idare ve Bakanlıkların kararlarının İdarî tasarrufa gitmek için yeterli olduğu, Yüksek Seçim Kurulunun muhtelif kararlarında belirtildiği gibi, bu hallerde halk oyuna baş vurulacağına dair kanunda bir hü-

küm olmamakla beraber, halkın eyilimini yoklamak için oylama yapılabileceği, ancak bunun seçim kurullarının görev ve yetkileri dışında, salt idari bir işlem niteliği taşıdığı gösterilmiştir.

Plebisitin yapılmasını ilgili ilin valisinin isteyebileceğini belirten genelgenin 4. üncü maddesi, 4788 sayılı Uyuşmazlık Mah kemesi Kurulması Hakkındaki Kanunun 9 uncu ve 5917 sayılı Gayrimenkule Tecavüzün Def'i Hakkındaki Kanunun I inci maddelerinde yazılı olduğu gibi, ancak valiye tanınmış bir yetki bulunması karşısında, kanunî özürü nedeniyle adı geçene vekâlet söz konusu olmadıkça bu yetkinin bir başkası tarafından kullanılmasının mümkün olmadığını, vali yerine muavininin veya başka bir şahsın talepte bulunamayacağını açıklamış ve belirtilen koşulları taşımak kaydıyla valilikçe yazılı olarak mahallî kaymakamlığa bildirilmesi ve kaymakamlık kanalıyla da aynı usul dairesinde o yer ilçe seçim, kurulu başkanlığına, keyfiyetin intikal ettirilmesi halinde de plebisite gidilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir.

Adı geçen genelgenin bundan sonraki maddelerine göre,

Plebisite gitmeden önce Belediye Kanununun değişik 7 nci maddesine göre bulunması gerekli ön koşulların araştırması seçim

kurullarının görevi dışında kalmaktadır. Bu koşulların mevcut olup olmadıklarının araştırmak mahallin en büyük mülkiye amiri ve plebisite gidilmesini istiyecek olan valinin görevidir. Ön koşulların eksik olduğundan bahisle seçim kurullarına yapılacak herhangi bir itiraz da plebisiti durduramaz.

Belediye katılacak mahal; köy. köy kısmı veya belde olmayıp, tamamen köy ve belediye sınırları dışında kalan ve fiili bir durum arzeden (tampon bölge) nitelikte ise, ve bu başvurma yazısından veya yapılacak bir şikâyet ve itirazdan anlaşıldığı takdirde, 7 Nisan 1969 gün ve 161 sayılı Yüksek Seçim Kurulu kararında da yazılı olduğu gibi, bu halde ortada Belediye Kanununun değişik 7 nci maddesi hükmü dışında ve ancak 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa ve diğer idari mevzuat'1 göre çözümü gerekli bir sorun bulunmakla, plebisit için baş vurulan ilçe seçim kurulu başkanlığının 7 nci madde ile ilgisi olmayan bu istemi reddi gerekir.

Genelgenin son usul hükümleri ve belediye seçimleri kısmında :

Bir yerde yeniden belediye kurulması ile komşu köylerin veya köy kısımlarının bir belediyenin sınırları içine alınması işinin aynı hükümlere bağlı ol-

duğu, Belediye Kanununun 12 nci maddesi hükmü uyarınca, yeni bir belediye kurulmasına veya köy yahut köy kısımlarının veya kısmen yahut tamamen bir beldenin bir belediyenin sınırları içine alınmasına ilişkin kararlar, kesinleşme tarihinden sonra gelen malî yılın başlangıcında uygulamaya gireceği, belediye kurulmasına dair kararnamelerin Cumhurbaşkanını tarafından imza edilmekle tamamlanıp o tarihte kesinleşmiş sayılacağı, belediye kuruluşuna ait kararnamelerin Resmî Gazetede henüz yayınlanmamış olmasının kesinliğini kabule engel olmadığı, henüz Resmî Gazetede yayınlanmamış olsa bile, malî yıl başından önce kararname tamamlanmışsa, aynı ilke hükümleri dairesinde kararnamenin kesinleşme tarihinden sonra gelen malî yıl başlangıcında belediye tüzeli kişiliğinin hukukî varlığına kavuşacağı, mevcut köy tüzeli kişiliğinin malî yıl başına kadar varlığını devam ettireceği, yeni kurulan beldede belediye seçimlerinin 1 Mart tarihinden sonra yapılacağı belirtilmiştir.

*** İçişleri Bakanlığı Merkez Kuruluşları Arşiv Yönetmeliği Yayınlandı.**

İçişleri Bakanlığı Merkez Kuruluşları Arşiv Yönetmeliği 6 Şubat 1969 gün ve 13120 sayılı

Resmî Gazetede yayınlanmıştır.

114 maddeden ibaret bulunan bu yönetmeliğın 1 inci bölümünün Genel Hükümler kısmında Yönetmeliğın hukukî dayanağı konusu, amacı, ve kapsamı gösterilmektedir.

Hukukî dayanağı gösteren yönetmeliğın 1 inci maddesi, 4/4/1956 tarihinde yürürlüğe giren 6696 sayılı «Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Vesaikin İmha Edilmesi Hakkında Kanunun 4, 6 ve 8 inci maddelerine dayanılarak Bakanlar Kurulunun 13/9/1957 tarih ve 4/9438 sayılı kararı ile kabul e dilen «Muhafazasına Lüzum Kalmıyan Evrak ve Vesaikin İmha Edilmesi hakkında Nizamname»nin 13 ve 19 uncu maddelerine göre yönetmeliğın hazırlandığını belirtmiştir.

Yönetmeliğın konusunu belirlen 2 inci maddesi bunu, kamu evrakının; 'Bakanlık kuruluş veya üniteleriyle arşiv idaresi arasındaki hareketinin iyi işler hale getirilmesi ve kültürel, İdarî ferdî hak ve menfaatlerin belirtilmesi ve bir resmî kaynak olması bakımından değeriendirilmesi şeklinde göstermiştir.

Yönetmeliğın amacını gösteren 3 üncü maddesinde, bunun, kamu evrakının lüzumsuz, faydasız, hukukî ve ilmi kıymeti bulunmıyanlardan ayıklanması,

arşivlik malzemenin tesbiti; saklanması, kayba uğramaktan korunması, ilgililerin hizmetine sunulması, gerektiğinde imha edilmesi, arşiv malzemesinin ortaya çıkarılması gibi arşiv hizmetlerinin düzenlenmesi olduğu belirtilmiştir.

Kapsamı belirten 4 üncü maddede ise ayrı birer arşiv düzenleri bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sivil Savunma idaresi Başkanlığı hariç Yönetmelik hükümlerinin Bakanlık Merkez Kuruluş veya ünitelerinde uygulanacağı açıklanmıştır.

Deyimler ve tarifler kısmında ise arşiv, kamu evrakı, malzeme ve diğer deyimlerin ifade etmekte oldukları manalar açıklanmaktadır.

II inci Bölümü teşkil eden Esas Hükümlerde ise arşivin yönetiminden, görevlerinden, personelin yetki ve sorumluluklarından, yönetici personelde aranılacak niteliklerden, personelin atama ve yer değiştirme usulünden, söz edilmektedir.

11 inci bölümün bundan sonraki kısmında, kuruluş ve ünite-since yerinde saklanmasıyla lüzum görülen kamu evrakından ayıklama işlemlerinden, malzemenin hazırlanmasından, malzemenin arşive devrinden,

malzemenin arşivde düzenlenmesinden, arşivden istifade şekline, tasarruf işlemlerinden, imha ve koruma işlemlerinden, bahsedilmektedir.

Yönetmeliğin III üncü bölümü çeşitli hükümlere ayrılmış bulunmaktadır. Bu bölümün sonuna, ayıklama işlemlerine esas olan evrakın bir cetveli konmuş ve ayrıca imha, malzeme verme, istem kartı, arşiv hatırlatma kartı, tasarruf plânı, imha listesi, infaz tutanağı, devir listesi, malzeme listesi gibi adlarla 13 adet form ilave edilerek örnek verme bakımından faydalı bir tabikat sağlanmağa çalışılmıştır.

*** Onuncu İskân ve Şehircilik**

Konferansları

Konut, şehircilik ve yerleşme sorunlarına ilişkin konularda çağdaş anlayış, yöntem ve çalışmaların yerleşmesini, gelişmesini sağlamak amacıyla Siyasal Bilgiler Fakültesi iskân ve Şehircilik Enstitüsü tarafından hazırlanan seri konferanslar dar onuncusu 3 Nisan 1969 tarihinde başlamıştır.

Programa göre, «Şehirleşme ve Arsa Sorunlarımız» Prof. Fehmi Yavuz tarafından 3 Nisan 1969 da, «Göçmenlerin Yerleştirilmesi» Sorunu Doç. Dr. Cevat Geray tarafından 10 Ni-

san 1969 tarihinde, «Barış Gönüllüleri ve Toplum Kalkınması» Asis. Müslim Özbakan tarafından 17 Nisan 1969 tarihinde, Doç. Dr. Cevat Geray tarafından, «Göçmenlerin Yerleştirilmesi Sorunu» 5 Mayıs 1969 tarihinde, Prof. Dr. İbrahim Yasa tarafından, »Küçük Belediyelerin Sorunları» 8 Mayıs 1969 tarihinde, Asistan Müslim Özbakan tarafından, «Amerikan Barış Gönüllüleri ve Toplum kalkınması» 12 Mayıs 1969 tarihinde, İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanı Şer i Tüten tarafından, «Türkiyede Büyük Şehirlerin Yönetimi Sorunu» 15 Mayıs 1969 tarihinde, Dr. İlhan Tekeli tarafından, «Şehir ve Bölge Plânlaması Açısından Boğaz Köprüsü» 22 Mayıs 1969 tarihinde Siyasal Bilgiler Fakültesi Eski konferans salonunda (Orta Anfide) verilmiş ve kalabalık bir dinleyici topluluğu tarafından izlenmişlerdir.

Sözü geçen Enstitü, ayrıca 1969 yılı güz aylarında «Başkent Ankaranın Sorunlarını tartışmak amacıyla bir seminer düzenlemeyi de kararlaştırmış bulunmaktadır.

*** İçişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilâtı Sendikası**

Genel Kurulu Toplandı.

İçişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilâtı Sendikası II inci

Genel Kurulu toplantısı 19 Nisan 1969 tarihinde İçişleri Bakanlığı Konferans salonunda yapılmıştır.

Açılış konuşması yapıldıktan sonra Divan Başkanlığı seçimi yapılmış; ve gündem gereğince konuların müzakeresine geçilmiştir.

Yönetim Kurulu faaliyet raporu okunduktan sonra söz alan konuşmacılar, sendikanın yeni bir kuruluş oluşundan, öneminden, sendikanın faydalı olabilmesinin yönetenlerinin etkenliğine bağlı bulunduğundan, taleplerin baskı grupları yolu ile elde edildiğinden, merkezde çalışan ve idare amirliği yapmış bulunan memurlarla küçük memurlar arasında bulunduğundan yakınılan uçurumun her zaman taşraya gitme ihtimalinin bulunmasından ileri geldiğinden, bahsetmişlerdir.

Denetçiler raporunun okunmasından sonra, raporlar ve eski yönetim kutulunun Araş1 reye konarak kabul edilmiştir.

Kurul toplantısında şeref misafiri olarak bulunan Türk Persen II inci Başkanı bir konuşma yaparak, Türkiyede ki memurların kendi kesimlerine düşeni istediklerini, zam istemediklerini, eşit işe eşit ücret, liyakat ve Kabiliyetlere göre gerekli ücretin verilmesinin zorunlu olduğunu, iltimas istenmediğini, iyi bir per-

sonel rejimi getirilinceye karlar çalışılacağını, işgücü israfına meydan verilmeyeceğini, kalifiye personelin geri sahalarda çalıştırılmasına göz yumulamayacağını, personel kamum çalışmaları ile yakından ilgilenildiğini, personel kanununun itelemesine dair kanunun Anayasanın 64 üncü maddesine aykırı bulunduğunu, kanun yapıcının kanunu erteliyemeyeceğini, ancak değiştirebileceğini veya yürürlükten kaldırmayacağını, bunun için hukukçular nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunduklarını söylemişim

Daha sonra üyelerden alınan 2,5 liralık aidatın yeterli olmadığından 5 liraya çıkarılmasını isteyen önerge kabul edilerek aidat 5 liraya çıkarılmıştır.

Dilek ve temenniler kısmında, İçişleri Bakanlığı memurlarının halen bir kamp yerlerinin bulunmamasından yakınılarak lir kamp yerinin temim cihetine gidilmesi, yüksek ve orta tahsildeki çocuklar için bir yurt sağlanması, fazla mesaiden müstahdemlerin de istifade ettirilmesi, müstahdemlerin taşıma işlerinde çalıştın İmam ası. memur ve amirler arasında uçurum yaratacak derecede bir ayırım yapılmaması gibi konular söz konusu edilmiştir .

Bundan sonra seçimlere geçilmiş ve yapılan gizli

oylamadan yönetim kuruluna, Mehmet Can, Fikri Gökçeer, Muhlis Tok, Nihat Üçyıldız, Beyhan Bingöl, .Altan Özkale ve Süleyman Devocioğlu'nun seçildikleri anlaşılmıştır. Yönetim Kurulu daha sonra kendi arasından Mehmet Çan'ı Başkanlığa, Fikri Gökçeleri II. ci başkanlığa, Muhlis Tok'u genel sekreterliğe seçmiştir.

Arkadaşları tebrik eder sendika için yararlı olmalarını dileriz.

*** Türk İdareciler Derneği 6 ncı Genel Kurulu toplandı.**

Türk İdareciler Derneği 6 ncı Genel Kurul toplantısı 5 Mayıs 1969 Pazartesi günü saat 10 da Polis Enstitüsü salonunda yapılmıştır. Birinci toplantıda nisap temin edilemediğinden ikinci toplantı nisaba bakılmadan yapılmıştır.

Kongre Başkanlık Divanı seçiminde Başkanlığa Samsun Valisi Ertuğrul Ünlüer, kâtipliklere Selâmi Celayir ve Mustafa Yeni getirilmişlerdir.

Yönetim Kurulu faaliyet raporu Genel Sekreter Sadrettin Sürbahan, Denetçiler raporu Nihat Etiz tarafından okunduktan sonra raporlar üzerinde konuşmalara geçilmiştir.

Kozan Kaymakamı Ekrem Berk, çalışmaları ögerek idare-

cilerin gerici ve şer kuvvetlerin etkisinden kurtarılması, teminat tanınması gerektiğini açıklamıştır.

Daha sonra bir konuşma yapan İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Osman Meriç, faaliyet raporunun kendilerine ışık tuttuğunu ancak raporda belirtildiği gibi Nahiye müdürlüğünün kaldırılmasının resmen açıklanmadığını, iki senedenberi devam etmekte olan araştırmaların neticesine göre bu konunun bir hal şekline bağlanacağını, meslek kuruluşları ile yüksek kademe idarecilerinin fikirlerinin alınacağını, teminat konusunun şimdiye kadar doktriner olarak işlenmediğini, Anayasa'nın 114. Maddesinin bu konuda bir takım yeni hükümler getirdiğini, yeni kadro kanununun sevkedilmiş olduğunu, bu çıktığı takdirde bir çok meselelerin hal yoluna gireceğini, beyan etmiştir.

Toplantıda yapılan konuşmalardan idarenin ve idarecinin hiç bir problemi kalmadığı intibainın uyandığını, taşradan gelenlerin meseleleri kurula getirmiş olmalarının arzulandığını, yeni Avukatlık Kanunu muvacehesinde adliyeciler ve diğer hukukçuların tutumu karşısında, idarecilerin efendiliklerini muhafaza ederek mücadeleye devam etmeleri gerektiğini belirten Mülkiyeliler Birliği Başkanı Ayhan Açıkalin, koordinatörlük görevinin taşrada

görüldüğünü, Bakanlıktaki bir çok yetkili kimselerin Türk İdareciler Derneğine üye bulunmasının idareciler için bir avantaj olduğunu, meselelerin takip ve hallinin kolaylaştığını, Nakil Yönetmeliğinin bir an evvel çıkarılmasının kaymakamların rahat çalışmasını ve teminat sağlanmasını mümkün kılacağını, İdarî teminatın bir gün mutlaka temin edileceğini, bunun adli teminat gibi olamayacağını, ama rahat ve cesaretli çalışmayı sağlayacağını, partilerin tutumunda bir değişiklik olmadığını, eskiden Bakanlık koridorlarında kolay dolaşılmazken şimdi bu tutumun değiştiğini, ancak çalışmalarda bir ilerleme olmadığını, personel kana nu yönünden olumlu çalışmalar yapılamadığını, çeşitli bakanlıkların bu konuda olumlu çalışmaları bulunduğunu, idarenin güçlülüğünün meydana geldiğini, bu itibarla kuruluşların çalışmalarını desteklemek gerektiğini söylemiştir.

Bundan sonra bir konuşma yapan Merkez Valisi Mehmet Belek, Kozan Kaymakamının dile getirdiği meselelerden üzüntü duyduğunu, toplumdaki çalkalanmaların idarecileri çok sarstığını, teminatın nasıl olacağını bilinemediğini, örgütlenmek suretiyle idarecinin ken-

di meselelerini savunması ve merkezdekilerin taşrada çalışanların dertlerini kendi dertleri gibi kabullenerek desteklemeleri gerektiğini, belirtmiştir.

Genel Başkan Sait Koksall, denetçiler raporundaki tenkitlere cevap vererek, iyi bir muhasip bulunduğumu, şimdiye kadar derneğin tek kuruluşunun heba edilmediğini, edilmeyeceğini. söyledikten sonra Ekrem Berk ve Ayhan Açıklalın'ın tenkitlerine cevap vermiştir.

İdareciler sendika kuramadığı için dernek vasıtasıyla bu eksiği kapatmağa çalışıldığını, derneğin yavaş yavaş kuvvetlendiğini, derneği tutanların azınlıkta kaldığını, özel idare bütçelerine geçen sen 60 bin lira konmuşken bu sene bu meblağın 40 bine indiğini, her şeyden evvel derneğin bir mekân sahibi olması lâzım geldiğini, her sene kira olarak ödenen 26 bin liradan kurtulmak için Bakanlığın desteğinin gerektiğini, Ankara Belediyesinden bir arsa sağlanmağa çalışıldığını, idarecilerin günün şartlarına göre çok değişik meselelerle karşılaştığını, İl idaresi Kanununda buna göre gerekli değişiklikleri yapmak gerektiğini, yeni bir kanun çıkarmanın zaruri olduğunu söyleyen Koksall, ayda bir çıkarılmakta olan İdarecinin Sesi Gazetesine yazı bulmakta bile

güçlük çekildiğini, valilerin yardımcı olmaları gerektiğini, Mülkiyeliler Birliğine şükran borçlu olduklarını, İlmi araştırmalarda yardımcı olarak çalışmalarını kolaylaştırdıklarını, İçişleri Bakanlığı mensuplarının dernek üyesi olmasının avantaj olduğunu, hazırlığın dernekçe yapılması, Bakanlığın yapılmak istenen veya yapılacak çalışmalardan derneği haberdar etmesi gerektiğini açıklamıştır.

Yönetim Kurulu Üyesi İhsan Olgun, Derneğin ilgi görmediğini, idarecilerin kendi başlarına bırakıldığını, kongreye Bakanların katılması gerektiğini, bu suretle yurdun dört bucağından gelen seslerin ve meselelerin duyurulmuş olacağını, gazetenin kâfi olmadığını, arşivdeki raporların değerlendirilerek, ecnebi ve yerli uzmanların verdikleri kıymetli raporlara göre değişiklik yapmak gerektiğini, teminat hukukî bir esasa bağlanmadıkça Anayasa'nın 114. Maddesindeki teminatın hakikî bir teminat olamayacağını, merkez valiliğinin Danıştay'ın kararlarına rağmen istismar edildiğini miktarlarının arttığını, buna bir çare bulmak gerektiğini, faydalı olanlarının muattal kalmasının acı olduğunu, gençlere kötü örnek olduğunu söylemiştir.

Konuşmalar bittikten sona yönetim kurulu faaliyet raporu

ile denetçiler raporu oya konarak kabul edilmişti" Bunu takiben Eski Kurulunun ibrası yapılarak seçimlere geçilmiştir.

İki sene için seçilen Genel Başkanlığa Merkez Valisi Ertuğrul Süer, Genel Sekreterliğe Sadrettin Sürbahan, bir yıl için seçilen Yönetim Kurulu Üyeliklerine, Tetkik Kurulu Üyesi Ziya Kasnakoğlu, Mülkiye Başmüfettişi Sadullah Yerel, Özlük İşleri Genel Müdür Yardımcısı Fikret Nazilli, Hukuk Müşavir Muavini Bahattin Ablum, Ankara Vali Muavini Mehmet Karasarlıoğlu, Mülkiye Müfettişi Selmi Celayir, Çankaya Kaymakamı Ömer Haliloğlu, denetçiliğe, Mülkiye Başmüfettişi Ali Aksu, Tetkik Kurulu Üyesi Ragıp Gerçeker, Mülkiye Müfettişi Nazif Demiröz, Haysiyet Divanına,, Merkez Valisi Şakır Canalp, Merkez Valisi Mehmet Saraçoğlu, Şube Müdürü Mecit Sönmez getirilmişlerdir.

Yönetim

5 Mayıs 1969 günü öğleden sonra Türk İdareciler Derneği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı Genel Kurulu toplanmış ve raporların okunmasından sonra raporlar üzerinde tenkit ve temenniler dinlenmiştir.

Raporların kabulünden sonra yönetim kurulunun ibrası oya konarak kabul edilmiş ve seçimlere geçilmiştir.

Seçimlerin sonucunda, Merkez Valisi Enver Kuray'ın Başkanlığa, Merkez Valisi İhsan Tekin, Merkez Valisi Ferruh Güven, İkinci Hukuk Müşaviri Sakıp Özil ve Mülkiye Müfettişi Naci Doğançay'ın Yönetim Kurulu Üyeliklerine, Ali Aksu ve Mehmet Belek'in Denetçiler Kurulu Üyeliklerine seçildikleri anlaşılmıştır.

Her iki Yönetim Kurulu Başkan ve üyelerini tebrik eder başarılı olmalarını dileriz.

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllıkı	:500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllıkı	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye'de :

Bulunan yerin Malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara
adresine gönderilmelidir.

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya, banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda, hazırlanacak etüdler kabul olur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 25, 25 sahifeyi, geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolummayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü**'ne müracaat edilmelidir.

Sahibi : **İçişleri Bakanlığı**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden İdare Mes'ul Müdürü :**Yiğit KIZILCAN**